

sosyalist iktidar

AYLIK
SİYASİ
DERGİ

MAYIS 1980 SAYI 8

Okuyucularla sohbet, Türkiye’de sol içerikli siyasal dergilerde pek yaygınlamıyor. Ancak bu tür sohbetlerin, dergi ile okuyucu arasındaki bağları güçlendirmede, belirli bir işlevi olduğu da açık. Buna bir bakıma «dert dökme» de denebilir.

Yedi ayı geride bırakan Sosyalist İktidar, bir ölçüde bunu yapmaya çalışacak. Abonelerimizden aldığımız bilgiye göre, dergimizin 5. sayısı, kendilerine ulaşmamış. Araştırdık, öğrendik ki, Sosyalist İktidar’ın 5. sayısının başına, postalama işlemleri tamamlandıktan sonra «bir takım işler» gelmiş. Daha açığı, derginin ulaşımına, engel olunmuş. Elimizde olmayan bu aksamadan dolayı, okurlarımızdan yakınma aldık. Gerçi sonuçta durumu kendi-

leri de öğrenmişler ama biz yineleyelim: Dergimize abone olup da 5. sayı ellerine geçmeyen dostlarımız, bizi hemen bilgilendirsinler Eksik olanı, kendilerine göndereyim.

Altı aylık abone olup da süreleri dolan dostlarımızın, abonelerini yenileme konusunda gösterdikleri titizlik, bizleri hayli sevindirdi. Bu, herşeyden önce, Sosyalist İktidar'ın özündeki mesajın, belirli bir kesime ulaştığını kanıtıyor. Görevimiz, Türkiye sosyalistine alışageldiklerinin ve kamksadıklarının dışında birşeyler vermek. Bunu genel hatlarıyla başardığımızı gördükçe, sevgimiz de artıyor hiç kuşkusuz

Elinizdeki sayıda, ilk kez bir çeviri yer alıyor. Ancak bu, alışagelmiş anlamda bir çeviri değil. Lenin'in, siyasi kişiliğini bütünleyen, ama çoğunlukla bu kişiliğinden hep ayrı görülen yönlerini, en yakınlarının ağzından dinliyoruz bu çeviride. İlginç bulunacağından eminiz. En azından «Leninizm» adna yaşamla olan tüm bağlarını koparanlar ve bunu marifet sayanlar, Lenin'in yaşamla olan ilgisini öğrenince şaşırabilirler. Bu bile, yararlı.

Metin Çulhaoğlu'nun «Kırılması Gereken Tabular Listesi», başlığından da anlaşılacağı gibi, sosyalist hareketin yarım yüzyılı aşkın teori ve pratik birikimine, hep bilinen ve söylenenden daha farklı bir bakış açısı getirme amacına yönelik bir deneme. Daha doğrusu, klasikleşen yaklaşımlardaki kimi «aşınma»ları sergilemeyi, boşlukların görülmesini sağlamayı amaçlıyor.

Kemal Kutu ve İ. Hakkı Timur, Sosyalist İktidar'a dizeleriyle katkıda bulunuyorlar. Siyaset ve edebiyat ilişkilerini konu alan bitmez tükenmez çözümlemelere girmeyeceğiz ama, siyaset ve somut mücadelenin, kimi alanlardaki yaratıcı gücü kısırlaştırmayacağını kanıtlama amacıyla, Sosyalist İktidar'ın bundan böyle de çaba göstereceğini şimdiden söyleyebiliriz.

«Kurtuluş'un Önündeki Devrimci Adım», ilk bakışta Sosyalist İktidar'ın da polimik şehvetine kapıldığı izlenimini verebilir. Ancak, Türkiye solunun her kesimini saran bir yaraya; «Sosyalist Devrim» ürkekliğine ve aşamacılık merakına, görüldüğü yerde neşteri vurmak gerekiyor. İskambil şatosuna benzeyen, dayanakları sınıldığından da zayıf olan bu tarihsel ve yaygın hastalıkla mücadele, Sosyalist İktidar'ın önemli görevlerinden biri. İbrahim Şeker ve Mustafa Adalı'nın yazısıyla bu kez sırada «Kurtuluş» var.

Can Akınsal'ın «Salâh Bey Tarihi», edebiyatımızda kendine özgü bir yeri bulunan Salâh Bırsel'in, üçüncüsü de tamamlanan dizisini tamtıyor. Ahmet Hamdi Samancılar ile İran'lı dostumuz M. H. Yahyai, aynı temanın, Enternasyonalizmin, biri tarihsel, öteki güncel, değişik yönlerini ele alıyorlar yazılarında. Samancılar ve Yahyai, sosyalizme giden yolda, yıllar süren mücadeleler sonucunda hangi sağlam taşların döşenmiş olduğunu bir kez daha hatırlatıyorlar.

Sosyalist İktidar
Dostlukla,

sosyalist iktidar

**AYLIK
SİYASİ
DERGİ**

MAYIS 1980 SAYI : 8

BİR DÖNÜM NOKTASINA DOĞRU MU? Sosyalist İktidar	3
MEKTUPLARIYLA «İNSAN» LENİN	
Yaşar ALP - Osman ÇUTSAY	17
KIRILMASI GEREKEN TABULAR LİSTESİ Metin ÇULHAOĞLU	35
Şiir Kemal KUTU	49
"KURTULUŞ"UN ÖNÜNDEKİ DEVRİMCİ ADIM	
İbrahim ŞEKER - Mustafa ADALI	52
Şiir İ. Hakkı TİMUR	62
İDEOLOJİ ve DEMOKRATİK MERKEZİYETÇİLİK	
A. Hamdi SAMANCILAR	63
SALÂH BEY TARİHİ Can AKINSAL	70
İRAN, AFGANİSTAN ve "SOL" ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ	
M. H. YAHYAI	77
SOSYALİST İKTİDAR SÖZLÜĞÜ	82

Kapak : Nezih DANYAL

Desen : Osman ÇUTSAY

Sahibi : Savaş AL/Genel Yayın Yönetmeni : Metin ÇULHAOĞLU/Yazı İşleri Sorum-
lusu : İlhan AKALIN/Yönetim Yeri : Sümer Sokak 37/15 ANKARA/Sayısı 50 Lira
/12 Sayı Abone Tutarı 600 Lira, 6 Sayı Abone Tutarı 300 Lira/Basıldığı Yer :

UTKU BASIMEVİ

BİR DÖNÜM NOKTASINA DOĞRU MU?

«Memleketim :

develer, tiren, Ford arabaları ve hasta eşekler»

Nazım Hikmet bunları kırk yıl kadar önce yazmıştı. Ülkesini de gurbetliğini de iyi yaşamış, yaşadıkça yaratmış bu büyük şair, birkaç sözcükle ve eşi bulunmaz bir ustalıkla, «memleketini» böyle anlatıyordu. Nazım Hikmet şairliğiyle, yaratıcılığıyla, mücadelesiyle bir gelenek oldu. Türkiye için, Türkiye aydını ve Türkiye solcusu için dev bir gelenek. Ama bu geleneği doğuran yaşamın sona erişinden bu yana yirmiye yakın ve yukarıdaki dizelerin yazılışının üzerinden kırk yıl geçtikten sonra, Türkiye’de ülkesini böyle anlatabilecek şairler yok. Buna yazıklanmaktan başka çare de yok. Bir de, üzerinde düşünüp bu yoksulluğu değiştirmeye çalışmak var elbette.

Koca Nazım’ın kırk yıl önce görüp şiirleştirdiği karşıtlıkların ya da eşitsizliklerin daha gelişmişlerini, değişik biçimlerde bugün de bulmak güç olmuyor. Türkiye şaşırtıcı eşitsizlikleri, çok tuhaf ve üzücü dengesizlikleri içinde barındırıyor. Artık **Sosyalist İktidar**’da yazıla yazıla bıkkınlık verir oldu : Nesnel olanaklar durmadan yeni boyutlar kazanıyor. Ama, böylece, nesnel ile öznelin eşitsiz gelişmesi her gün daha çarpıcı biçimde ortaya çıkıyor. Bugünkü görünümü je üzücü, gelecekteki perspektifinin zenginliğiyle umut verici bir tablo.

Halk arasında çokça kullanılan birtakım sözler vardır. Çok somut, çok özgül durumların genelleştirilmesiyle ulaşılmış anlamlar taşırlar. Bu anlamarıyla, en incelmış düşünsel süreçlerin ürünü olan soyutlamalardan daha büyük bir kapsayıcılığa, açıklayıcılığa sahiptirler. Şu «çivisi çıkmış» deyiimi bunlardan biri. Bunlardan biri ve Türkiye’nin bugünkü durumunu da çok iyi anlatıyor. Gerçekten «çivisi çıkmış» Türkiye’nin. Bir yerde çıkmış çiviye tekrar çakmaya uğraşırlarken ,bir başka yerden bir başka çivi çıkıveriyor. Onun üzerine atılırken, başka yerden bir başkası sallanmaya başlıyor.

Onunla uğraşırken, bir yenisi... Hatta, bu arada, bir süre önce gevşeyip pekiştirildiği sanılanlar yeniden ve bu kez iflah olmaz biçimde fırlayıveriyor. Çivileri çakmak için oradan oraya koşuşturanlar da bir alem. Ellerindeki çekiçler çok eski, çoğu işe yaramaz durumda. İkide bir sapından fırlayıp sahiplerinin kafasını gözünü yarıyor. Üstelik bu çabalayıcılar da pek becerikli sayılmazlar : İki çekiç vuruşunu çivinin başına vuruyorsa üçüncüsünü tırnakları morarmış parmaklarına indiriyorlar. Bir de, aralarında, «güzel, işleri yoluna koyuyoruz» diyerek ortalıkta dolanıp gönülleri ferah tutmaya bakanlar var. Pekî, bu curcunanın mekânı? Her yanından sular dolan bir gemi, ya da dört duvarı zangır zangır sallanan bir bina, yahut fırtınadan çatısı uçmuş köhne bir baraka...

Somuttan daha ileri somutlamaya ya da somuttan soyutlamaya. Farketmez. Zenginleştirmek mümkün.

Türkiye'den

Gülünçlü Manzaralar

Daha doğrusu, gülünçlü ve acıklı manzaralar demeli. Yahut, pek sevimsiz ve bilgicçe kullanılan frenkçesiyle, traji-komik. Rasgele, hiçbir öncelik gözetmeden, dışarıdan çizilmiş bir mantık çerçevesi aramadan sıralanabilir.

Adalet bakanı, içişleri bakanı ile birlikte toplantı yapıyor. Bir basın toplantısı. Yaptıklarını, yapılanları anlatıyor; gazetecilerin sorularını yanıtıyor. Tembel ve rahatına düşkün gazetecilerin her günkü malzemesi durumuna gelen, ama artık kimsenin okumadığı ya da okuyup şaşırmadığı cezaevinden kaçışlar konusunda bakan pek kesin konuşuyor. «Her türlü tedbiri aldık. Firarlara son vereceğiz. Devletin gücünü, ciddiyetini göstereceğiz, vb.» Bu konuşmaların yapıldığı sırada ve basın toplantısının yapıldığı yerin birkaç kilometre ötesinde ünlü bir cezaevinden yirmi üç kişi kaçıyor. Cezaevi, son yıllarda, hatta son aylarda ortaya çıkan «firarları» ile ünlü. Kaçış yöntemi, aşağı yukarı, öncükilerin aynı.

Rasgele seçilmiş ilk örnekte trajik bir yan yok. Sadece gülünç.

Televizyonda, radyolarda sık sık mahkeme kararları, savcı iddianameleri okunuyor. Anayasayı, anayasa ile kurulu olduğu kabul edilen düzeni devirmek ya da değiştirmek için örgüt kuran yurttaşlar için ağır cezalar, bu arada son zamanlarda gittikçe artan oranda ölüm cezaları veriliyor ya da talep ediliyor. Talep edilen ölüm cezalarının tümü karara bağlanıp uygulanacak olsa, örneğin İran'da devrik Şah'ın azılı halk kasapları idam edildikçe pek çok insanı tepki-

ler gösteren Türkiye'nin Batılı «dostları» için bile pek hoş olmayan bir tablo ortaya çıkacak.

Öte yandan, aynı televizyon ve radyolarda, aynı gün ya da başka günlerde, başka haberler de uzun uzun okunuyor. Bu anayasayı beğenmeyen, bu anayasanın ülkenin yönetilmesini ya da iyi yönetilmesini engellediğini ileri sürenlerin, bu anayasanın kötülüğünü anlatmak ve değiştirilmesine önayak olmak için kurdukları biçimsel (resmi) ve biçimsel olmayan örgütlerin görüşleri ve eylemleri, ayrıntılarıyla ve övgüyle duyuruluyor. «Hukuk» açısından aradaki fark ise zor yoluyla ya da zor dışındaki yollarla değiştirmeye kalkışmak oluyor. Ancak, birincilerin «zor» yoluna başvurdukları ya da başvurmayı tasarladıkları her durumda kanıtlanamadığı gibi, ikincilerin «zor»a başvurmadıkları da veri kabul ediliyor, tartışma dışı bırakılıyor.

Toplumsal olayları kavramaya çalışan yığınlar için, belki pek ilkel, ama öğreticiliği reddedilmeyecek bir karşılaştırma oluşturuyor bu iki değiştirme isteği ve bunların bugünkü akıbetleri.

Sıralama sürüyor. Sırada bir başka olay var. Artık kendi destekçilerinin bile komiğine giden, sinirini bozan «dayılanması» ile iktidarın başı çıkıyor ve yıllardır «çocuk bayramı» diye bilinen ve öyle götürülen bir gün için verdiği mesajda bile asıp kesmeye devam ediyor. Burunların sürüldüğü, sonun geldiği, nefeslerin kesilmek üzere olduğu söyleniyor. Aynı günün kesinleşen ölü sayısı ise son haftaların en üst noktalarına ulaşıyor. Bir de, çok sayıda «so-kaktaki yurttaş»ın öldüğü büyük bir olayla birlikte. Ve ertesi günkü «resmi» açıklamalarda, güvenlik kuvvetleriyle silahlı çatışmaya giren bilmem şu kadar kişinin öldüğü, söyleniyor. Böylece, sekiz-dokuz yaşındaki «terörist» çocuklarla, altmış yaşındaki «anarşik» ihtiyarların nefeslerinin kesildiği yolunda kamuoyu iyice aydınlatılmış oluyor.

Eskisi gibi yönetememenin aczi'ni ve bunun doğurduğu trajikomik tabloları görmemek de, halkın iç burkan kayıplarına kahrolmamak da mümkün değil.

Herkesin Beklediği

Bir Dönüm Noktasına Doğru mu?

Demirel Kardeşler bir yana bırakılırsa, Özal Kardeşler ülkenin en popüler biraderleri olacağı benziyor. Biraderlerin küçüğü, gerçek bir başbakan yardımcısı gibi, hatta bir ikinci başbakan gibi işini sürdürüyor. «Büyük basın» da kendisinden ilgisini esirgemiyor. Doğrusu zaman zaman, iyi de oluyor. Büyük birader ise şim-

dilik sessiz, ama bu sessizlik çeşitli hatırlatmalara da engel değil. Küçük biradere özel ilgi gösteren basın, ağabey-kardeş ilişkilerinin de eskiden beri pek iyi olduğunu söz arasında belirtmeyi unutmuyor.

Küçük Özal'ın, bu büyük basına söyledikleri arasında çok ilginç öngörüler ve itiraflar var. Türkiye'nin en rahat, en kendinden emin adamı gibi görünen ve böyle görünmeye özen gösteren T. Özal, Türkiye'nin «son şansını» kullandığını vurgulamaya dikkat ediyor. Ama son koz oynanırken desteksiz ve yarımsız kalındığı, kalınacağı gibi bir kuşku yok. Çünkü, Batılı dostlar ve doğulu dindaşlar yardım etmeye mecbur. Bunun gerekçeleri, önemli değil; çünkü yeni değil. Ama bunlar anlatılırken yapılan varsayım önemli : «Bir an için Türkiye'nin en kötü şartlar içinde olduğunu düşünelim, olacağını zannetmiyorum ya... Bir çöküntü olduğu, tam bir sol idare geldiği takdirde...» Buradaki «olacağını zannetmiyorum ya» eklentisi pek iğreti. Aynı «en kötü şartlar» varsayımı birkaç defa daha yapılıyor ve her defasında bu iğreti ekleme unutulmuyor. Bir varsayım gibi ifade edilen durumun, aslında bir olanak olarak hesaba katıldığı anlaşılıyor. Küçük Özal'ın Türkiye'nin kapitalist dünyadan kopması ve aynı anlama gelmek üzere sosyalist dünyaya yönelmesini ciddi ve çok da uzak olmayan bir «tehlike» olarak düşündüğü görülüyor. İktidar içindeki yeri ve Batılı dostlarıyla ilişkileri açısından kendisinin düşüncelerini ve kaygılarını yabana atmamak gerek.

Özal aynı gazetenin bir gün sonraki sayısında yayımlanan sohbetinde ise artık öyle iğreti eklentiler yapmayı bir kenara bırakıyor. Açıkça söylüyor : «Türkiye için son fırsattır bu... Türkiye son kozunu oynuyor, kanaatim budur. (...) Türkiye bu son şansını kullanmazsa açığı o kadar büyür ki, şu dünya şartları içerisinde hiçbir devletin bize yardım gücü yetmez. Politik ortam olarak da yetmez. İşte, Amerika örneğini gördük». Özal dünya kapitalizminin ekonomik bunalımının ciddiliğini, emperyalist sistemin politik gerilemesinin önemini görebiliyor.

Devam ediyor : «(...) herhangi bir sebeple yapılan bu programın tam tersini uygulamaya kalkışın. O zaman bu yardımların çoğu gelmez. Gelemez. Türkiye'ye bu yardımı gıdım gıdım vermeye başlarlar. O zaman, enflasyon tekrar başını kaldırır ve tahminime göre, yıl sonunda enflasyon yüzde yüz elliye yükselir. Yüzde 150 enflasyon olan bir ülkeye de ya Marksizm gelir ya da Faşizm gelir. İkisinden biri gelir. Veyahut da parçalanma ihtimali doğar».

Özal ulaştığı sonuca ilişkin kanıtların tümünü vermiyor kuşkusuz. Ama yüklendiği misyonu benimsemiş ve rahat olmaya da özen gösteren biri olarak, yer yer değer yargılarını da katmadan, bir öngöründe bulunuyor. İsteyen istediği yanında yer alabilir. İşlerin gittiği nokta bu. Oldukça açık bir mesaj olarak kabul edilmeli.

Kimi zaman, karşıt cephelerden de benzer sonuçlara varılabiliyor. **Sosyalist İktidar**'ın Şubat ayı başında çıkan beşinci sayısında şunlar söyleniyordu : «Türkiye'nin bir daha 1965'ler demokrasisine dönemeyeceğini görmeyenlerin başında, yazık ki, ilericiler geliyor. Türkiye'nin geleceğindeki demokrasi, ya önlemlerli, paketlenmiş, disiplinli bir 'yeni' demokrasi, ya da gerçekten yeni bir demokrasi. Bu ikisinin dışında bir yakın gelecek, kimsenin ihtiyarında ve gücünde değil. Türkiye'nin içi ve dışı bunun kanıtlarıyla dolu».

Yine **Sosyalist İktidar**'ın geçen sayısında ise Yalçın Küçük şunları yazdı : «Türkiye kapitalizmi bugün 'demokrat' çözümleri ve burjuva devlet legalitesini aşan bir noktaya geldi. Türkiye burjuvazisi, zengin siyasal birikimi ile ve ancak kamuoyunu ikna etme için deneme-yanılma yoluyla, tüm demokrat çözümleri bir bir çürüme içine girmiş görünüyor. Her çürüme aşamasında bir mesafe daha katediliyor. Türkiye sanayi burjuvazisi, önündeki ekonomik çözümlerin 'demokrat' özellikleri aştığını ve sosyalist çözümlerin kaçınılmaz olarak gündeme girdiğini görüyor. Türkiye ekonomisi artık ya faşizan bir disipline ya da sosyalist bir planlamaya girecek. Bunun dışında ancak 'mucize' kalıyor. Veya aynı anlama gelmek üzere Türkiye kapitalizmine zaman kazandırıcı bazı 'idare-i maslahat' yolları kalıyor».

T. Özal, böyle bir perspektifte anahtar sözcüklerden biri duruma gelen «disiplin» konusunda da açık konuşuyor : «Türkiye aslında disiplinli bir cemiyet. Yani 'asker millet' tabir ederler. Bu bir disiplinin ifadesidir. Biz bu disiplin son senelerde kaybettik. İşyerlerinde kaybettik. (...) Bunu maalesef dış tesirlerden dolayı ideolojik bir takım sebeplerle kaybettik. Ama şunu çok iyi bilmek lazım. Eğer biz o özelliklerimize tekrar dönemezsek hakikaten ne yapsak bu işin içinden çıkmamız çok zordur.»

Bu açıklıkta olmasa bile, böyle disiplin istekleriyle daha bir süre karşılaşılacak. Peki, nasıl sağlanacak bu, hangi alanları, kimleri kapsayacak?

Bunun en önemli bölümlerinden biri yukarıda açıklanıyor; «işyerlerinde disiplini kaybettik» deniyor. Demek ki, en başta, işyerle-

rinde disiplin. Disiplin, altmışlardan beri sendikalaşmış, pazarlık yapmış ve ücret düzeyini epeyce yükseltmiş olanları da dahil, sanayi işçilerini hedef alacak. Önde gelen, ağzı lâf yapan, söylediklerini dinlettiren sanayici ve iş adamları, son günlerde, sendikalara dur demek gerektiğini, sendikaların mali olanı da dahil, çeşitli yönlerden denetim altına alınmalarının zamanının geldiğini söyleyip duruyorlar. Zaten, hükümet kanadından da bu konuda bir yasa tasarısı hazırlandığı haberleri gazetelerde yer aldı. Yasa değişikliği tasarısında, sendikaların bir sıkı denetim altına alınmasını sağlayabilecek düzenlemelerin bulunduğu, verilen haberlerden ortaya çıkıyor.

Sanayicilerin de özellikle altını çizdikleri bir nokta şu : Sendika aidatının işveren tarafından işçinin ücretinden bordrosunda kesilerek sendikaya gönderilmesi uygulamasına son verilmesi isteniyor. Bir de, harcamalarının denetimi de dahil olmak üzere, sendikaların mali bakımdan sıkı biçimde denetlenmesi planlanıyor. Bunlar, anti-demokratik niteliklerinin yanı sıra, kurumlaşmış sendika ağalığını da tehdit edebilecek önlemler. Ancak, bu tür önlemlerle varılmak istenen amacın kesinlikle bu olmadığı da açık. Başka bir hesap olmalı, bunlar başka bir hesabın parçaları olmalı. Şu olabilir : İşçilerden çalışmalarında ve ücretlerinde disiplinli olmaları, bir başka deyişle, «itaatkâr ve kanaatkâr» olmaları isteniyor. Ancak, sendikalaşmış, grev yapmış, mücadele etmiş, ücret düzeyini yükseltmiş, bütün bunları şu ya da bu ölçüde yaşamış ve öğrenmiş işçinin, bu değişikliği kabullenmesi kolay olmayabilir. En azından, alışkın olduğu yöntemlerle karşı koyması beklenir. Öyleyse, mai denetim, vb. gibi tehditlerle kurumlaşmış sendika yöneticiliğini işçilerin tepkilerine bir hafifletme ve yönlendirme mekanizması olarak kullanmanın yollarını aramak gerekir. Öte yandan, bu mali denetim gibi önlemlerle, işçiler açısından sendikaların etkili ve kullanılabilir mücadele araçları olmaktan çıkarılması yönünde ciddi adımlar atılabilir. Böylece, iki yanyıla da kesen bir kılıç elde edilebilir.

Yangının

Orta Yerinde

Demirel ülkenin içindeki «yangın»a ilişkin olarak üstlendiği itfaiyecilik işinin içinden çıkamamış ve alevleri kendi eteklerine de sardırılmış durumda iken, bir de, Türkiye'nin dışında ama burnunun dibinde yangınlar alevlendi.

Dergi baskıya verileceği sırada ortaya çıkan en son Amerikan harikası «insani baskın» denemesi, Demirel'i ve dış bakanını epeyce sıkıştırmış ve şaşkırtmış gibiydi. Son günlerde, gecikmelerle de olsa,

rahat ve güvenli tavırlar takınmaya çabalayan, bu arada Ankara'daki Sovyet büyükelçisine «Amerika'nın İran ambargosuna katılmayacağını» söyleyen, Amerikan üslerinin kullanımı konusunda güvenceler veren Demirel hükümeti ve dış bakanı, «büyük dost» Amerika'nın şaşkınlığı karşısında epeyce şaşırılmış göründü.

Bir yanda Irak-İran gerginliği, bir yanda İran-Amerika çatışması. Bir yanda, Giscard Destaing'in bile alaylı hayretini gizleyemediği, Carter'ın ne yaptığını bilmeyen acizliği; bir yanda, bölgedeki gelişmeleri etkin biçimde izleyen Sovyetler Birliği'nin kararlı ve dikkatli varlığı. Bir yanda Orta Doğu'daki Amerikan sacayağı, bir yanda bütün saptırmalara rağmen sık sık ve git gide daha ciddi biçimde Amerika ile karşı karşıya gelen Arap ve müslüman ülkeleri. Bir de, dış borç görüşmeleri ve Ortak Pazar'a tam üyelik girişimleri ile ilgili olarak artan Avrupa ilişkileri.

Bu kadar çok sayıda değişken, bugünkü hükümetin belleğine pek sığmıyor. Sığmayınca da, biri ikisiyle uğraşırken, ötekileri bir kenarda bırakıyor.

Zaten, «kimde hal kaldı ki!»

Ya Sol Taraf, Sol tarafta yeni bir şey yok. Bir de, şu sıralar, üç yüz altmış beş günün bir sultanı 1 Mayıs ile uğraşüyor, ona hazırlanıyor. **Sosyalist İktidar** piyasaya çıktığında da, onun yakın ve sıcak sonuçlarıyla uğraşıyor olacak.

Daha önce de, başka yerlerde yazılmıştı. Türkiye solcusu üç-beş yıldır 1 Mayıs ile oyalanıyor. Fırsat bulabilirse ya da fırsat verilirse, senede bir gün, bir meydanda toplanıyor, güzelce boşalıyor, «haydi, bir dahaki sefere» diye beğirarak da dağılıyor. Bunun herhangi bir mücadele ile ilgisinin bulunmadığı söylenmeli. Bu arada, bu toplanmalarında, tarihinin en kitlesel can kayıplarından birini de verebiliyor.

Bugün 1 Mayıs «kutlamalarının» yeni bir anlam kazandığını görmek gerek. Artık 1 Mayıs ile ilgili olarak yapılacaklar, siyasi mücadelenin bir parçası olarak görülmek zorunda. Türkiye'de 1 Mayıs, bir demokrasi mücadelesi günü falan değil. Genel olarak, demokrasi mücadelesi, sosyalist mücadelenin bir cüzü durumunda; tümüyle ona bağımlı, a'sından z'sine kadar sosyalist mücadeleye bağımlı kılınarak götürülmesi gerekiyor. Öte yandan, bu genel çerçevenin içinde, Türkiye'deki 1 Mayıs'larla ilgili olarak 1977 katliamı ve 1979 gerilemesi var.

Bu bağlamda ele alındığında, Türkiye'de 1 Mayıs klasik özelliğinden epeyce uzaklaşmıştır. Ne bir «demokrasi mücadelesi» günüdür, ne bir bayram, ne de bir anma günü. Belki hepsinin izlerini taşıyarak, tümünün ötesine geçmiş, tümünün ötesinde bir anlam kazanmıştır. Bir zamanlar var olup da şimdi ortadan kalkmış «demokratik mevzilerin» ya da demokrasinin, yeniden sağlanması gibi bir hedef koymaya kalkışmak ne kadar yanlışsa; üç-beş yıl öncenin boşalım aracı 1 Mayıs'larını geri alınması gereken bir «mevzi» gibi göstermek de o kadar yanlıştır. Türkiye'de bundan böyle, doğrudan doğruya sosyalizmin propagandasına yarayacaksa, sosyalist iktidar mücadelesinin bir aracı olarak kullanılabilecekse, 1 Mayıs'ların anlamı olabilecektir. Görkemli ve şenlikli 1 Mayıs «bayramları» ise sosyalist Türkiye'de kutlanacaktır.

Gerçekten de, 2 Mayıs'ta ne yapacaklarını bilmeyenlerin, 1 Mayıs kutlamaları yapmalarının pek az anlamı kalmıştır.

1980'in 1 Mayıs'ı, bunların ciddi olarak tartışılmasını sağlayabilirse, olumlu bir işlev görmüş olacaktır.

Türkiye'nin solcusunun son birkaç yıldaki bir başka oyalanma aracı ise birlik, birliğin dostları, düşmanları, birliğin yandaşları, karşıtları oldu. Kulisi, dedikodusu, resmi ve gayri resmi görüşmeleri ve yarattığı bölünmeleri ile «birlik», hâlâ ilgi çeken bir tartışma maddesi. Ortalama Türkiye solcusunun hem ilgisini çekiyor, hem de güdük kalmış umutlarını ve hayallerini besliyor.

Eğün en çok birlik sözü edip de birliği geciktirenlerin, ideolojik ve politik konumlarındaki benzerlik günden güne büyümektedir. Aralarındaki farklar, tümüyle, söz oyunlarına ve üslup ayrılıklarına indirgenmiş durumdadır. Böyle bir durumda, bir yandan birlikle yatılıp birlikle kalkılması, bir yandan da birliğin bir türlü gerçekleşmesi, büyük bir ciddiyetsizliktir. .

Birlik havarilerinin güç ve konumlarından az çok bağımsız olarak, bu alternatif, çözümsüzlükte çözüm gibi görünmektedir. Bugünün bölgesel ve ülkesel koşullarında ve Türkiye'deki öznel güçsüzlük ve alternatifsizlik ortamında, çok fazla yadırgamamak gerekir. Böyle ciddi sorunların gerçekten ciddi biçimde ele alınabilmesi ve çözülmesi için pek fazla göz önünde duran sahte çözümlerin «bitmesi» gerekiyor. İç ve dış kamuoyunun gözünde bitmesi gerekiyor. Ama bu bitiş için, ille de, böyle bir alternatifi fillen gerçekleşmesi gerekmez. Nesnel ve öznel koşullar, içeridekiler ve dışarıdakiler, bu oyalanmanın çok uzatılmasına elvermiyor. Bir olgunun varlığını

kavramak için gözle görülür olmasını beklemek gerekseydi, bilimin bir gereği kalır mıydı?

Bugün için, Türkiye soluyla ilgili olarak **Sosyalist İktidar**'ın altıncı sayısında yapılan değerlendirmenin geçerliliğini koruduğunu belirtmek gerekiyor : «Böylesi hızlanma dönemlerinde, tekleşme ve toparlanma, ancak doğruyu herkesin göreceği biçimde ve **pratikte** ortaya koyacak güçte ortaya koyacak güçte bir örgütlenmenin varlığı ile mümkündür. Eğer bu yoksa, teorik geriliğin ve örgütsel dağınıklığın sürmesi, ama ilerideki bir birikime, toparlanmaya ve hatıta patlamaya gebe kalacak biçimde sürmesi doğaldır. Bu yüzden de Türkiye solunun yakın geleceği için hayalci, daha ilerisi için ise umutsuz olmamak, büyük önem taşımaktadır. Çünkü, umutsuzlukların temelinde, her zaman, kısa dönemli hayalcilikler yer almıştır.»

EMPERYALİST SİSTEM HIZLA GERİLERKEN

Bu sözün gerçekliğini, artık pek çok ülke, bu ülkelerdeki yönetimler, toplumsal sınıflar ve kişiler nerdeyse her gün yaşamaya başladılar. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde sosyalizm gerçeğine tanık olan, onunla birlikte yaşamaya başlayan ve gittikçe daha fazla onunla iç içe olan dünyamız, son çeyrekte de emperyalist-kapitalist sistemin hızlı gerileyişini yaşıyor. Belki de, yüzyılı, gerilemenin cöküşe dönüşmesini görerek kapatacak.

Son günlerde ve son bir-iki ayda olup bitenlerden bazılarına ilişkin özet bir hatırlatma, epeyce öğretici oluyor.

Bir Fıstık Tüccarının Eğlenceli Serüvenleri

Sosyalist İktidar baskıya girerken, dünya bir haberle çalkalandı : Amerika Birleşik Devletleri, Tahran'daki rehine'leri kurtarmak için askeri bir harekâta girişmiş; ama teknik bir arıza yüzünden, tamamlanmadan harekâtı vazgeçmişti. Açıklamayı Carter yapıyor ve bütün «sorumluluğu» üzerine aldığı söylüyordu. Teknik arıza ise pek garip : Harekâta katılan helikopterlerden üçü arıza yapmış, ayrıca bir helikopterle bir nakliye uçağı çarpışmış, sekiz de Amerikan askeri ölmüştü.

Açıklamaların inandırıcı olup olmaması bir yana, bu olay Amerika için dehşetli bir prestij kaybıdır. Yaratacağı gerginlikler ve savaş kıskırıcılığı bir yana, bu olay, Amerikan emperyalizmi ve bugünkü yönetimi açısından büyük bir aczin ifadesidir. Emperyalist sistemin gerileyişinin, küçük, amaçarpıcı bir göstergesidir.

Olayın üzerinden aşağı yukarı yirmi dört saatlik bir süre geçtikten sonra ortaya atılan bir haber de olay kadar önem kazanıyordu. Federal Almanya'nın Entebbe baskını da önceden radyo dalgalarından öğrendiği bilinen bir İsrailli teknisyen, bu kez de, Amerikan uçaklarının Kahire yakınlarından havalandığını bildiriyordu. Enver Sedat ise gazetecilerin iddianın doğru olup olmadığı sorusunu yanıtlarken, herhalde sadece ilerici Arapları ve dünyanın öteki ilericilerini değil, olayları izleyen herhangi bir insanı bile çileden çı-

kartacak bir küstahlıkla şunları söylüyordu : «Ben rehineleri kurtarmak için girişeceği böyle bir baskında Amerika'ya her türlü yardımı yapacağımı daha önce söylemiştim. Bu denemenin başarısızlığa uğraması üzerine, bu işten vazgeçilmemelidir. Bundan sonrakiler başarılı olabilir.»

Mısır'ın ya da Mısır yönetiminin nereden kalkıp nereye geldiğinin, nereden kalktığına olmasa bile, nerelere geldiğinin bundan açık bir kanıtı zor bulunur herhalde.

Sosyalist İktidar'ın beşinci sayısında söylenenlerin bir bölümüne yeni ve epeyce açık bir kanıt daha gelmiş oluyor : «Önce İran, sonra Afganistan Türkiye'yi etkiliyor; Türkiye'deki hesapları, Türkiye üzerine hesapları, kaygıları, umutları etkiliyor. Amerikan emperyalizmi, Orta Doğu'daki İsrail-Mısır-Suudi Arabistan sacayağına bir dördüncü ayak olarak, nicedir gözden düşmüş olduğunu sanan kadim dostu Türkiye'yi eklemeyi tasarlayabilir. Ciddiliği ya da gerçekleşebilirliği ne olursa olsun, buna ilişkin ipuçları var ortada.»

Aslında, Carter'ın garip İran seferinin hemen ardından, dünyada ve Türkiye'de, uçakların kalkış yerine ilişkin soru işaretleri ortaya atılmıştı. Demirel ve dış bakanı bunları yalanladılar. Gerçek durumun da bu olması gerekir; çünkü, şu sırada böyle bir olasılık ne Amerika'nın ne de şimdiki iktidarın gücüne uygun düşer.

Öte yandan, sacayağının üçüncü ayağı olan Suudi Arabistan da herhalde çok uzun bir süreden beri ilk kez pek rahat sayılamayacak bir iç ortamla karşı karşıya. Ülkenin doğu eyaletindeki zengin petrol bölgesinde yaşayan şiî azınlık, İran'daki Humeyni hareketinin etkisi ve hatta bazı müdahaleleriyle, Suud iktidarının başına bela oluyor. Suudi Arabistan'ın petrolünün hemen hemen tümünü çıkaran Arap Amerikan Petrol Şirketi'nin (Aramco) istihdam ettiği toplam işgücünün yaklaşık yarısını bu bölgedeki şiîler oluşturuyor. Humeyni'nin sürgünden İran'a dönüşünün yıldönümü-olan 1 Şubat'ta bu azınlığın giriştiği eylemlerde, bu bölgenin en önemli kentinde büyük maddi hasar olmuş ve dört kişi ölmüştü.

Carter'ın bu serüveni, ne yandan bakılsa, pek beceriksizce görünüyor. Birleşik Amerika, Nisan ortalarında, İran'a ambargo uygulamaları konusunda Avrupa'lı müttefiklerini aşağı yukarı razı etmişti. Bu harekât, Avrupa'da bazı karar değişikliklerine yol açabilecektir. Öte yandan, Irak-İran arasındaki sürtüşme ve çatışmalar, Arap ve müslüman ülkelerinde kabaran anti-Amerikan dalganın hafifletilmesi yolunda bir basamak olabilecek yanları da barındırıyor-

du. Birleşik Amerika, bir biçimde, bu çatışmada devreye girip bazı köşetaşları elde etmeyi tasarlamış olmalıdır. Çok keskin bir dönüş henüz görülmemekle birlikte, Irak'taki son üst yönetim değişikliğinden sonra, bu ülkenin Amerika'yla ve Batı'yla bir flört başlangıcını pek olumsuz karşılamayacağına ilişkin bazı belirtilerden söz ediliyordu. Ancak, bu son serüven, Amerika'yı Irak-İran anlaşmazlığına müdahale konusundaki hesaplarında değişiklik yapmaya da zorlayabilecektir.

Özellikle Orta Doğu'daki gelişmelerle, uluslararası durumun tehlikeli bir noktaya ulaştığı açık. Ama, Todor Jivkov'un Vatan Cephesi Ulusal Konseyinde Şubat ayında yaptığı bir konuşmada belirttiği gibi, «Uluslararası durum, bulutsuz gökyüzünden düşen yıldırım gibi, bu karmaşıklığa aniden bürünmedi. Bu karışıklık süreci bazılarınin göstermek istediği gibi, Afganistan olaylarıyla da başlamadı. Bu, gerici güçlerin, '70'li yıllarda silchsızlanma görüşmelerini suya düşürmek, devrim hareketini kuvvetle bastırıp ezmek, sosyalist topluluk karşısında askeri üstünlük kazanmak ve güçler oranını kendi yararına değiştirmek yolundaki ardı arkası kesilmeyen denemelerinin mantıksal sonucudur.»

Kuzey'in Canını Sıkan Orta Amerika

Birleşik Amerika, denizaşırı Orta Doğu'ya girtlağına kadar batmış durumdayken, burnunun dibindeki Orta Amerika ülkelerinde de işleri hiç iyi gitmiyor. Nikaragua'da Sandinista'ların zaferinden sonra, başta El Salvador olmak üzere, öteki küçük ülkelerde de toplumsal hareketler yükseliyor.

El Salvador'da gerçekten iyi silahlanmış bir gerilla hareketi var. Zengin kahve yetiştiricilerinin besleyip desteklediği karşı-devrimci güçlerle devrimci güçler arasında, elbette askeri-sivil cuntanın da katılmasıyla kıyasıya bir savaş, terör ve şiddet sürüp gidiyor. Katolik kilisesinden bürokrasiye kadar toplumun bütün kesimlerinde oldukça kesin bir kamplaşma ortaya çıkmış durumda. Amerikan basınında, gerillaların beş bin kişilik iyi silahlanmış bir güç olduğu yazılıyor ve Sandinista'ların, zaferin arifesinde, ancak bin kişi olduğunu hatırlatılıyor.

El Salvador'un komşusu Guatemala da yönetimin durumu parlak değil. Pek çok subayın, Salvador hükümet güçlerine askeri yardım yapılmasından yana oldukları bildiriliyor. Bu askerler, «El Salvador giderse, sırada ilk biz varız» diye düşünüyorlar. Başkan Jacobo Arbenz'in ilerici hükümetinin 1954'te Amerika Birleşik Devletleri'

nin desteklediği bir darbeyle düşürülmesinden bu yana, Guatemala halkı ve özellikle nüfusun yarısını oluşturan yerli «kızılderililer» askeri rejimin ağır baskı saldırıları altında yaşıyorlar. Guatemala'nın şu anda, El Salvador'un üç yıl önceki durumunda olduğu söyleniyor. Ve ekleniyor : «El Salvador'da iş biter ve sıra bize gelirse, Guatemala'daki kapışma Orta Amerika'dakilerin en kanlısı olacaktır.»

Zimbabve : Zimbabve'nin bağımsızlığının resmen
Yeni Bir Kopuş ilan edilişi ve Robert Mugabe'nin seçimleri, Batılıların hiç ummadığı bir farkla kazanmasından sonra, Orta Afrika'da da yeni durum değerlendirmeleri yapılıyor.

Eski adıyla Rodezya 1965'te adından söz ettirmeye başlamıştı. Bu tarihte, o zamanki beyaz azınlık rejiminin Başbakanı Ian Smith Britanya karşısında bağımsızlık ilan etmişti. Daha sonra, 1972'de başlayan gerilla savaşı 1979'a kadar yoğun biçimde sürmüş, bu yılda Smith'in beyaz ve siyahlar için ayrı ayrı yapılacak seçimleri kabul etmesiyle uzlaşma olmuş ve gerilla gruplarından birinin lideri olan Piskopos Abel Muzorewa geçici başbakan olmuş; ancak, öteki gerilla örgütlerinin uzlaşmayı reddetmesiyle, savaş yeniden yoğun biçimde sürmüştü. İngiltere'nin araya girmesiyle de Mart ayında yapılan seçimleri doğuran gelişmeler ortaya çıktı.

Seçimlere üç gerilla örgütü katıldı. Bunlardan birincisi, Zanu ve lideri Robert Mugabe idi. Ötekiler de Yurtsever Cephe ve lideri Joshua Nkomo ile Birleşik Afrika Ulusal Konseyi ve lideri Abel Muzorewa. Batılılar elbette Muzorewa'yı tercih ediyorlardı; ama asıl tercihleri «Mugabe olmasın» biçimindeydi. Çünkü Mugabe'yi katı, uzlaşmaz bir Marksist olarak tanıyorlardı ve Londra görüşmelerinde açıkça «bilimsel sosyalizmi» savunduğuna tanık olmuşlardı. Ama Batılıları oldukça şaşırtan bir sonuç ortaya çıktı : Mugabe oyların yüzde 63'ünü ve 100 kişilik parlamentonun da 57 sandalyesini kazandı.

Ancak, Batı başkentlerinde ve Batı basınında, şaşkınlıktan şaşkınlığa geçmek, bir hayal kırıklığından bir umuda ulaşmak için çok zaman geçmesi gerekmiyor. Mugabe kabinesini açıkladıktan ve başbakan olarak ilk konuşmalarını yapmaya başladıktan sonra, Batılıların şaşkınlıkları «acaba» ile ifade edilen bir umuda dönüştü. Batı Basını «Yeni bir Mugabe mi?» diye sormaya ve öyle olduğuna ilişkin kanıtlar aramaya koyuldu.

Mugabe 22 kişilik kabinesinde Ticaret ve Sanayi ile Tarım Bakanlıklarını iki beyaza vermiş, Nkomo'yu da partisinden üç kişi ile birlikte bakan yapmıştı. Ayrıca, «Commonwealth» içinde kalacağını,

bağılantısızlar içinde yer alacağını ve Güney Afrika ile barış içinde bir arada yaşama politikası güdeceğini açıklamıştı.

Bunlar Batı basını için, hiç değilse başlangıçta, yeterli görün-
dy. Umutlar beslenmeye, Mugabe'ye akıllar verilmeye başlandı.

Ancak, Batılıların ve her gün kaybetmeye devam eden Yaşlı Britanya'nın beklentileri bir yana, Zimbabwe, Angola ile birlikte Or-
ta ve Güney Afrika'da gelişmesini hızla sürdüren anti-emperyalist
ve sosyalizmden yana toplumsal hareketler için bir güvence olma-
ya adaydır.

Sosyalist İktidar
26 Nisan 1980

MEKTUPLARIYLA, "İNSAN" LENİN

İhtilalci bir önder. Bir geçiş çağının önderi : Lenin. Ya da diğer ve gerçek adıyla Vladimir İlyiç Ulyanov. Tarih öncesinin ortadan kaldırıldığı çağı, proleter devrimler çağını açan önder.

Bir tanrı mı?

Kesinlikle hayır, kesinlikle değil.

Yazılarında kullandığı adıyla Lenin, ya da Vladimir İlyiç Ulyanov bir insandır. Işık çalan, akrabalarına içten bir bağlılığı olan, sırtında çantası, yanında yoldaşı ve hayat arkadaşı Nadya ile uzun yürüyüşlere çıkan, gülen, kızan, ağlayan, yoldaşlarının çocuklarıyla çocuklaşabilen, ve çağına damgasını vurabilen bir insan.

İnsan soyu övünebilir Vladimir İlyiç ile.

Bilimin yakıcı gerçekliğiyle Marksizm'i, Menşevizm tuzağından çekip çıkarabildiği için, insan soyu bu «insan'ı» anlamaya çalışmalıdır.

Kesinlikle tanrılaştırmadan.

1930'da toplu yapıları yayınlanmaya başladığında, kızkardeşi Maria Ulyanova, aşağıda çevirisini okuyacağımız girişi yazmıştı. Toplu eserlerin 37. cildi Lenin'in mektuplarına ayrılmıştı çünkü. Akrabalarına yazdığı mektuplarına. Mektuplarındaki içtenliği, yer yer klasik zevklerinin anlamını ilk sosyalist ülkede işçi sınıfı ve onun iktidarına gönül verenler paylaşmak istemiş olsalar gerekir.

«İnsan» Lenin'i yine insan soyuna tanıtırken neden kaçınılmaz ki işçi sınıfı ve iktidarı?

Işık çalan, Tolstoy'a, Puşkin'e özel bir yakınlık duyan; Jack London, Mayakovski gibi dönemin isimlerine bir anda yaklaşmayan, annesinin nezle kapmaması için mektuplarına özel notlar düşen, Appaïssonata Sonat'ı, Beethoven'i coşkuyla dinleyen, popülizmin her çeşidiyle tüm bağlarını koparan Lenin.

1917 bu önderle anlamını kazanıyor. Tarihe 1917'yi bu ufak tefek, çekik gözlü, az saçlı adam armağan ediyor.

İnsan soyundan bir kişi olması gerek ve yeter değil mi bu görevi başarabilmesi için?

Rıhtımdan, annesinin bulunduğu geminin kalkışını izlerken neden yaşıyor gözleri? Tanrılar ağlar mı?

Lenin, Vladimir İlyiç Ulyanov, o «hülyalı bilimin» yaratıcısı, insandır.

O ağlayabilir!

İdeolojik ve politik yaşantısını uzlaşmazlıklar üzerine kurmuş olan bu «ittifaklar politikacısını» yakından tanımak gerekiyor.

Türkiye'li sosyalistler, Türkiye sosyalist hareketi bu eksikliğini kapatmalıdır. Bunun yollarından biri de insan Lenin'i anlamaya çalışmaktan geçiyor. Kitaplıkların kopmaz «müdavimi» Lenin, Türkiye'li traşlı ve bilgisiz sosyalisti sarımsalıdır. İşçi sınıfının bu önderi, toplantı ve alanlardan başlayarak, Türkiye'li «kitap kurtlarını» da sarımsalıdır.

Bu çeviride vurgulanan, önderlerin insan tarafının yalnızca insan yanının bile çok öğretici, bilgilendirici olduğu.

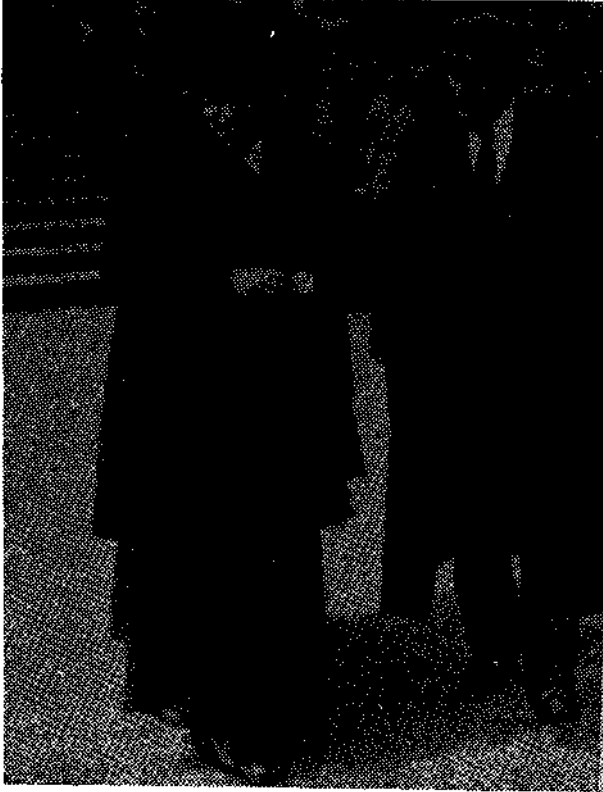
Bir Fransız'ın dediği gibi : «Zamanın merdivenlerinde, aşağı inmekte olan parlak iskarpinlerin ve yukarı çıkmakta olan kaba botların yankıları iştiliyor.»

Lenin'e, tam bu sırada kulak vermeli işte...

Yaşar ALP - Osman ÇUTSAY

MEKTUPLARIYLA "İNSAN" LENİN

Bu kolleksiyondaki (Collected Works, cilt : 37) mektuplar, 1894 ile 1917 yılları arasında anneme, Maria Aleksandrovna Ulyanova, ve bana gönderilmişti. Lenin'in devrimci eylemlerinin ilk yıllarından başlayıp, Şubat Devrimi ertesinde, Rusya'ya dönüşüne kadar geçen süreyi kapsamaktadır mektuplar. Parti'nin ortaya çıkması ve biçimlenmesi de, geçen bu bir çeyrek yüzyıllık sürede olmuştur. Oldukça önemli bu yirmibeş yıllık zaman kesitinde, Vladimir İlyiç Parti'nin başında Parti'yi yönetiyor ve geliştiriyordu. Yaşamı, özel yaşantısı bütünüyle, prole-

tarya davasının yanında verdiği devrimci kavganın kopmaz bir parçasıydı.

Lenin'in «Collected Works»ü ve Leninizm üzerine oldukça geniş bir literatür (bilimsel ve güncel çalışmalar, yazılar), tümü basılmış olarak elimizde, fakat o pırıl pırıl, çok yönlü kişiliğiyle, «insan» Lenin yeter-siz, bir başka deyişle, çok az tanıtıldı.

Bu kitaptaki mektuplar (Collected Works, cilt : 37 . çn.-) bir noktaya kadar da olsa, bu boşluğu doldurmak amacıyla okuyucuya sunuldu. Mektuplar, okuyucunun Lenin'in yaşamı, alışkanlıkları, eğilimleri, insanlara yaklaşımı vb. hakkında, bir noktaya kadar, fikir edinmesini olanaklı kılıyor. Bize burada «bir noktaya kadar» dedirten ise, yakınlarına, sözü geçen dönemde yazdığı mektupların tamam olmaktan uzak oluşu. Sık sık yer değiştirmesi, sayısız ev aramaları ve aile bireylerinin maruz kaldığı tutuklamalar sırasında, mektupların çoğu polisin eline geçti, geri verilmedi ya da başka nedenlerle kayboldu. Mektupların postada kaybolması, özellikle emperyalist savaş sırasında oldukça olağan karşılanıyordu. Bu nedenle, aynı soru bir çok mektupla peşpeşe yineleniyor. Kaldı ki, bu mektuplar «çarlık» döneminin polis koşullarının da damgasını taşımakta! Bütün resmi haberleşmemizin (devrimci olaylar, parti yaşamı ve diğer konulara ilişkin yazışmalar) görünmez mürekkeple, dergi ve kitap içlerinde ve başka «temiz adresler» aracılığıyla sürdürüldüğü doğrudur. Özel yaşantımız devrim sorunlarıyla o kadar iç içeydi ki, legal yazışmalarımız da bundan etkilendi ve polis koşullarında, giderek kesmek zorunda kaldık. Ben, Vologda'da sürgündeyken V. İlyiç. «...mektup yazınak söz konusu olduğunda, insanın istediği gibi haberleşmesi bizim durumumuzda (seninki ve benimki özellikle) çok zor,» diyecekti.

Bu baskı, yalnız bana değil, ayrıcalıksız tüm aileye uygulandı, çünkü V. İlyiç bize kan bağıyla olmaktan çok, görüş ve inançlarıyla bağlıydı. Tüm aile (Anna'nın kocası Mark Yelizarov dahil) o zamanlar Sosyal-Demokrat'lardandık, parti'nin devrimci kanadını destekler, az ya da çok devrimci eylemlerde yer alırdık. Parti yaşamıyla yakından ilgiliydik, başarılarıyla sevinir, başarısızlıklarında üzüldük. 1835 doğumlu ve yüzyılın sonunda altmışın üstünde, annemiz bile, sıklaşan ev aramaları, tutuklama dönemleri dahil, devrimci eylemlerimize tam bir yakınlık içindeydi.

Devrimcilerin tüm legal yazışmaları, polisçe incelendiğinden; bizi ilgilendiren sorunlara bir biçimde değinebilmek, illegal mektupların yerine ulaşip ulaşmadığını saptamak, tanıdıkları sormak vb. için çeşitli üstü kapalı sözlerle ve işaretlere başvurmak zorunda kaldık.

Okuyucu, V. İlyiç'in annesine ve kardeşlerine yolladığı mektuplarda çok seyrek olarak isim geçtiğini farkedecektir, çünkü isim kullanmak, ismi geçenler için hoş olmayan sonuçlara yol açacaktı. Kimseyi hoş olmayan durumlara sokmak istemediğimizden, oldukça akla yakın bir yöntemdi bu. Vladimir İlyiç'in mektuplarında çok seyrek de olsa geçen isim ve takma adlar bizle olan bağlantıları çeşitli nedenlerle (aynı yerde sürgün, aynı eğitim kurumuna devam etmek), polis tarafından açıkça bilinen yoldaş ve arkadaşlarındı ya da salt iş konuları (yayıncı ve kitapçıların adları vb.) ile ilgiliydi. Vladimir İlyiç mektuplarında az çok legal koşullarda yaşayan herhangi biri hakkında bir şey anlatmak istediğinde (selam yollamak vb.) takma adlarını veya bizce bilinen olay ve özellikleriyle ilintili açıklamaları kullanırdı. Örneğin, bir keresinde, ben ve kızkardeşim aracılığı ile sürdürdüğü canlı mektuplaşmada, Vladimir İlyiç, İvan Skvortsov Stepanov için «tarihçi» (tarih üstüne yazıları olduğundan hareketle) lakabını kullanmıştı. Benimle birlikte Vologda'da sürgünde bulunan V. V. Vorovsky'e selamlarını yolladığında ise şöyle yazmıştı : «...Polonya'lı arkadaşlara selamlar ve umarım sana her türlü yardımda bulunuyorlardır». «Çin yolcusu» ile o sıralarda Mançurya'da demiryollarında görevli A. P. Sklyarenko'yu ve «geçen yıl birlikte sandal gezintisi yaptığımız çentilmen»le V. A. Levitsky'i kastediyordu.

1900 Aralık ayında, yurt dışına çıkacak olan G. B. Krasin'e, V. İlyiç'e iletmek üzere «Sosyalist Devrimcilerin Parti Manifestosu»nu, bir fotoğraf albümünün içine saklayarak verebildim. V. İlyiç bu pakete çok memnun oldu ve 16 Ocak 1901 tarihli mektubunda şöyle yazdı : «Man-yasha'ya yolladığın kitaplar için teşekkürler, özellikle Viyana'daki kuzenimizin olağanüstü güzellikteki fotoğrafları için; böyle armağanları daha sık gönderirsen çok memnun olacağım.»

Iskra ve diğer yeraltı yayınları Rusya'ya «temiz» legal adreslere yollanıyordu. Bu adresleri, biz kendimize yayın getirtmek için de kullanırdık. Legal mektuplarda bulunan paketlerle ilgili bilgileri, elverişli dönemlerde, bu adres sahiplerine sorabiliyorduk. Lenin 14 Aralık 1900'de şöyle diyordu, «...sizin ilgilendiğiniz şeyleri ayın dokuzunda yolladığımı anımsıyorum». Sonraları, 8 Şubat 1916'da Nadezhda Kontanstinovna yazmıştı; «...Volody sizin büyük mektubunuza çok sevindi. Herhalde tekrar yazarsınız.». Legal mektuplarımız genellikle uzun olmazdı, bu mektubun yazıldığı emperyalist savaş sırasında da haberleşmemiz kart-postalla, hatta taahhütlü posta kartlarıyla sürüyordu; kaybolan bir çok mektuba rağmen vurgulanan bu sözler ise açıkça, kitap içinde yollanan illegal bir mektuba dikkati çekmek amacıyla yazılmıştı.

V. İlyiç 1900'de ilk kez yurt dışına çıktığında, kalış süresini bilemediğinden, bize özel adresini vermemiştir; İsviçre veya Münih'teyken biz gizlilik gerekçesiyle Prag'a yazıyorduk. Örneğin, 2 Mart 1901 tarihli mektubunda yeni adresini yollarken, şunu da eklemişti, «...ev sahibimle beraber taşındım». Franz Modrac, mektuplarımızı adresine gönderdiğimiz kişi, gerçekten de Münih'te yeni bir apartmana taşınmıştı.

V. İlyiç'in karakteristik özeliği müthiş dakikliği, dikkatliliği ve özellikle kendisi için yaptığı harcamalardaki tutumluluğudur. Bu özelliklerini, büyük bir olasılıkla, birçok yönleriyle benzediği annemizden almıştır. Annemiz, anne tarafından Alman soyundan ve bu özelliklerin onun da karakterinde derin yer etmişti.

Vladimir İlyiç'in dikkatliliği, yaptığı harcamalardaki tutumluluğu Ekim 1895'de bize yolladığı mektubunda da görülebilir :

«...Şimdi, St. Petersburg'da ilk olarak ne kadar para harcadığımı görmek için bir defter tutuyorum. 28 Ağustos ile 27 Eylül arasında, ufak tefek için yaptığım ödeme (10 ruble kadar) ve bir dava dolayısıyla (10 ruble kadar) harcadıklarım dışında, 54 ruble 30 kopek'lik masrafım olduğu ortaya çıktı böylece. Bu 54 rublenin bir kısmının her ay alınması gerekmeyecek şeylere (giyim, kitaplar, hesap tahtası vb.) harcadığı doğru ama, bu düşüldüğünde (16 ruble) masraflarım bir ayda hâlâ 38 ruble'den fazla. Açıkçası pek dikkatli yaşamıyorum, örneğin atlı tramvay'a 1 ruble 36 kopek harcadım, buralara alıştığım da daha az harcayabilirim belki.»

Gerçekten, kendi bir şey kazanmadığı ve annesinin «hayırseverlik» dediği mali yardımına başvurduğunda, oldukça idareli yaşıyordu. O boyutlarda ki, 1893'de, St. Petersburg'da bulunduğu yıllarda Ruskiye Vedemosti'ye abone bile olmayıp Halk Kütüphanesinde «iki hafta eski» olarak okurdu. Bana, «bir işim olunca hemen abone olacağım», diye yazmıştı.

Vladimir İlyiç bu özelliğini, yalnızca Rusya'da hiç birşey kazanmadığı ve yapıtlarını basacak bir yayıncı bulamadığında değil (insanın, «Tarım Sorunu»nun tam on yıl yatmasını, ancak 1917'de gün ışığına çıktığını anımsaması yeter), tüm yaşamı boyunca korudu; hatta Ekim Devrimi sonrasında maddi olanaklar sağlandığında bile.

Annesine 29 Ağustos 1895'de Berlin'den yolladığı mektupta «dehşet içindeyim,» diye yazmıştı; «...Tekrar mali güçlüklerin içinde olduğumu görüyorum; kitap, vb., satın almaktaki 'günaha teşvik' karşı gelinmeyecek kadar güçlü, öyle ki, paraların nereye gittiğini yalnız şeytan

bilir». Oysa, bu harcamasından, yurtdışındayken özellikle sessiz çalışma atmosferi —çevresine yabancılaşmış, sıkılmış, içlerini dökerek boşalmayı seven sürgünlerin tipik bitmez, çekilmez sohbetlerinin ve hiç bir gürültünün olmadığı bir atmosfer— sağlandığında bile çalışmaya kütüphanelere giderek, kısıntı yapmaya gayret ederdi.

Vladimir İlyiç sadece dışardayken değil, Rusya'dayken de kütüphaneleri kullanırdı. St. Petersburg'dan yolladığı bir mektupta, annesine, «...merkezden pek fazla uzak olmayan (kütüphaneden sadece 15 dakikalık yürüyüş uzaklığında)», yeni odasından memnun olduğunu yazmıştı. Sürgün yerine giderken, Moskova'da geçirdiği bir kaç günü bile Rumyantsev Müzesi'nin kütüphanesinde çalışmak için kullanmıştı. Minusinsk Uzeyd'e devam etmek için deniz mevsiminin açılmasını beklerken, Yudin'in kütüphanesinde çalışıyor, bunun için de günde yaklaşık 5 verst yürümek zorunda kalıyordu.

Sürgün sırasında, bir kütüphanede çalışma olanağı bulamamışsa eğer, İlyiç bizden kütüphanelerden kitaplar isteyerek bu açığı kapamaya çalışırdı. Ama bu tür denemelerimiz pek de sonuç vermedi. Gidip gelmesi yaklaşık bir ay sürüyordu, boşuna zaman harcamış olduk, kaldı ki kütüphaneler de kitapları kısıtlı bir süre için veriyordu.

İlkeri tarihlerde V. İlyiç, bu yöntemle yeniden başvuracaktı. 1 Şubat 1914 tarihli mektubunda, kardeşi Anna'ya şunları yazıyordu; «1905-1908 yılları suç istatistik özetleri hususunda, sizlerden onları satın almamanızı (gerek yok, pahalı), fakat onları bir kütüphaneden (ya Bar Council ya da Duma kütüphanesinden) alarak bir aylığına bana yollamanızı istiyorum.»

Vladimir İlyiç, yurt dışında yaşarken, sürekli belli bir kütüphaneyi kullanırdı. Berlin'deyken Imperial Kütüphane'de çalıştı. Cenevre'de, kütüphanesinde çalışmayı garanti edebilmek için çok küçük bir aidat ödeyerek üye olduğu bir gözde «klübü» (Société de lecture) vardı. Paris'te «organizasyonunun kötülüğünden» yakındığı Bibliothèque Nationale'de çalışmış, Londra'da ise British Museum'u kullanmıştı. Ve bir tek Münih'te kaldığı sırada «burada hiç kütüphane yok» diye yakındığını hatırlıyorum. Sonraları bir süre de Krakov'daki kütüphanede çalıştı, yalnız oldukça kısa bir süre. Bana yazdığı 22 Nisan 1914 tarihli mektubunda, «buradaki (Krakov-M.U.) kütüphane kötü ve son derece kullanışsız, ama seyrek de olsa gitmek zorundayım...» diyordu. Gazete (Pravda) çalışmaları, Krakov'a, Fransa ve İsviçre'den daha kalabalık gelen yoldaşlarla her türlü ilişkiler, Duma'daki Sosyal Demokrat grupların eylemlerini yönetmesi, Parti'nin konferans ve toplantıları, vb., o

kadar yoğun uğraş gerektiriyordu ki, bilimsel çalışmalarına çok az zaman kalıyordu. Böyle zamanlarda, V. İlyiç «...çalışmaların daha iyi gittiği, kütüphanesinin elverişli olduğu ve hayatın sınırları daha az harab ettiği Cenevre'yi düşünürüm», diyecektir. V. İlyiç, emperyalist savaşın başında Galiçya'da tutuklandıktan sonra İsviçre'ye yeniden gitti; ve oradan şunları yazdı; «burada kütüphaneler iyi, kitap kullanımı sözkonusu olduğu sürece her şey çok güzel, gayet yararlı düzenlemeler yaptım. Hatta, günlük gazete işlerinden sonra, okumak oldukça keyifli oluyor.»

Daha sonra eşiyile birlikte, «kütüphanesinde çalışmak üzere» Zürih'e geçti, «Bern'den çok daha iyi» buldu, Lenin Zürih'i.

Gerçi V. İlyiç, yurtdışında yabancı kitapları, dergileri, gazeteleri okuma açısından oldukça doyurucu bir ortamdaydı —zaten kütüphanelere de bu amaçla gidiyordu—, fakat giderek Rusça kitapların yokluğu kendini kuvvetlice hissettirmeye başlamıştı : «...Almanca kitapları kolayca buluyorum, onların hiç kıtlığı yok, fakat Rus kitaplarının kıtlığı var.» diye yazmıştı, 2 Nisan 1902 tarihli mektubunda. 6 Nisan 1900'de de «...çok seyrek yeni kitap görüyorum», demişti. Yurtdışında yaşadığı dönemlerde, çalışmaları, gereken kitapları bulamaması nedeniyle sık, sık kesintiye uğramıştı. Bu yüzden, yakınlarına yazdığı mektuplarda çalışmaları için gerekli (istatistik, tarım sorunu, ve felsefe vb. üzerine) kitap, yeni yayınlar, dergiler ve roman isteklerine çok rastlanır. Bu mektuplarından, onun o sırada ne gibi dallarla ilgilendiği, hangi dönemin yapıtlarına ihtiyacı olduğu ve hangi yazıları için kullandığı konusunda fikir edinmek olasıdır, bir yere kadar, tabii.

Sözgeçen yapıtlar arasında istatistiki cetveller, hatırı sayılır bir yer tutuyordu. Yapıtlarından, taslak çalışmalarından, notlarından ve bu çalışmaları öncesinde oluşturduğu hesaplarından, Lenin'in istatistiklere, «bu, kesin ve su götürmez gerçeklere» verdiği önemi, açıkça görürüz. Bitmemiş ve henüz basılmamış makalesi «İstatistik ve Sosyoloji» (basımını olanaklı kılmak amacıyla P. Piryuchev takma adını kullanmıştı), bu açıdan tipik bir örnek özelliği taşır; «ulusal hareketlerin, enternasyonal plandaki rolüne ve önemine», değiniyordu burada V. İlyiç.

Aşağıdaki pasaj bu makaleden alınmıştır:

«...Sosyal olgular alanında çok yaygın kullanılan ve çok aldatıcı olan yöntem, tek tek somut küçük gerçekleri bir kenara atıp, örneklerle kapanarak, bir çeşit hile yapmaktır. Rastgele örnek seçmek hiç bir zorluk taşımaz fakat hiç bir değeri de yokturve hatta tümüyle eksi değerdedir, çünkü her tek olayda, herşey tarihsel somut duruma bağlıdır.

Gerçekleri bir bütünlük içinde alırsak, içiçelikleriyle sadece direngen şeyler değil, fakat kuşkusuz kanıt içeren şeylerdir. Küçük gerçekleri bütünden soyutladığımızda, içiçe bağlantıları dışında, eğer keyfi olarak seçiliyorsa ve çevreden dışlanıyorsa, bu şeyler yalnızca, bir çeşit hileli oyun oynanabilecek şeylerdir. Bizler, bu günlerde bazı ülkelerde oldukça kötü bir biçimde kullanılan «genel» ya da «örnek-bazlı» tartışmalara karşı koymak amacıyla, kesin ve su götürmez gerçeklere güvenilir dayanaklar bulmak için araştırmalarımızı geliştirmeliyiz. Eğer tartışılan sorun ile ilgili gerçek, bir dayanak olacaksa, bizler tek tek gerçekleri değil, fakat tüm gerçeklerin toplamını, bir tane bile ayrıcalıksız, ele almak zorundayız. Aksi koşullarda, gerçeklerin keyfi olarak seçildiği ve derlendiği yolundaki kuşkular kaçınılmaz ve doğrulanmış olacaktır.»

1902'de, V. İlyiç Sibirya'dayken yanında olan kitaplar arasından «tüm istatistikleri» yurt dışına yollamamızı istemişti, 2 Nisan 1902 tarihli mektubunda «bu şeyleri özlemeye başlıyorum», dediği gibi... Daha sonraları, istatistiki materyali çeşitli kentlerde ve daha düzenli elde edebilmek için, 1909 kışında Moskova'da yapılmakta olan Doktor ve Naturalistler Kongresine (bir ara-bölüm istatistikçiler için vardı) katılan istatistikçilere özel ricalarını yazdı.

Bir kısım taşralı istatistikçiler yakından ilgilendiler; 2 Ocak 1910 tarihli mektubunda V. İlyiç, «...Ryazon'dan istatistikler hakkında bir mektup aldım, birçok insandan yardım alabilecek olmam harika», diye duygularını dile getiriyordu.

1908'de, Materyalizm ve Ampiriokritisizm üzerinde çalışırken, Profesör Chelpanov'un Avenarius ve okulu hakkındaki kitabını, «Immanent Philosophy» ve başka kitapları ısmarlamıştı. Bu çalışmasıyla ilgili bize şunları yazdı; «...Mach'çılar üzerine yoğun bir biçimde çalışıyorum ve onların o anlamsız vulgaritelerinden (kaba'lıklarından-çn.-) sıyrıldığımı sanıyorum (ampirio-monizm'den de)....»

V. İlyiç kapitalizmin son durumu hakkındaki çalışmasının (Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması) elimize geçip geçmediğini sorarken şunları da yazıyordu; «...Bu ekonomik çalışmamı ayrıcalıklı olarak, son derece önemli değerlendiriyorum ve özellikle basılmış son şekliyle bir görmek istiyorum.» (Gerçi Lenin, M.N. Pokrovsk'e Temmuz 1916'da «kısıtlamalara» (sansür'e —çn.—) adapte olabilmek için elinden gelen çabayı harcadığını yazmıştı; ancak V. İlyiç'in bu yapıtı bir çok değişikliklere ve çıkarmalara uğradı, özgün biçimiyle tam on yıl sonra basılabildi.)

V. İlyich'in «Modern Tarımda Kapitalist Sistem» adlı yapıtını hangi bağlamda tasarladığını, yakınlarına yazdığı mektuplarda da takip edebiliriz. Bana, Ekim 1916 tarihli mektubunda, şunları yazıyordu; «Yayıncının «Tarım Sorunu»nu bir broşür olarak değil de bir kitap olarak istediğini yazıyorsun. Anladığım kadarıyla devamını da ona göndermem gerekiyor (Amerika üzerine yazdıklarına ek olarak Almanya üzerine de bir şeyler yazmalıyım.) Eski yayıncıdan aldığım avansa karşılık yazmak zorunda olduklarımı bitirince, hemen buna başlayacağım.»

Bu çalışmanın müsveddeleri, şimdi enstitünün elinde, bitmemiş olarak; devrim V. İlyiç'e «engel olmuştu».

Kitaptaki mektupların bir kısmı okuyucuya Vladimir İlyiç'in hangi koşullar altında çalıştığı ve bu çalışmaların ürünlerini bastırmak için nelere katlandığı konusunda az da olsa bir önyargı kazandıracaktır, bu amaçla sunulmuşlardır. Burada legal olarak bastırdıklarından söz ediyorum. Devrim öncesinde Lenin, son derece elverişsiz koşullarda çalışmalarını sürdürmek zorunda kalmıştı; (İlk devrim (1905 —çn.—), Zvezda ve Pravda dönemleri dışında), 1912 - 1914, legal basına, en azından kendi yayıncılarımızın bulunduğu dönemler içinde, yazı gönderebildiği bir dönemdir; yurt dışında ve Rus kitaplarının elinde olmadığı bir dönem, çalışmaları için gerekli verilerin kıtlığını yaşadığı bir dönem.

Sansür koşulları da oldukça önemli zorluklar yarattı; V. İlyiç'in makaleleri kesilip tahrif ediliyor («Eleştirisiz Eleştiricilik» gibi) veya el konuluyordu («Tarım Sorunu 2. Bölüm») vb... Rusya ile bağların, ilişkilerin sürekli kesintiye uğraması büyük zorluklara yol açıyordu, çünkü yayıncılarla dolaysız ilişkiler kurulması gerektiğinde, bağların kopukluğu bunu olanaksız kılıveriyordu. «Granat's Encyclopoedic Dictionary» için döküman elde edebilmek amacıyla yaptığı girişimler, bu duruma tipik bir örnektir. «Ansiklopedik Sözlük için biraz döküman almak istiyorum,» diye yazmıştı Aralık 1914 tarihli mektubunda, «fakat editörler topluluğunun sekreteriyle görüşme olanağı olmadığı sürece de ayarlamam kolay olmasa gerek.» V. İlyiç'in böyle bir olanağı yoktu, doğrudan Granat bürosuna başvurduğunda ise ya hiç bir yanıt alamadı, ya da çok uzun gecikmelerden sonra alabildi. 1915'de soruyordu, yine yazdığı bir mektupta; «Ansiklopedik Sözlük için biraz daha fazla iş alma olanağım var mı?», diye, «sekretere bu konuda yazmıştım, ama hala bir yanıt gelmedi.»

«Burada en büyük şanssızlığım, yayıncılarla tüm bağlarımın kesik olması,» şeklinde dert yanacaktı 1912'de yazdığı bir mektubunda. Yayın-

caların peşinde koşmakta, yoldaşların ve akrabaların büyük yardımları olmasaydı, yapıtların basımında daha da çözülmez sorunlar çıkacaktı. Biz, kardeşleri her zaman ona bu konuda yardımcı olabilecek konumda değildik, özellikle hapiste ve sürgünde olduğumuzda. Yine Lenin, böyle bir dönemde Anna'nın kocası Mark Yelizarov'u sormuş ve adresini istemişti annesinden, «yazınsal bir iş» nedeniyle. (20 Ocak 1904'de yazdığı mektup.)

Vladimir İlyiç'in sistemli, ısrarlı ve üretken çalışabilme yetenekleri yanında, olanakların elverdiği dönemlerde, gereğince dinlenme «becerisi» de vardı. En iyi dinlenme yöntemi, açık alanlarda doğayla başbaşa ve insanlardan uzak olmaktı: «Burada (5. Parti Kongresinden 'korkunç yorgun' olarak dönerken Finlandiya'da, Stjersund'da dinleniyordu -M.U.-) yüzüp, yürüyüp, insansız ve çalışmaksızın harika dinlenebilirsiniz.» Orada, Lidiya Mikhailovna Knipoviç'in yakın ve özenli ilgisi öyle yer etmişti ki kendisinde, sonraları ben tifo'ya yakalanıp iyileştiğim zaman, yazdığı mektupta bu mükemmel tatili ve yakınlığı anımsatmıştı: «Şimdi seni Stjersund'da yollamanın tam vakti».

Fazlasıyla doğaya aşık Vladimir İlyiç, nerede olursa olsun mektuplarında sürekli olarak doğayı ve onun güzelliklerini anlatırdı. «Burada manzara harika, doyasıya zevkini çıkarıyorum. Size, şimdi yazmakta olduğum küçük Alman istasyonundan hemen sonra Alpler başlıyor, ardından sırasıyla göller ve ben kompartımanın penceresinden kendimi bir türlü alamıyorum.» İsviçre'ye giderken annesine yazmıştı bunları, 1895'de. Annesine tekrar yazdığında: «... yürüyüş yapıyorum —şu anda burada yürümek hiç de kötü değil ve öyle görünüyor ki Pskov'da (ve çevresinde) daha bir sürü güzel yer var.» Yurtdışından yazdığı bir başka mektubu ise; «Birkaç gün önce Anyuta'yı gördüm ve birlikte çok güzel bir göle gittik, hem güzel manzaranın hem de güzel havanın tadını çıkardık,» şeklindeydi. Bir diğer mektubunda uzun uzun şöyle anlatıyordu:

«...Bir kaç gün önce de Nadya ve bir arkadaşla beraber Saleve'ye bir gezinti yaptık, nefisti. Ta Cenevre'yedek alacakaranlık ve sis bastırmıştı, fakat dağların tepelerinde (deniz seviyesinden yaklaşık 4000 feet yukarda) parlak gün ışığı, kar, —bütünyle güzel bir Rus kış günü; dağın eteklerini gerçek bir sis ve bulut denizi sarmış, dağın dorukları dışında herşeyi gizliyordu. Küçük Saleve (yaklaşık 3000 feet yükseklikte) bile sisle sarıp sarmalanmıştı. Nadya ve ben çevreyi aşağı yukarı tamamen dolaştık, çok şirin yerler bulduk. Yoldaşlar arasında bölgeyi en küçük noktasına kadar didik didik eden yalnız bizdik herhalde. Bir

sürü köy yolu bulduk, yakınımızdaki tüm yerleri biliyoruz, daha da uzaklara gitmeye niyetliyiz.»

Eğer yazın kentin dışına, «kır yaşamının ortasına» düşmüşlerse: «neredeysse tavuklarla beraber yatıp, yine onlarla beraber kalkıyoruz.» Vladimir İlyiç ve Nadezha Konstantinovna, İsviçre'de yaşarlarken bazen dağlara doğru yürüyüşe çıkarlardı. Nadezha Konstantinovna böyle bir gezintiyi anlatmıştı, anneme yazdığı 2 Temmuz 1904 tarihli mektubunda yine, uzun uzun:

«Şimdilik Cenevre'den geleli bir hafta oldu ve kelimenin tam anlamıyla dinleniyoruz. Tüm telaşımızı ve işlerimizi Cenevre'de bıraktık, günde on saat uyuyor, yürüyüşlere ve yüzmeye gidiyoruz —Volodya doğru dürüst gazete bile okumuyor. Yanımızda getirdiğimiz sembolik miktardaki kitaplar ise okunmamış olarak, bizimle birlikte geri dönecekler. Sabahın dördünde sırt çantalarımızı kuşanıp, haftalık yürüyüş turları için dağlara çıkıyoruz, önce Interlaken'e ordan da Lucarno'ya geçeceğiz. Yolculuk planımızı çok dikkatli yapıyoruz. Volodya ile işlerimiz hakkında konuşmayacağımıza dair karşılıklı (ciddi bir) anlaşma yaptık, —ona kalırsa iş bir ayı değil ve bunun içinde ormana kaçma olasılığı yok—, hatta hiç konusunu bile açmamaya, mümkün olduğu kadar düşünmemeye karar verdik.»

Bu çeşit geziler pek sık tekrarlınmazdı, yalnız iş ve olayların hır—gür'ü sınırları ve sağlığı kötü bir biçimde etkilemişse, 1903 - 1904 kışındaki 2. Parti Kongresi ve ayrılık olayında olduğu gibi, o zaman gereklilik kazanıyordu. Aslında, ilke olarak V. İlyiç yaz için sayfiye'ye gitmişse, bir iki günlük tam bir dinlenmeden sonra çalışmalarını aralıksız sürdürürdü. Kentten çıkmanın olanaksız ya da tatilin kısa sürdüğü dönemlerde, özellikle Pazar günleri dağlara doğru yürüyüşe çıkar ya da bisikletle gezintiler yaparlardı; «...Bayağı yabancı alışkanlıklar edindik, çıkışlarımızı genellikle Pazar gününe göre ayarlıyoruz, halbuki en kötü zaman, çünkü çok kalabalık oluyor her yer», diye yazmıştı annesine, 1903'de. Bu çeşit gezilerinde yanlarına yemek yerine sandviç ahrılar, tüm günü böyle geçirirlerdi.

Vladimir İlyiç yorucu çalışmaların ertesinde diğer yoldaşlar gibi değişik eğlenceleri sevmezdi. Sinemaya gittiğini hiç hatırlamıyorum, yurtdışındayken pek az tiyatroya giderdi. Tiyatroya daha çok sürgündeyken giderdi, yalnız ilk kez yurt dışına çıktığında, Berlin'de «The Weavers»ı görmeye gitmişti. Çoğunlukla, «yalnız gibi» olduğunda (ailesiz veya iş için bulunduğu bir büyük şehirde), yoğun çalışmalardan sonra, «kendine gelmek» için gezintiyeye çıkardı. Yurt dışındayken,

Vladimir İlyiç'i tiyatrolar çok az tatmin ederdi. (Onun ve Nadezha Konstantinovna'nın ilk perdeden sonra tiyatroyu terketmeleri, yoldaşların, israf nedeniyle «suçlama» ve takılmalarına yol açardı.) Daha sonra gördüğü oyunlar içinde yalnızca biri, «The Living Corpse», onda belli bir etki yaratmıştı. Oysa Moskova Sanat Tiyatrosu'nu çok severdi, annesine yazdığı 1901 Şubat tarihli bir mektubunda bu gidişlerini, «hala zevkle hatırlıyorum», diye anlatmıştı. 4 Şubat 1903 tarihli mektubunda da, «... fakat ilk yapmak isteyeceğimiz şey, Rus Sanat Tiyatrosu'na gidip, «The Lower Depth»i görmek olacak, diye yazmıştı. Ama yıllar sonra, devrimin ertesinde de bu oyunu görmek nasip olmayacaktı. Müziği çok sevmesine rağmen, konserlere pek sık gidemezdi. Aynı mektubunda (4 Şubat 1903 tarihli) bu konuda şunları yazıyordu: «Bu kış ilk konserimize gittik, çok hoşumuza gitti —özellikle Çaykovski'nin en son senfonisi (Symphone Pathetique)... «birkaç gün önce operadaydım, La Juive'i büyük bir zevkle dinledim, bir kere de Kozan'da dinlemiştim (Zakrzhevsky söylüyordu)— aradan on üç yıl geçmiş olması gerek, ama bazı yerleri hala aklımda...» Sonraları bu parçaları bazen ıslıkla çalardı (dişleri arasından çalmak gibi kendine özgü bir yöntem edinmişti.) V.İlyiç konser ve operalara oldukça seyrek gitti yurtdışındayken. Yine yurtdışındayken, özellikle üzerinde kötü etkiler bırakan, Rus göçmenleri arasında yaşarken karşılaştıklarıyla alt-üst olduğu zamanlarda, müziğin sınırları üzerinde çok güçlü bir etkisi vardı. Hep meşguldü Vladimir İlyiç, mütevazı bir bütçesi vardı; işte bu da, eğlenceler sözkonusu olduğu sürece, onun bir kenara çekilmiş olan yaşantısını etkilemiştir.

Vladimir İlyiç, çeşitli ilgi çekici şeylere, görelî olarak daha az ilgi duyardı: «Bunlar gibi genel şeylerden çok az tad alıyorum ve çoğu kez de kaza eseri görebiliyorum. Genellikle çevreyi dolaşıp akşam eğlencelerini izlemeyi, insanların müzelerde, tiyatrolarda, alışverişte vb. eğlenmelerini gözlemek daha çekici geliyor bana. «V. İlyiç bu «çevreyi dolaşma» işini, Berlin'de 1895'de, özellikle akşamları yerine getirirdi, bu Almanca'sına olumlu, geliştirici bir etki yaptı.

Mektupları, Lenin'in yakınlarına takındığı tavırlar ve bir noktaya kadar, genel olarak insanlara karşı duyguları üzerine bir fikir veriyor. Ne kadar dikkatli ve özenli, mektuplarında. Akrobalarına çok bağlıydı, özellikle de anneme. Anneme yazdıklarında olduğu kadar, ailenin diğer fertlerine yolladığı mektuplarda da, sürekli annem için duygu ve endişelerini içeren bir not bulunurdu; herşeyinin iyi olmasını, onun daha bir rahat ve huzurlu yaşamasını dilerdi. Mektupları sağlık, ev için iyi anlaşma yapıp yapılmadığı, soğuk olup olmadığı hakkında soru-

larla doluydu. «Evin o kadar soğuk olması beni telaşlandırdı; şimdi yalnızca 12 derece ise kimbilir kışın nasıl olacak? Nezle kapmamaya çalış... Yapılabilecek bir şey yok mu? Belki küçük bir soba koymanız gerekecek.» 1909'da böyle yazmış Lenin, anneme. Bu çeşit mektupları, «yazın iyi dinlenin», «az koşturun, çok dinlenin ve iyi olun» gibi nasihatlerle biterdi.

Lenin'in
annesi
Maria
Alexandrovna
Ulyanova

Annemizin başına gelen şanssızlıklara V. İlyiç özellikle dikkat ederdi, ama annemizin sırtına öyle yükler bindi ki yaşamı boyunca. Önce birimiz, sonra bir başka aile ferdi tutuklandı ve sürgüne gönderildi; bazen birkaçımız birden aynı zamanda tutuklanırdık; annemiz yıllarca, birşeyler getirmek, bizleri görebilmek için, hapishanelere gitmek, tutuklandığımızda jandarmanın ve gizli polisin bekleme odalarında günlerce, üstelik yapayalnız beklemek zorunda kaldı. Böyle dönemlerde Lenin'in nasıl telaşlandığını, annesiyle kişisel temasının kesilmesinin onu nasıl etkilediğini mektuplarından izlemek çok kolay. 1 Eylül 1901 tarihli mektubunda öylesine net olarak görülüyor ki. O sıralar ben ve kayınbiraderim, Mark Yelizarov, hapisteydik, kızkardeşim Anna yurtdışındaydı ve aynı emirle o da tutuklanacağından Rusya'ya dönemiyordu. Erkek kardeşimiz Dmitry ise annemizle beraber kalamıyordu, çünkü tam o ara Yuriev Üniversite'sinden mezun olmak durumundaydı. Yine böyle bir mizansene 1904'de yakalanıvermişiz; aynı şekilde kızkardeşimiz Anna, erkek kardeşimiz Dmitry ve ben Kiev Parti Komitesiyle ilgili olarak tutuklandığımızda, o, küçük bir kasabada yalnız başına kalakalmıştı.

İlyiç her zaman annemizin onunla birlikte yaşamasını isterdi, sık sık yanına çağırırdı. Fakat bunu ayarlaması çok zordu, çünkü annemiz, sürekli, yardıma ihtiyacı olan çocuklarının yanında olurdu, dönem, Rusya'da polisin eline düşen herkesin yardıma ihtiyacı olduğu bir dönemdi. Tüm karşılaşılan zorlukların sonucunda, annemiz, Vladimir'i iki kez, o da çok kısa sürelerle yurtdışındayken görebilecekti. İlkinde Kuzey Fransa'da Loguivy'de kızkardeşimiz Anna ve İlyiç ile 1902'de yaklaşık bir ay kadar beraber olabildi. İkinci buluşma ise, ki bu oğlunu son kez görüşüydü, benimle birlikte 1910'da Stockholm'e gittiğimizde gerçekleşti. Vladimir İlyiç daima ona, böyle geziler için detaylı programlar düzenler ve fazla yorulmaması amacıyla da gezi sırasında geceleri otellerde kalmasını salık verirdi. Annemiz, Lenin'in bir topluluğa karşı yaptığı konuşmaya ilk ve son kez burada, Stockholm'de tanık oldu; işçi sürgünlerin bir toplantısıydı. Dönüşte Lenin bize gemiye kadar eşlik etti, çünkü, çıksaydı üstünde tutuklanırdı—, şimdi bile gözümün önünde, onun öyle aşağıda durup bizi izlerkenki yüz ifadesi, hatırlıyorum. Kimbilir, annemizi son kez görüşü olduğunu sezinlemişti belki de. Ne çok acı vardı yüzünde. Vladimir bir daha Şubat devrimi ertesi Rusya'ya dönüşüne kadar, hiçbir yakınıyla görüşemedi, annemse dönüşünden kısa bir süre önce, Temmuz 1916'da ölmüştü. Lenin'in annemizin ölüm haberini aldığı anda yazmış olduğu mektup elimize geçmedi. Daha sonra yazdığı mektup da uzun ömürlü olamadı, yitirdik, fakat yazdıklarını hatırladığım kadarıyla, bile, onun için oldukça ağır bir kayıptı, ve duyduğu acı da ağırdı; bizim açımızdan da kederleniyordu üstelik, kederi yalnızca kendi açısından değildi. Üzerimize daha fazla düşer oldu, annemizin ölümünden sonra, neler yaptığımızı, bir şeyler kazanıp kazanmadığımızı tatilimizi nasıl geçirdiğimizi ısrarla sorar oldu, ilgisi ve şefkati daha da büyüdü bu olaydan sonra.

Vladimir İlyiç yoldaşlarıyla da yakından ilgilenirdi, neler yaptıklarını, nasıl olduklarını öğrenmek ister hatta maddi olarak bile yardımcı olmaya çalışırdı. Yoldaşların tercümelerine önsözler yazmayı üzerine almıştı, bu yolla hem kitaplarının basılmasını kolaylaştırmak, hem de biraz kazanç sağlayabilmeleri amacındaydı.

Yurtdışındaki sürgün yaşamını, çarlık despotizmi altındaki «legal» yazışmaların ne gibi yöntemlerle sürdürüldüğünü bilemeyen yoldaşlar, V. İlyiç'in mektuplarında sık sık, «çok sakın yaşıyorum», «barış dolu», «gösterişsizce», gibi terimleri, emperyalist savaş sırasında mektuplarında kullanmasını tuhaf karşılayabilirler; bu doğal, çünkü Sosyal-Demokrat Partiyi etkileyen «sosyal şövenizm» ile mücadele sırasında o denli yoğun kavgalar arasında bile kullanmıştır bu terimleri. Ashında

o dönemde Lenin sesini ancak, birkaç haftada ya da ayda bir çıkan bir yayında, bir yerden bir diğer yere yollanması oldukça zor olan broşürlerde duyurabiliyordu; bunu unutmamak gerekiyor. Bir de sürgündeki işçilerle, yabancı işçiler için küçük okuma yerlerinde yapılan o toplantılarda konuşurdu, o kadar. Bu olanakların, olması gerekenden ne kadar uzak olduğu ortada! Nadezhda Krupskaya'nın dediğine göre Rusya'da devrim başladığında Lenin, kafese kapatılmış bir aslan izlenimi yaratmıştı —Rusya ile ilişki kuramadığı, önceki sürgün yaşamı değil, fakat özellikle emperyalist savaş sırasında, onun elini kolunu bağlayan, yayılmasına olanak tanımayan; onu, doğal önderi, halkın sesini tutuklayan bir kafesti bu! Arzusu daha geniş bir alanda çalışabilmektir, işte bu, kafesteki bir aslanın istemi olabilirdi ancak; yine de onda, kafese kapatılmış bir aslanda gerçeklik kazanabilecek bir duyguydu bu. Bu arada yoldaşları kitlelerle daha sıkı bağlar kurmak için ikna etmek çabasıydı.

Önsözün başında, Vladimir İlyiç'in yakınlarına yazdığı mektupların ne denli ilginç ve önemli olduğunu üstüne basa basa vurgulamamızın bir nedeni vardı: bu mektuplar onun bir «insan» olarak portresinin çizilmesini sağlayan dökümanlardı. (Polis ve sıkı baskı koşullarından ötürü, bu portre tamam olmaktan oldukça uzak, ama biraz düşünülürse oldukça doğal.) Bu anlamda, bana göre Lenin literatürüne oldukça değerli bir katkı oluşturuyorlar, insanın, bundan sonra yakınlarına ve yoldaşlarına yazdığı o kadar mektubun kaybolmasına artan ölçüde üzülmesi de olağan. Çünkü, önder, politikacı ve bilim adamı olarak Lenin'in, tüm dökümanlarda kendi çarpıcı kültür mirası vardır.

Vladimir İlyiç'in yurtdışındaki ikinci sürgün dönemi, daha külfetli olmuştur. St. Petersburg ve çevresinde yaşadktan sonra, Cenevre'ye vardığında, bir anlamda eski kül-yığınına tekrar dönmek, ona oldukça zor gelmişti. Bana yazdığı 14 Ocak 1908 tarihli mektubunda, «Şimdi birkaç gündür, bu lanet Cenevre'de dönüp duruyoruz», diye yazmıştı, «burası korkunç bir hücre, fakat yapabileceğimiz bir şey yok. Alışmaya çalışacağız.» Kişiliğinde yer etmiş, o alışılmış inadı ve enerjisiyle çalışmaya koyuldu yine de; çünkü o her koşula «alışırdı». Anneme yazdığı bir sonraki mektubunda, «tek tatsız şey, daha kötüye doğru bir değişiklik olan bu taşınma oldu. Bu ise nasılsa olacaktı,» diye yazmıştı. Aslında bu iyiden kötüye doğru değişim, çalışmaları için gerekli verilerin, kitap ve gazetelerin yokluğu ile kendisini iyiden iyiye hissettirdi. Çünkü St. Petersburg'da tüm dergi ve gazeteleri okuyabiliyor, kitapları günün gününe izleyebiliyordu. Onun için bizden, Üçüncü Duma'nın dakikalarını, (resmi olarak basılan, Duma'ya getirilen kelimesi kelime-

sine raporlar, bildiriler, sorular, hatta faturalar) edinmemizi istedi; «hepsini yollayın, eksiksiz olarak», «Duma'daki grupların programları, bildirileri, risaleleri vb.» ile de ilgilenirdi. Gerekli dökümanlardan yok-sundu, oysa, Duma'da olduğu gibi, «bütün kağıt parçaları yerde durur, kimse onları yerden alıp da elini bile sürmez»di. Bizden «Menşeviklerin bastığı her yeri şeyi», çözülme sürecini yaşayan sendika dergilerini vb. yollamamızı isterdi sürekli. Yurtdışındaki sürgün yaşamında Vladimir İlyiç yalnızca kitapların değil (kitapları elimizden geldiği kadarıyla sağlamaya çalışırdık çünkü), fakat Rus gazetelerinin eksikliğini de faz-lasıyla duymuştur. Özellikle Rus gazetelerinin hiç bulunmadığı emper-yalist savaş döneminde durum daha da kötüydü, «lütfen okuduktan sonra Rus gazetelerini haftada bir yollayın, elimde hiç yok çünkü», diye yakınıyordu, 20 Eylül 1916 tarihli mektubunda.

Yurtdışında kaldığı, özellikle son yıllarda dehşetli gelire ihtiyacı vardı. Nadezhda Krupskaya'ya 14 Aralık 1915'de şöyle yazıyordu : «Yakında bizim eski geçim kaynaklarımız kurduğunda, birşeyler ka-zanmak oldukça büyük bir sorun olacak...» Krupskaya, İlyiç'in «ciddi» biçimde güç durumunda olduğunu biliyordu; çünkü o, para söz konusu olduğunda, kim olursa olsun birinden yardım kabul ederken, son derece dikkatli davrandığını söylemişti. «Oturup birşeyler yazmam veya baş-ka bir iş gerekecek, çünkü fiyatlar cehennemi bir şekilde artıyor ve yaşam gittikçe zorlaşıyor», diye kaygılarını yazmıştı, 20 Eylül 1916 ta-rihli mektubunda.

Şubat devriminden birkaç ay önce, 1916 güzünde, Vladimir İlyiç tercüme etmek amacıyla kitap araştırmak, bunları bastırmak için ya-yıncılarla ilişki kurmak zorunda kalmıştı. Emegini bu tercümelere ayır-ması, aslında oldukça verimsiz bir alandı, bu, ancak «devrimle birlikte geride kalacaktı».

Devrimden kısa bir süre öncesine kadar, yurtdışında yaşadığı ko-şullar böyleydi işte; Rusya ile kopmuş bağlar, her zaman tüm gücüyle doğrudan etkilemeye çalıştığı emekçi yığınlarla iletişim yoksunluğu vb. Yurtdışındaki son derece güç yaşam koşullarında -gerçi iradesi ve inadı asla kaybolmadı ama- «sinirlerinin gerginliği»ne ve organizması-nın zayıflamasına şaşmamak gerekiyor.

Şubat 1917 tarihli mektubunda, karısının, Nadezhda Konstantinov-na'nın bir şakasını aktarıyordu, «artık emekliye ayrılması» gerektiği üzerine; acı bir noktaya değinmekteydi, bu aktarılan şakayla birlikte, kuşkusuz.

Devrimden önce yaşamak zorunda olduğu, esprilerin arkasında beliren, o güç koşulların habercisi mektupların sonuncusunun ardından, mutlu haber telgrafla geldi, «Pazartesi 11'de oradayım, Pravda'yı haberdar edin».

Bu telgraf, sürgün yıllarının ve yakınlarıyla sürdüğü yazışmalarının sonu, noktası oluyordu.

Bundan sonra Vladimir İlyiç'den yalnızca iki minik not aldım, onlar da Büyük Ekim Devriminin arafesinde. Kerensky ve Kornilov'un devrildiği günlerde, Finlandiya'daki yeraltı eylemleri kadar kısaydılar.

MARİA İ. ULYANOVA

Çeviren : Yaşar ALP - Osman ÇUTSAY

KIRILMASI GEREKEN TABULAR LİSTESİ

Metin ÇULHAOĞLU

Örgüt, devrim ve iktidar. Üçü birlikte, eşitsiz gelişim yasasının büyük ve güzel, ama keşfi ihtilalci ruh gerektiren gizli sonucunu oluşturdu. Lenin'in yirmibeş yıllık çabası da, bu sonuç ortaya çıkarıldığı için «Leninizm» adını aldı Evrensellik kazandı. Hiç kuşku yok: Evrensellik, Lenin'in tek tek söylediklerinden değil, Leninizmin özünden kaynaklanıyor. Leninizmin özü, 1898'den 1923'e kadar geçen yirmibeş yılın bütünü ve soyutlaması demek. Bu bütünün, rasgele seçilecek şu ya da bu yılından, tek başına Leninizmin özü çıkmaz. Çıkamayacağını, Lenin'i yıllara bölüp, istedikleri kesitten alıntı yapanların, dün ve bugün gevezelikten öteye geçememeleri kanıtıyor.

Örgüt, devrim ve iktidar. Bu üçlünün hemen ardından bir başka üçlü saymak mümkün : **Ne Yapmalı, Nisan Tezleri ve Sol Kanat Komünizmi**. Devrim perspektifi ve iktidar inancından kaynaklanan örgüt olgusu 1902'de **Ne yapmalı** ile somutlanıyor. Sonra elde örgüt, hedefte iktidar var. Böylece, devrim sorununun üzerine yürünüyor. 1917 yılında, **Nisan Tezleri** ile. Nihayet, devrimi ve iktidarı korumak isteyen, bunun için tüm dünya proletaryasının katkısını gerekli gören ihtilalci ruh, 1920 yılında «reel sosyalizmin» nüvelerini gün ışığına çıkarıyor. İktidar gerçekliğinin, tüm dünyada ve Rusya'da kavranabilmesi için. Bunlar ise, **Sol Kanat Komünizmi**'nde özetleniyor.

Leninizmin özünü kavramayanlar olabilir. Vardır. Böyleleri için, **Ne Yapmalı** ile **Sol Kanat Komünizmi**'nin uzlaştırılması mümkün değildir. İhtilalci ruh'un 1902'de Ne Yapmalı ile aldığı **biçim** ne ölçüde «iradeci» ise, Ne Yapmalı ile Sol Kanat Komünizmi, biçim olarak birbirinin zıddıdır. Öz ise hep aynı : Leninizm.

Devam edelim. Leninizmin özü, eşitsiz gelişim yasasından kalıkarak, örgüt-devrim-iktidar olgularını bütünlük içinde, aralarındaki ilişkilerle birlikte ele almaktır. Böyle olduğu, Türkiye'nin kısır, ama öğretici örnekleri ile kanıtlanmadı mı? Tek başına örgüt, örgüt feti-

şizmine götürür. Varlığını kimsenin umursamadığı bir örgütün içinde yer alanlar «parti bizim için amaktır» derler ve işin içinden çıkarlar. Tek başına «devrim» diyenler de var. Bunlar, yıllardır bakmadan «tek yol devrim» diyorlar. Hani, nerede devrim? Bunu da geçelim. Bir zamanlar hep «iktidar» diyenler vardı: Cuntacılar. Onlar ne yapıyor?

Burada, Türkiye solunu küçümseydiğimiz sanılmasın. Çünkü, Leninizmin özünü kavramak, hiç de kolay bir iş değil. Gerçekten de klasik aeyişi ile bir «süreç işi». Yalnızca Türkiye’de mi? Kesinlikle değil. Leninizmin kavranması, tüm kapitalist dünyada da bir «süreç işi»dir ve bu süreç, henüz tamamlanmamıştır. Leninizmin özünü kavrama çabaları, kapitalist ülkelerde, günümüzde de sürüyor. İki tıkanıklığı aşmaya çalışarak.

Birinci tıkanıklık şurada: Evrensel olan, özgün olandan çıkar. Evrensel değeri en büyük olan çözümleme, strateji ve taktikler, mutlaka özgün yanları çok ağır basan deneyimlerin ürünüdür. Dünya Komünist Hareketinin sorunu ise, Leninizmin özgün yanlarını ve Bolşevik hareketin yine son derece özgün niteliklerini yeterince anlamaya çalışmadan, sonuçta ulaşılan kapsamlı bulguları habire yineleyip durmasıdır. Evrensel olanı alıp uygulamak hiç kuşkusuz gerekli. Ancak, hangi özgünlüğün ürünü olduğunu hiç unutmadan. Özgün kaynağı bilmeden evrenseli kullanmak ister istemez seçmeciği de getirir. İşte o zaman, Lenin ve yapıtları yıllara bölünüp, istenilen parçadan bol bol alıntı yapılır. Dünyada ve Türkiye’de hep yapıldığı gibi.

İkinci bir tıkanıklık daha var. Şöyle özetlemek mümkün: Geçmişte, evrensel zorunlulukların dayattığı, ama kaçınılmaz yan ürünleriyle teoriye ve eyleme belirli kısırlıklar getiren; eşitsiz gelişim yasasının doğal sonucu olması gereken çeşni ve zenginlik dururken, yine hem teoriyi hem de pratiği aşırı ölçüde standartlaştıran koşullar vardı. Bunlar, geride kalıyor. Ancak, geride kalan olgular, kendileriyle birlikte, teoriyi ve pratiği de geriye çekmeye çalışıyorlar. Örneğin, kapitalizmin günümüzdeki bunalımına ve bunun getirdiği büyük olanaklara, yalnızca 1930-40 arasının ya da Üçüncü Enternasyonal’in gözlükleri ile bakılması gibi.

Evet, böyle tıkanıklıklar var. Bunların aşılması için nesnel olanaklar da var. Şimdi, kimi koşullar geride kaldıkça, Leninizmin özünü kavrama çabaları, geçmişe oranla daha büyük bir hız ve canlılık kazanıyor. Yine, hem Dünyada, hem de Türkiye’de. O halde, Lenin’in

110. doğum yılını geride bırakırken, ona ve bugüne layık bir muş-tuyu vurgulamak gerekiyor : Dünya Komünist Hareketi, Leninizmi özümseyip uygulamada, atılımı günlere gebedir.

Bir kez daha, hem Dünyada, hem de Türkiye’de, Belki kimi ta-bular da yıkılarak, bu atılım gerçekleştirilecektir.

Demokrat Tepki Türkiye’de, sosyalizmin, «işçi sınıfının öz düşünce
Sosyalist Bilinç biçimi olduğunu» Aybar söyler. Ama, Aybar yal-nızca bunu açık açık söyleyip yazandır. Aynı dü-şüncenin, Türkiye solundaki başka kesimlere damgasını hiç vurma-dığını söylemek, mümkün değil. Ne der, böyleleri?

Böylelerine göre, işçi sınıfı «sosyalist»tir ve sosyalizm için mü-cadele eder. İşçi sınıfının yanında yer alabilecek öteki kesimler ise, demokratırlar ve bunlar da demokrasi için mücadele ederler. Biri Sosyalizm mücadelesi verir, öteki ise demokrasi. Sonra sıra, bu iki mücadelenin nasıl kaynaştırılacağına ilişkin bitmez tükenmez tahlil-lere gelir. Öyle ki, bu tür tahliller sonucunda Türkiye’de, eleştiri «getiren» ve eylem «koyan» pratisyen tipinin yanında, bir de «bir an bile unutmayan» teorisyen tipi belirir. Bunlar, demokrasi mücade-lesi verilirken, sosyalizmin «bir an bile unutulmayacağını» yazarlar. Yine demokrasi mücadelesinde, burjuvazinin bilmem hangi kesimi ile ittifak yapılırken bunların karşı tarafa kayma olasılığının «bir an bile gözden uzak tutulmayacağını» söylerler. Böylelerine, bizim de söy-leyeceklerimiz olacak.

Başlayalım : Sosyalizmden bağımsız, sosyalist mücadeleden kaynaklanmayan **demokrasi mücadelesi**, ancak burjuva devrimler döneminde olabilir. Bu dönem ise, kapandı. Çoktan geride kaldı. Gü-nümüz koşullarında, sosyalist ideolojiden ve sosyalist mücadeleden bağımsız, onlardan kaynaklanmayan, yalnızca demokrat **birikim** ya da demokrat **teпки** olabilir. Birikim ya da tepki, siyasal açıdan kendi başına mücadele demek değil. Mücadele anlamına gelmiyor. Birikim ya da tepkilerin politik mücadeleye dönüşebilmesi için, **ideoloji** ge-rekıyor. Oysa, günümüzde, demokrat birikimin, burjuva ideolojisi aracılığıyla demokrasi mücadelesine dönüşmesi yolları kesinlikle kapanmış bulunuyor. Birikim ve tepkinin mücadeleye dönüşebilmesi için, mutlaka ve mutlakla, sosyalist ideolojiden kaynaklanan sosya-list örgüt ve sosyalist mücadele gerekiyor. Bugün, başka türlü-sü mümkün olmuyor.

Ne Yapmalı’nın özü, burada. Menşevizme, ekonomizme, Mor-tovculuğa karşı mücadelenin, giderek «sosyalist bilinç» ve «örgüt»

kavramlarının özü de burada. Bir küçük burjuva ile bir sanayi proleterinin düzene karşı **kendiliğinden** gelişen tepkisinin özü aynıdır: Demokrat tepki. Birikimin özü de aynıdır: Demokrat birikim. Ancak, sanayi proleterinin demokrat tepkisinin sosyalist bilince dönüştürülebilme yatkınlığı vardır. Aradaki fark, sanayi proleterinin demokrat birikiminin, sosyalist ideoloji için elverişli hamuru oluşturmastır.

O halde, yaygın iki değerlendirmenin, bugün yenibaştan gözden geçirilmesi gerekiyor. İki değerlendirmeyi, iki soru ile açmak mümkün. Birincisi: 1961-71 dönemini geride bırakıp 12 Mart'tan çıkan, sonra da MC dönemlerini yaşayan işçilerin ve emekçilerin bugünkü birikimini **kitlese olarak** «sosyalist» diye nitelenmek mümkün mü? Yoksa buna, öznel unsurun yetersizliği nedeniyle sosyalist bilince dönüşemeyen, dolayısıyla da sosyalist mücadele konumuna gelememiş demokrat birikim mi demek gerek?

İkinci soru ise şöyle: Yaygın bir şema var. Bu şemada, bir yanda sosyalizm mücadelesi var. Öte yanda ise, sosyalizmin ulaşamadığı alanlarda da gelişen, üstelik de kendiliğinden gelişen bir demokrasi mücadelesi. Böyle deniyor. Doğru mu?

Her iki soruya da birlikte ve şöyle yanıt vermek mümkün: Günümüz Türkiye'sinde uçsuz bucaksız bir demokrat birikim var. «Sol birikim» de dense olur. Ancak, ciddi anlamda, ne sosyalizm, ne de demokrasi mücadeleleri vardır. Daha doğrusu, birincisi çok güdük kaldığı için, ikincisi de gelişmemiştir. Çünkü, birikim ya da tepki, sezgi demek. Sezgi, kendi başına mücadeleyi doğurmuyor. Mücadele için, sezginin ve tepkinin ötesinde, ancak ideoloji aracılığı ile ortaya çıkabilecek bir politik hedef gerekiyor. Sosyalist hareket ve sosyalist mücadele gelişmeden de, demokrat birikimin, kendi politik hedefini oluşturması kesinlikle mümkün değil.

Leninizmin özü, gücü ile aynı. Leninizmin hem özü hem de gücü, önce birikimin demokrat niteliğini görmesinde, sonra kendi başına bırakıldığında bu birikimin hiçbir yere gidemeyeceğini sezmesinde ve nihayet demokrat birikimi sosyalist çözümlerle bütünleyerek bunu mücadeleye dönüştürmesinde yatıyor. Lenin, tabii en başta Ne Yapmalı, bu gözle yeniden okunduğunda açıklık artacak.

Çok sonraları, somut örneklerle pekiştirilen bir açıklık bu. Lenin'in çeşitli çalışmalarında, en sık örneğini verdiği «demokratik» haklar, basın ve toplantı özgürlüklerine ilişkin. Hiç kuşkusuz Lenin, demokrasiyi bunlarla sınırlamıyor. Bunlar, yalnızca en sık verdiği örnekler. Tümünün de çözümü, bir tek noktaya gelip dayanıyor:

Sosyalizme. Lenin, burjuvaziye alaşağı etmeden, proletarya diktatörlüğünü kurmadan, örnek verdiği alanlarda gerçek bir «özgürlüğe» ulaşılamayacağını sık sık vurgulama gereğini duyuyor.

Bütün söylenenlerden sonra, kırılması gereken tabulardan birini gündeme getirebiliriz. Bir ölçüde yinleme olacak : Günümüzde, demokrat tepki olur. Ama demokrat tepkinin demokrat çözümü olmaz. Demokrat tepkinin, sosyalist çözümü olur. Demokrat tepkinin, demokrat hedefi olmaz. Demokrat tepkinin sosyalist hedefi olur. Hedef, genel olarak demokrasi değil, proletarya demokrasisidir. Birincisi bu.

İkincisi de şöyle : Demokrasi mücadelesi ile sosyalizm mücadelesi, birbirinden ayrı Fırat ve Dicle nehirlerinin, hayli sonra birleşip hemen Basra körfezine dökülmelerine benzemez. Çünkü böyle bir benzetme, en başta, iki nehrin uzunca bir yolu ayrı ayrı katetmeleri anlamına gelir. Oysa, sosyalizm denizine dökülen nehir, baştan itibaren yalnızca bir tane. Bu nehir, sürekli olarak, derelerle çaylarla beslenir. Dere, nehre katıldıktan sonra, dere olmaktan çıkar. Demokrat tepki de, sosyalist bilince dönüştürülüp sosyalist mücadeleye katılınca, demokrat tepki olmaktan çıkar. Sade demokratlık, aşılacak içindir. Aşılıp yenilenemeyen sade demokratik, zamanla gericiliğe dönüşür.

Cephe ve İttifak Demokrasi ve sosyalizm mücadelelerinden söz ettik. Öyleyse, akla hemen «cephe» ve «ittifak» kavramları gelmiştir. Kimileri için, «cephe» klasik ittifaklar olgusunun bir başka, güncelleştirilmiş adıdır. Böyle mi? Göreceğiz. Ama önce, bir başka noktaya değinmekte yarar bulunuyor.

Önce bir hatırlatma : Sosyalist Devrim için, mevcut demokrat birikimin bütünüyle sosyalist bilince dönüştürülmesi gerekmiyor. Üstelik de imkansız. Bir kesim, sosyalizme gider, sade demokrat olmaktan çıkar. Başka kesim ise, Sosyalist Devrim'i ve Sosyalist İktidar'ı sade demokrat olarak görür ve yaşar. Bilimsel sosyalizm, hiç kuşkusuz, insanları tek tek sosyalist yapma misyonerliği değil. İyi ama, sosyalizme gitmeyen sade demokrat tepki, sosyalist iktidarda ne ölçüde bu haliyle kalabilir? Kendini aşamayan sade demokratlık, gericiliğe dönüşmez mi? Hatırlatmayı, bunun için yaptık. Değilen konu, ittifaklar olgusunun da özünü oluşturuyor. Ancak, fazla ilerlemeden, başka açıklıklara da gereksinim bulunuyor.

Açıklık için, Troçkizm sapmasına başvurmak yararlı olacak. Troçki'ye ve Troçkizme ilişkin iki noktanın hatırlanması yeterli. Bi-

rincisi, Troçki'nin kendisine ilişkin : Troçki, Rusya'da iktidarın alınabileceğine inanmamakla suçlanır. Doğru değil. Doğrusu şöyle : Troçki, iktidarın alınabileceğine inandı. Elde tutulabileceğine inanmadı. Bu farka dikkat etmek gerekiyor.

Troçkizme ilişkin olan ikinci nokta ise şu : 1923'e kadar, daha çok «Troçki yoldaşın yanlışları» üzerinde duruldu. İşler, 1923'le birlikte yeni boyut kazandı. «Troçkizme karşı savaş» sloganı, bundan sonra atıldı. «Yanlış yapan Troçki», 1923'den sonra resmen «sapma» oldu. Troçkistler ve dedikodu meraklısı tarihçiler, bunu, Lenin'in ölümüne ve Stalin'in kozları paylaşma niyetine bağlarlar. Çok yanlış.

Şimdi, her iki noktayı da açabiliriz. Troçki, iktidarın el değiştirmesinde, klasik deyiş ile «devrim anında» köylülüğün belirleyici olmadığını gördüğü için, iktidarın ele geçirilebileceğine inandı. Ama, ele geçirilen iktidarın elde tutulmasında, köylülük büyük önem taşıyordu. Köylülüğe hiç inanmayan Troçki, bunu gördüğü için, tek ülkede sosyalizm gerçeğine de hiç inanmadı. Troçki, yalnızca, dünya proletaryasının devrim yapıp Rusya'yı kurtarması halinde iktidarın elde tutulabileceğine inandı. 1923'e kadar.

1923 yılı, dünya kapitalizminin, daha büyük bir kararlılığa kavuştuğu, Avrupa'da devrim dalgasının söndüğü yılları noktılıyor. İşte bu noktadan sonra, Troçki'nin yanlışları ve köylülüğe ilişkin zorlamaları, açıkça ihanet niteliğini kazanıyor. Özellikle Avrupa'da devrim dalgasının düşmesinden sonra, Troçki'nin köylülüğe ilişkin değerlendirmeleri, Rusya'da proleter iktidarın altına dinamit koymak anlamına geliyor. «Troçkizme karşı savaş» da bu nedenle ve haklı gerekçelerle başlıyor. Lenin'in, dünya devriminin zayıflayıp gerçekleşmemesi olasılığını üç yıl önceden görerek, bunun gereklerine göre kaleme aldığı **Sol Kanat Komünizmi** ise gerek öteki sollarla, gerekse Troçki'ye karşı yürütülen mücadelede, önemli bir yer tutuyor.

Bu hatırlatmaların tümünden, oldukça önemli bir sonuç çıkıyor : İttifaklar sorunu, asıl ağırlığını, devrimden önce, iktidarın alınışı sürecinde değil, devrimden sonra, iktidarın korunması ve elde tutulması çabalarında duyuran bir sorundur. İttifaklar sorununun özünü, köylülüğün ya da bir başka kesimin iktidara yürüme ya da fiili anlamda iktidarı alma döneminde oluşturacağı fiili güçte aramak, yanlıştır. Birinci sonuç bu.

İkinci sonuç ise, çok daha önemli. Türkiye'de, bugüne dek, ittifaklar olgusunun «anlaşma» ya da «uzlaşma» yönü ortaya çıkarıldı. Oysa ittifaklarda asıl belirleyici olan, öncü sınıfın tek başına ikna

gücü değil, **yaptırım gücünden** kaynaklanan ve onunla takviye edilen ikna gücüdür. Temelde, dayatıcı ve zorlayıcı güç yatar. Bu, proletarya diktatörlüğüdür. O halde, geçiş döneminde, diktatörlük olmadan, ittifak da olmaz. İşçi sınıfının müttefikleri, en başta da köylülük, dinleyerek değil, görerek ikna olur. Tabii olduğu kadarıyla, Demek ki, proletaryanın, müttefiklerine, «göstermesi» gerek. Göstermek için ise, devlet iktidarını kayıtsız şartsız elinde tutması zorunluluğu var.

Bu iki sonucun, çok doğa! bir uzantısı ise şöyle: Türkiye solcusu, ittifak ile diktatörlüğü, hep birbirini dışlayan olgular olarak gördü. Bunun en budalaca ifadesi şu: Proletarya, ittifaklara gerek duyuyorsa, kendi «saf» diktatörlüğünü kuramaz. Çünkü ittifaklar, proletaryanın kendi öz gündeminde olmayan kimi adımların sırf müttefikler için atılmasını gerektirir. Bu yapılıyorsa, proletarya diktatörlüğü yoktur. Diktatörlük ya da «sosyalist devrim» bu gereklilik ortadan kalkınca gündeme gelir.

İşte, bütünü ile yanlış olan da bu. Çünkü, devrimden sonra, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde, sosyalizmin kuruluşu çabalarında, diktatörlük ve ittifaklar, birbirini tamamlayıp bütünleyen iki olgudur. Biri olmadan, diğeri de olmaz. Kurulan ittifak, diktatörlüğe, daha geniş ve daha rahat hareket alanı sağlar. Buna karşılık, diktatörlük de, ittifakların temel ve vazgeçilmez güvencesidir. Yayıgın bir deyimle, ittifaklar, «proletarya diktatörlüğünün kitle tabanıdır.»

Artık adım adım «cephe» sorununa geliyoruz.

Faşizm ve Sosyalizm Türkiye’de, «cephe» denildiğinde, artık ister istemez gülümsüyor insan. Ta 1960’ların ortasından bu yana Türkiye’de en çok sözü edilip, en çok yozlaştıran kavram, belki de bu. Ancak, sonu geleceğe benzemiyor. Son olarak, Türkiye İşçi Partisi de «cepheci» oldu. O da «cephe» diyor. «Sosyalist İktidar»ın 7. sayısında, Ömer Kükner, bunu bir «olumsuzluk» olarak değerlendirdi. Ancak, cephecilik cephesine bu yeni katılımın kimi «olumlu» yanları da var. El attığı her alanı kurutan Türkiye İşçi Partisi, belki de yeni heveslediği bu «cephecilik» işini de kurutup Türkiye sol hareketine büyük bir katkıda bulunur. Bu maskaralık da TİP sayesinde ve TİP’le birlikte son bulur.

Bu küçük dilekten sonra, konumuza dönebiliriz. Vurgulayacağımız, şu: İttifakların temelinde, düşmana saldırı, düşmanı yoketme ve iktidar olayı yatar. Buna karşılık, cephe’nin özü, savunma ve mev-

zi tutma çabasıdır. İttifakların özü ve güvencesi ne ölçüde iktidar sonrasında belirginleşirse, cephe mantığı da o ölçüde iktidar öncesine özgü bir mantıktır. İttifaklar ile cephe olgusu arasındaki farklılıklar üzerinde yine duracağız. Ancak daha önce, yapılması gerekli olan başka hatırlatmalar var.

Az önce söylediklerimiz, hiç kuşkusuz, savunma ve mevzi tutma amacıyla oluşturulan cephelerin, kısa bir zaman dilimine sıkışan ama evrensel ölçüde köklü nitelik taşıyan değişikliklerden yararlanarak iktidara yürümeleri ve almaları olasılığını dışlamıyor. Ancak yine de, bu tür cephelerin iktidar almaları olgusunun, çok özgün koşullar ve değişiklikler sonrasına denk düştüğünü hiç unutmamak gerekiyor. Aynı gereksinimden hareketle olsa gerek, kimi Marksist araştırmacılar, II. Dünya Savaşı sonrası deneyimlerinin abartılarak, iktidar yolunun ancak cephelerle döşenebileceği düşüncesinin yerleşmesine karşı uyarıda bulunuyorlar. (1) Burada, başlarken yaptığımız bir hatırlatmayı, kimi eklerle bütünleyip yinelemekle yetiniyoruz: Evrensel olan, her zaman özgün olandan çıkar. Evrenselliğin değeri ve kapsamı, özgün olanın soyutlanması ölçüsünde artar. Leninist strateji ve taktikler, özgün Bolşevik deneyimin yüksek düzeyde soyutlanmasıdır. Ancak, bir başka özgün deneyimin, Dünya Savaşı sonrasında faşizme karşı zafer deneyiminin, benzer düzeyde bir soyutlaması, bugüne dek yapılmamıştır. Yapılmadığı için de, az önce sözünü ettiğimiz mekanik aktarmacılıklara, sık sık başvurulmaktadır.

Bunu, geçiyoruz. Sırada bekleyen tabulara devam etmek için, faşizm ve cephe olaylarının Türkiye’de bugüne dek yeterince ele alınmayan kimi yönlerine eğilmemiz gerekiyor. Tabii, ittifaklar olgusunun uzantılarını unutmaksızın. Bunun için, Lenin’e yeniden dönüşünde yarar var.

Dünyadaki ilk proleter devrimin beşiği olan Rusya’nın aynı zamanda, Avrupa’nın başka hiç bir ülkesinde (o dönemlerde) görülmeyen «faşizm öncesi faşist» milislerin de beşiği olması yalnızca bir rastlantı mı? Lenin, bunu kesinlikle bir rastlantı olarak görmüyor. Daha sonraları, Lenin ancak Mussolini’ye yetişebildi. Komintern’in İtalyan delegeleri, ne zaman faşizmden ve Mussolini’den söz ettilerse, Lenin hep Rusya’nın «Kara Yüzler» deneyimini anımsadı. Başkalarına da anımsattı.

Yalnızca bu değil. Başka deneyimlerle de pekiştirerek vurguluyoruz: Faşizm, burjuvazinin sosyalizme karşı yeni bir nitelik kaza-

nan en aşırı tepkisidir. Bunun lamı cimi yok. Şimdi «ama faşizm tüm insanlığın düşmanıdır» denecek. Densin. Faşizm, özel olarak sosyalizme düşman olduğu için tüm insanlığa düşmandır. Faşizmin kaynağı, insanlık düşmanlığı değil, anti komünizmdir. Faşizmin insanlık düşmanı biçimi, onun anti komünist özünü gizlememeli. Sosyalizmin genel olarak insancıl yanı, onun özel olarak işçi sınıfı özünü hiç gizliyor mu?

Yine Lenin'e dönelim : Lenin, İtalyan faşizminin İtalyan Komünistlerine öğreteceklerinden hayli «umutlu» göründü. Lenin, zaman zaman kinayeli konuşmasını seviyor. İtalyan yoldaşlarının, faşizm belası sayesinde, gerçek Bolşevik çalışmanın ne olduğunu öğrenebileceklerini düşünüyor. «Bir musibet bin nasihat» tekerlemesi, kimi zamanlar, sosyalist hareket için de geçerlilik kazanıyor. Örneğin Şili Komünistlerinin, olup bitenlerden hiç ders çıkartmadıklarını düşünmek mümkün mü?

O halde, yeni bir sonuç : Faşizm, insanlık düşmanlarının insanlığa yağdırdığı bir ceza değil, burjuvazinin, nesnel ve öznel yetersizliklerinden ötürü, en başta bilimsel sosyalistlere ödettiği acı bir faturadır. Daha açığı ise şöyle : Avrupa işçi sınıfı hareketi, klasik 19. yüzyıl sosyal demokrasisinden 20. yüzyıl Leninizmine, gerçekten de hayli güç olan dönüşüm görevindeki başarısızlıklarının acısını faşizmle çekmiştir. İttifaklar sorununu, **devrimden önce** çözmenin nesnel güçlükleri, bu alandaki kimi öznel yetersizliklerle birleşince, işçi sınıfı hareketi, yanına alması gereken büyük yığınları, faşist demagojiye kaptırmıştır.

Bu hatırlatmalardan sonra, devam edelim. Devamı, çok kısa ve yalın olacak : İttifaklar, oluşturulabildiği taktirde ve ne ölçüde oluşturulabilirse, proletarya diktatörlüğünün bir nevi iktidar öncesi «tescili»dir. Cephe ise, tanımı gereği, bu anlayıştan ve özden uzaktır. Cephe, savunma durumundaki işçi sınıfının, «eşitler arasında birinci» olmayı umduğu, ama bunun güvencelerine baştan sahip olmadığı bir birliktelğin içinde yer almasıdır. «Sınıf cephesi» ya da «birleşik **proleter cephe**» türü kavramları bir yana bırakırsak, klasik «faşizme karşı cephe» anlayışının temelinde, bunlar yatmaktadır.

Burada, bir başka önemli noktaya geliyoruz. Evrenselliğin, kaynaktaki özeli görmeden abartılmasından ortaya çıkan yanlışlara ilişkin bir nokta. Klasik cephe kavramından söz ettik. Klasik cephe kavramı ve pratiği ile, klasik faşizm arasında kesin bir ilişki var. Pek çok kişi tarafından yeterince görülemeyen bir ilişki.

Bilimsel sosyalist literatürde, **klasik faşizm**, emekçiler de dahil, geniş bir kitle tabanına sahip oluşuyla **neo faşizm**'den ayrılıyor. Buna, «aşağıdan yukarıya faşizm» türü adlar da veriliyor. Başka türlü söylersek, faşizmin, büyük bir kitle tabanına kumanda ederek «aşağıdan yukarıya» yükselişi ile, burjuva devlet mekanizmasının «yukarıdan» olağanüstü boyutlarda takviyesi sonucunda gerçekleşen **neofaşizm** ya da «baskı rejimleri» arasında, uzantıları teoriye ve pratiğe de yansıyan önemli farklılıklar bulunuyor.

Klasik cephe kavramı, geniş yığınların, faşist partinin peşinden sürüklenecek yerde, klasik burjuva partilerinin yanında ve safında yer almasını tercih ediyor. Onları kazanacak gücü kendisinde göremediği için, bunu peşinen kabul ediyor. Neyi hatırladınız? Türkiye'de faşizmin, MHP'nin kitle tabanı ile aşağıdan yukarıya yükseleceğini sananların, emekçi yığınları CHP'ye peşkeş çekme çabaları unutulmasa gerek.

Klasik faşizm, evrensel olarak iflas etti. Burjuvazi, bundan sonra ayrı bir yol izlemeye başladı. Burjuva devlet mekanizmasının, olağanın ötesinde tahkimi, burjuvazinin, faşizm için zorladığı yeni yolu oluşturuyor. Uzağa gitmeye gerek yok, en açık örnekleri Türkiye'de görülüyor. Türkiye'de bunun uzantısı olarak, başka şeyler de görülüyor. Burjuva devlet mekanizmasının tahkimi, burjuvazinin egemen ideolojisinin tekleşip netleşmesi ile gelişen bir süreç. İkisi, ancak birlikte gidebilir. Burjuva devlet mekanizmasının tahkim yolu, burjuva ideolojisinin belirli vazgeçilmiz standartlara ulaştırılmasından geçiyor. Ancak, ideolojinin standartlaşması, örgütlerin ve burjuva siyasal partilerinin çeşitlilik kazanmasına bağlı. Burjuvazinin siyasal partileri ve örgütleri ne kadar çeşitlilik kazanırsa, ideolojinin asgari standartlara kavuşturulması ve bunun sonucu olarak «devleti güçlendirme» çabaları o ölçüde hız kazanıyor. Neden? Çünkü, çeşitlilik ve «sürtüşme» ne kadar artarsa, «ortak temel» ya da «asgari müşterek» standartları o kadar dayatıcı bir görünüm kazanıyor. «Devleti koruyacak» müşterekler, bir iken, bu kez beş oluyor. Her birinin dozajı da artıyor. Bu müşterekler, hep birlikte, burjuva devlet mekanizmasının tahkimini ve sosyalist hareketin önüne dikilen yeni engelleri ortaya çıkarıyor.

Cephe aşkına CHP'ye ve MSP'ye göz dikenlerin, bunları hiç görmediği açık. Ama bir kaşarlanmış burjuva politikacısı Celal Bayar, çok eskiden görmüş. Sözüünü ettiğimiz çeşitlilik, henüz ikili bir yapı taşıken görmüş. Halk Partisi-Demokrat Parti «sürtüşmesinin», NATO'ya giriş, Kore'ye asker yollanması, «Sovyet tehdidine karşı korunma» türü müştereklere ulaşılmada nasıl kolaylık sağladığı-

nı, kendisi anlatıyor. Ve ekliyor : Demokrat Parti ile Halk Partisi, bir paranın iki yüzü gibi hep ayrı yönleri bakmış; ama sonuçta aynı değeri sağlamış. (2) Günümüzün AP-CHP ilişkileri hatırlanırsa, Bayar'a eklenecek çok şey yok.

Bu bölümün sonucu da şu : Klasik cephe anlayışı, klasik faşizm olgusundan kaynaklanıyor. Klasik faşizm olgusundan kaynaklanan klasik cephe anlayışı, yine klasik anlamdaki ittifakları «bir süre» erteliyor. Klasik cephe anlayışı, neofaşizm olgusunun yanıtı olamaz, olamıyor. Günümüzün koşullarında, neofaşizm olgusu karşısında, klasik cephe anlayışını savunanlar, tarihin tekerleklerini geriye çevirmekten ötede bir iş yapmıyorlar.

Sosyalizm Standartları Üçüncü Enternasyonal'in dağıtılma gerekçeleri ile daha sonraları, aynı tipte bir örgütlenmeye gidilmemesinin nedenleri kimilerince bilinmez. Bilmeyenler için, kısaca özetlemekte yarar var.

Enstitüsü Var mı? Eşitsiz gelişim yasası, işçi sınıfı hareketinin strateji ve taktiklerinin aşırı ölçüde uluslararasılaşmasını ya da standartlaşmasını önleyen bir faktör. Tersine, eşitsiz gelişim yasası, ekonomik ve politik boyutları ile, işçi sınıfı hareketine, büyük bir çeşni ve zenginlik kazandırıyor. Temel öğe, bu zenginlik ve çeşnide ortaya çıkıyor. Üçüncü Enternasyonelin dağıtılma nedeni de, bu Enternasyonal ile Birincisi arasındaki temel farklılık da buradan kaynaklanıyor.

Burada akla hemen bir soru geliyor. Eşitsiz gelişim yasası, Üçüncü Enternasyonal'in kuruluş döneminde de geçerli. Kurucular, bunu bilmiyor mu? Biliyorlarsa, böyle bir örgütlenmeye neden gidildi?

Bu soruyu yanıtlamak için, ilkel bir diyalektik bilgisi yeterli. Eşitsiz gelişim, bir temel yasa. Her yasa gibi, o da kendi zıddını tarihsel olarak gündeme getiriyor. Eşitsiz gelişimde, çeşni ve zenginlik, **sürekli** ve belirleyici yan. Ancak, bu zenginlik ve çeşni sürekliliği, dönem dönem ortaya çıkacak standartlaşmaları dışlamıyor. Tersine, öngörüyor. Çünkü, eşitsiz gelişim yasası, kendi içinde **genel bunalım** özünü taşıyor. Genel bunalım ise, eşitsiz gelişim yasasını reddetmeksizin, strateji ve taktiklerin standartlaşması olgusunu ortaya çıkarıyor. Üçüncü Enternasyonal, böyle bir olgunun ürünü.

Kapitalizmin genel bunalımının, eşitsiz gelişimin ürünü olan **genel bunalımın** Sosyalist Devrim'e dönüşmesi, en başta, geleneksel «sosyalist» ya da sosyal demokrat partilerden kopuşu evrensel ölçülerde zorunlu kılıyordu. Böylesi bir kopuşun ve bunalımı devrime dönüştürecek Bolşevik çekirdeklerin oluşturulması, Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşundaki temel gerekçelerden biriydi. Gerçek işçi sınıfı partilerinin oluşturulması ve Avrupa'da patlaması muhte-

mel görülen proleter devrimin örgütlenmesi, ve nihayet bunların tümünün belirli bir yaptırım gücü (müeyyide) ile sağlanması, Enternasyonal'in, savaş sonrası genel bunalım dönemindeki gündemini oluşturdu.

Sonra, Avrupa devrimi perspektifi ortadan kalktı. Ancak, yeni oluşan Bolşevik tipte örgütlenmelerin geliştirilip pekiştirilmesi zorunluluğu ortadan kalkmadı. Üçüncü Enternasyonal, bir süre de buna ağırlık verdi. Nihayet, kapitalizmin genel bunalımının getirdiği koşulların ürünü olan Üçüncü Enternasyonal, aynı koşulların ürünü olan faşizmi, tek merkezlilik ve eşgüdüm zorunluluklarının ömrünü uzatan bir faktör olarak değerlendirdi. Haklı olarak. Enternasyonal'in kısa özeti, bu.

Bu kısa özetten sonra, sorunu daha geniş boyutlarıyla ele alabiliriz. İdeoloji ile strateji ve taktikler arasındaki ilişki, sorunun yeni boyutunu oluşturuyor. Burada, kimilerinin kafasında yer eden bir «model»i yeniden özetlemekte yarar var. Buna, Türkiye'de, TKP-TSİP-TİP modeli de denebilir. Model, şöyle : Leninizm, strateji ve taktik demektir. Leninist strateji ve taktikler, önce Sol Kanat Komünizmi, daha sonra Üçüncü Enternasyonal çalışmaları ve nihayet «uluslararası konferanslar» sayesinde, nihai ayrıntılarına kavuşturulmuştur. Günümüzde Leninizm, strateji ve taktik olarak, inşası bitmiş bir binaya benzer.

Böylesi bir «model»e tek tek ve çok açık yanıtlar vermek gerekiyor. Bir : Leninizmi, yalnızca belirlenmiş strateji ve taktikler demeti olarak ele almak, onu başaşağı dikip, ayakkabılarını çalmak demektir. İnsanların ayakkabılarının ayaklarıyla, ayaklarının ise kafasıyla ve gövdesiyle varolmaları gibi, Leninist strateji ve taktikler de, eşitsiz gelişim ve iktidar özü ile birlikte vardır. Leninist özü görmeden, Leninist strateji ve taktikler uygulanamaz. Yalnızca kitaplardan «okunur». İki : Bilimsel sosyalizmde ideoloji ile politika bir bütün oluşturur. İki, birlikte vardır. Birlikte ele alınır. Leninizm de, ideoloji ile politikanın bütünlüğüdür. Onun için, Leninizmin, her ülkenin toprağında **yeniden üretilmesi** gerekir. Leninizmi yeniden üretmek demek, hiç kuşkusuz Amerika'yı yeniden keşfetmek demek değildir. Farklı bileşkenlerden oluşan bir hamurun içine, Leninist mayayı atmak demektir. Yine, bu maya, ideoloji ile politikanın bütünlüğüdür. Alalım Türkiye'yi. İdeolojiyi politikadan koparıp Türkiye'ye getirmek, yalnızca Türkiye kapitalizmini ve üst yapısını kabaca **tanımlamaktan** öteye geçmez. Buna karşılık, Leninist ideolojiyi ya da özü görmeden, strateji ve taktikleri «uygulamak», «esneklik yapıyorum» diye kuyrukçuluğa düşmek, «en gerici sendikada bile çalı-

şıyorum» diyerek üçkağıtçı sendikacıların maşası olmak, «herşeyin ikili yanını göreceğim» diye bir oraya bir buraya bakıp sonunda salıbaş olmaktır. Üç : Ne Leninizm, ne «uluslararası belgeler» kimseye yoksul köylülük dışında «şununla ittifak yap, şunu karşına al» demez. Derse, yanlış yapar. Disiplinin ve merkeziyetçiliğin en ağır bastığı Üçüncü Enternasyonal'in bile, temel kuruluş maddelerinden biri olarak, «tek tek ülkelerdeki çeşitliliği göze alıp ona göre karar üretmeyi» vurguladığı bilinirken, enternasyonalizme bu tür dayatıcılıklar atfetmek, onun özüne hakaret etmek demektir. (4) Ve nihayet dört : Bugün dünyada, «model»cilerin sandığı anlamda bir sosyalizm standartları enstitüsü yoktur. Olduğunu iddia edenler ise, ya aptal, ya da kuyrukçuluk için bahane arayan zavallılardır.

Son Olarak . Bu kadarı yetmeyebilir. Başka söylenecekler de var.

Üst Yapı Öteden beri sözünü ettiğimiz eşitsiz gelişim yasası, «gelişim» sözcüğünde bir değişiklik yaparsak, günümüzde «eşitsiz çöküntü» yasasına dönüşüyor. Kapitalizmin eşitsiz çöküntüsü, her ülkede, üst yapıya ve üst yapı kurumlarına farklı biçimlerde yansıyor. Kapitalizmin bu eşitsiz çöküntüsü, yine kendi zıddını ön plana çıkartıp hareketin yeniden ve daha büyük ölçülerde eşgüdümünü ve merkezileşmesini gündeme getirebilir mi? Bunu şimdilik, yalnızca tartışılabilecek bir soru olarak ortaya atıyoruz. Yine de, böyle bir ortam doğduğunda, bunun kapitalizmin en büyük ama en son genel bunalımı olacağını şimdiden söylebiliriz.

Az önce, «üst yapı» dedik. Burada durmak gerekiyor. Günümüzde, dünyada ve Türkiye'de, kuru ve mekanik değerlendirmelerin, strateji ve taktik şablonculuğunun belli başlı nedenlerinden biri de, üst yapı çözümlemelerinin yetersizliğidir. Başka türlü söylemek de mümkün : İdeoloji-politika bütünlüğü, üst yapıda ortaya çıkar. O halde, ideoloji-politika bütünlüğünü kuramayan, yani yeterince güçlenemeyen bir sosyalist hareketin, üst yapı çözümlemelerinde de yetersiz kalması doğaldır.

Yeniden faşizme dönersek, bir ekleme daha yapmak mümkün : Günümüzde, bilimsel sosyalizmin diğer alanlarında görülen zenginlik ve yaratıcılıkla kıyaslandığında, faşizm tanımlaması ve çözümlemesi hayli geride ve kısır kalmıştır. Bunun başlıca nedeni, üst yapı çözümlemelerindeki yetersizliktir. Faşizmin «en genelde» bir tanımının yapılması, belirli sakıncalarına karşılık, mümkündür. Ancak, aynı olgunun üst yapıdaki yansımalarının yine evrensel bir geçerlilikle ortaya dökülmesi kesinlikle mümkün değildir. Üst yapı, en az evrensel, en çok yerel olandır. Bunu, zamanında, Togliatti de görmüş. Togliatti, faşizmin çözülmesinde, ulusal ve yerel özellik-

lerin, başka konulara kıyasla çok daha büyük ölçüde ön plana çıktığını vurguluyor (5) Yani, «tekelci sermayenin en geri, en...» demekle bitmez ve bitmiyor.

O halde, günümüz sosyalist hareketinde, faşizmin ulusal ölçekte derinlemesine çözümlenme zorunluluğu ile Üçüncü Enternasyonal'den kalma, pratik yanı teorik içeriğinden çok ötede değerlendirilmeler arasında belirli bir uyumsuzluk bulunuyor. Özetle, bugünün koşullarında neofaşizm çözümlenmesi ile sosyalist devrim çözümlenmesi, bir madalyonun iki yüzünü oluşturuyor. İkisinde de ortak odak noktası, devlet olgusunun, daha genel olarak söylersek, üst yapı olgusunun, somut koşullarda çözümlenmesidir. Başka ülkeleri bir yana bırakırsak, en azından Türkiye'de, sosyalist hareketin en kısır kaldığı noktalardan biri de budur.

Leninizmi yeterince ve örgütsel olarak benimsemek, iktidara giden yolu yarıyariya katetmek anlamına geliyor. Oysa, bir de Türkiye var. Ortalık hem «Leninistim» diyenden geçilmeyecek, hem de bunu diyenler, iktidardan bu kadar uzak olacaklar. Böyle şey olmaz. Ya Leninist değillerdir, ya da biz bilmiyoruz, iktidar çok yakındır. İkisinden biri. Ve elbette, birincisi. Son olarak söylenebileceklerden biri bu.

Bir ikincisi de şöyle : Türkiye sol hareketi, 1971 öncesinde, işçi sınıfına hiç inanmazken, şu ya da bu şekilde iktidara inandı. Hem cuntacı MDD, hem de Aybar, buna inandı. 1975 sonrası ise, tersinden bir görünüm veriyor. Bu kez, Türkiye sol hareketi, işçi sınıfının adını dilinden düşürmez oldu. Ama bu kez de iktidarı büsbütün unuttu.

Bu ikisi, Türkiye sol hareketinin bir türlü bir araya gelmeyen iki yakasını oluşturuyor. Gelmesi için, hem işçi sınıfına, hem de iktidara aynı anda inanmak, sonra da tek tek her ikisine ilişkin kimi tabuları kırmak gerekiyor.

-
- (1) Lewerenz **Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili**. Çev. : Yalçın Doğan (Ankara : Sol Yayınları, 1978), s. 174.
 - (2) **Lenin Çağının Devrimcileri**. Derleme. Çev. : N. Aka (İstanbul : Güncel Yayınlar, 1979), s. 155.
 - (3) Ağaoğlu Samet, **Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri**. (İstanbul 1972), s. 59.
 - (4) Weber Hermann. **III. Enternasyonal : Belgeler**. Çev. : Ümit Kıvanç (İstanbul : Belge Yayınları, 1979), s. 33.
 - (5) J. Klugmann'ın önsözünden. **Togliatti, Faşizm Üzerine Dersler**. Çev. : Şiar Yalçın — Yüksel Demirekler (Ankara : Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1978), s. 12.

Kemal KUTU

NE TİPİ KAR VE TUFAN

— Bu tipi ne kapıda
Parmak ucuna basın
Gelen dost mu ki ya da
Zehir zıkkım bir acı
Bir kara haber mi ki! —

Kanatlanıp uça bir parça makinadan
Girse bir harf yeniden çelik gibi potaya
Yer deęişse bir yenisi, yenisi
— Açtım, ah penceremi —
Bir boran ki ne yağarsa
Yağsın içre, ıslatmaz...

— Tüyler diken de olsa
Donmuş tene aykırıdır, silâhsız! —

Koşa koşa hızlanıp girsem o yörüngeye
Ne yarısı tabu uydu cenettir
Ne yarısı kâfir uymaz cehennem
Aslına aykırıdır...

— Nerde olsa sınısıklam ter sarkacı bir isyan
Olgunlaşan bir durum
Zaman belli
Sınıf belli
Yer belli
Kimıldar rüzgâr! —

İşte/artık/o zaman
Ne tipi kar ve tufan,
İnkâr tutan «yasak» hücre ipleri
Zehir-zıkkım bir ısı
Sancıların donmuş tutukluluğu
Lokma gibi tabu tıkan tok yutak
Erinç küpü değildir.
Değildir,
Bilin!
İşte/artık/o zaman
Ne tipi kar ve tufan,
Zorlamayın
Zorlamayın, üşümez
Yanan
Ellerim!...

UMUT/ÖFKE/BARİKAT

— Polis copu/makinalar besmele
Siren secde/kusturan çığlık
Canım ezim... canım ayak altında
Ayakaltıları kan! —

İncivez yolları sır...

Diyelim durdurulduk
Durdu grev
Ve ocak
Bu kan
Bu derya-deniz
Nedir eyleme vuran bu sekte...

— Bir umuttu : Dağlar vura
Bir öfkeydi : Dağlar tuta —

Nedir dört yandan ağır bu acı ağıt
Bu pus, bu suçlu susku
Dağlardan
dağlardan
Süzülüp gelen
Bu acı hüküm...

— Şimdi bu dağların ardında
Acılı kuşlar dolaşır
İner kesimci işçilerin
Sıla türkülerine... —

Bu hüküm
Onların da hükmüdür,
Elleri sırdır
Sırrın elleri puşt
Oysa
Kaçtır söylenmiştir dağlar tutulsun diye
Dağlar siper
Dağlar dulda
Dağlar hüküm sehpa;
Dağlar susturan usu,
«Değişmesin esen rüzgâr
Yasa tanımaz gurbet
Değişmesin her birşeye hasretliğimiz
Değişmesin sahipliği makinaların
Değişmenin kontrolü değişmesin/nedendir?»
Nedendir
Mahpus görüşmesinde
Bunca kalabalığız...

Ki, yaşadık acıyı biz
— Ay bölünür dost aman
Gün bölünmez! —

Korku bizim neyimiz,
Varığımız ve yoğunumuz
Milyon koncalı umut : Biz
Milyon koncalı öfke : Biz

Başlar dik,
Uslar kurşun,
İncivez yollarında
Umut

Öfke

Barikat,
Sahipliğimiz...

«KURTULUŞ»UN ÖNÜNDEKİ DEVRİMCİ ADIM

İbrahim ŞEKER - Mustafa ADALI

Bugüne kadar, demokratik devrim-sosyalist devrim üzerine çok şey yazıldı. Halen yazılıyor. Sosyalist devrim savunucuları, bu «tartışmaya», bir polemik veya salt isim bulma yarışması olarak değil, Türkiye'nin özel tarihsel konumuyla doğrudan ilişkili yanını da dikkate alarak bakıyorlar. Sosyalist devrim üzerine gösterilen aşırı titizliğin nedeni, Türkiye'nin bu özel tarihsel konumudur. Tersinden söylersek, Milli Demokratik Devrimciliğin Türkiye'deki «özel tarihsel» konumudur. Bu konum, sosyalist devrim savunucularını, haklı olarak, sosyalist devrim stratejisinden küçük bir ödün vermemeye itmektedir. Türkiye'de genel olarak MDD'ciliğin ne anlama geldiği ortadadır ve az sonra «önündeki devrimci adımı» eleştireceğimiz Kurtuluş Dergisi de bunun «bir ölçüde» bilincindedir.

MDD'ciliğin sosyalizm adına (bu arada, doğaldır ki, demokrasi adına) bir hiç olduğu bir yana, sosyalist hareketteki tüm hastalıkların ana mikrobi olduğu da kanıtlanmıştır. Bu mikrobun kaynağı kurutulmadıkça, Türkiye sosyalistlerine rahat yoktur. Kaynağın kurutulması için, sosyalist devrim teorisinin geliştirilmesi yanında, MDD'ciliğin kendi iç çelişki ve tutarsızlıklarını da yakalamak, ortaya çıkartmak zorunludur. Bu iç çelişki ve tutarsızlıkları biraz fazlaca yaşayan Kurtuluş'un hedeflediği devrim stratejisi, bu yazının ana eksenidir.

Peki neden Kurtuluş? Çünkü, Kurtuluş, değişik bir eğilimi veya MDD'ciliğin tıkanıklığının yeni bir boyutunu yansıtmaktadır. Bu, olumsuzluk içerisinde olumluluktur. Ancak az sonra göreceğimiz gibi, bu yeni boyutun (ne kadar yeni olduğu da tartışılır) kesinlikle MDD kapsamının dışında olmadığı çok açıktır.

ÇAN ÇALİYOR, AMA NEREDE?

Yukarıda sözünü ettiğimiz, «MDD'nin değişen dünya ve Türkiye koşullarının etkisiyle yeniden üretilme çabalarına» birkaç örnek vermek sanırım sağlıklı olacaktır :

«Bu tekeller (işbirlikçi tekeller) hangi üretim ilişkisinin temsilcileridirler? Elbette ki, emperyalizme bağımlı kapitalist üretim ilişkilerinin. Her ne olursa olsun bunlar kapitalist üretim ilişkileridir. İşte mücadelenin ağırlıklı yönü de bunlara karşı yöneltilmiştir.»(1)

«Demokrasi mücadelesi ,siyasal iktidar mücadelesidir; devrim mücadelesidir.»(2)

«Çağımızda sorun, demokrasiyi derinleştirmek değil, onu kurmaktır.»(3)

«... izlenecek doğru politika, faşizme karşı en tutarlı mücadeleyi sosyalistlerin verebileceğini göstermek,...»(4)

Kurtuluş, yılların MDD tıkaçlarına karşın bu saptamaları yaparak «çanın çaldığını» duymuştur. Üstelik bu saptamalar, herkesin kolay kolay yapamayacağı bir alıntıyla, Lenin'in «burjuva demokratik reformların, sosyalist devrimin bir yan ürünü olarak çözülmesine» ilişkin sözleriyle güçlendirilmektedir.

Peki sonra ne olmaktadır? Kurtuluş, bu saptamalarla birlikte başka saptamalardan da hareketle ilginç sonuçlara ulaşacaktır ve bizler ne yazık ki bu durumu, bilinen MDD şartlanmasının bir ürünü olarak değerlendirmek zorunda kalacağız. «Çanın çaldığı duyulmuştur ama, sesin nereden geldiği bilinmez.»

Şimdi Kurtuluş'un duyduğu sesin kaynağına inememesi olgusuna ve bunun «yıllanmış» nedenlerine değinmek gerek.

GÜNAH ÇIKARMA

Türkiye'de sosyalist devrimden «cüzamdan» kaçılır gibi ürkülmesi acı bir komediye dönmüştür. Bu komedinin finalinin oynandığı koşullarda, MDD'ciliğin kendi iç «itişmesinde» bir anda kendini «cüzamlılar» topluluğuna yakın durumda bulan Kurtuluş, bu kötü hastalığa karşı nefretle bilinen normal «toplum» insanları tarafından kınanmıştır. Bu elem verici durum karşısında Kurtuluş, o hastalığa yakalanmamış olduğunu kanıtlamak için günah çıkartmak zorundadır. Ama «toplum» insanları çok katıdır. Önemli ölçüde inandırıcı olmak gerekecektir. İnandırıcı olmak, kendi de «cüzamdan» fazlasıyla korkmuş olan «sah-te hasta» için çok heyecanlı oluyor :

«Kurtuluş'un söylediklerini çarpıtmaya çalışanlar özellikle, Kurtuluş'un bir anti-kapitalist devrim savunmakta olduğunu ispatlamaya çalıştılar. Ama bunu kanıtlamak için kullanılmış olan terimden başka bir tek kanıt öne sürmediler. Süremezlerdi de. Çünkü Kurtuluş, sosya-

list devrim değil, Türkiye'nin somut koşullarına göre demokratik devrim (burjuva demokratik içerikli bir devrim) savunmaktadır. Demokratik devrimlerin burjuva demokratik içerikli olmaktan başka bir konuları olamaz. Yani devrimci barutu tükenmiş olan burjuvazinin yerine getirmemiş olduğu demokratik görevlerin yerine getirilmesi, asla bir sosyalist içerik olarak adlandırılmaz.»(5)

Günah çıkarmaca devam ederken, ne yazık ki «bâzi şeyler» altüst ediyor. Yazar soruyor : «İşçi-köylü ittifakı mı sosyalist devrim yapacak?»(6)

Eski bir banka reklamını anımsayınca, şöyle yanıtlamak geliyor insanın içinden : «Hayır. İşçi-köylü ittifakı sosyalist-devrimi yapacak.» Kafası 1905 Rusyası'na takılıp kalan yazar hemen Lenin'e baş vuraacaktır. Vurabilir,

Her ne kadar Ekim devrimi «bütün köylülük» ile birlikte gerçekleştirilirdi de, Bolşevik Parti, işçi-köylü ittifakının asıl gerçekleşme biçiminin proletarya diktatörlüğü olduğunu biliyordu. Böyle bir diktatörlük altında işçi-köylü ittifakının sağlanması sorunu aynı zamanda proletarya diktatörlüğünün yaşaması sorunuydu. Bu sorun Troçki ile Leninizm arasındaki ayırımların en önemlisini oluşturmaktaydı. Ancak bu bir genel süreç midir? Hiç de değil. Geçmişte ve bugün ve bir ölçüde Rusya'da olduğu gibi, böylesi bir ittifak, proletarya diktatörlüğünden önce de gerçekleşebilir. Tekelciliğin ulaştığı boyut, tarımda kapitalizmin gelişme hızı, üretimin bağımsızlığının söz konusu olmaması ve de iki sistem arası çatışmanın doğurduğu «insanları aydınlatıcı» etki, bu durumun başlıca güvenceleridir.

Kuşku yok ki, Kurtuluş, sosyalist-devrime yalnızca işçi sınıfını götürmeye niyetlidir. Günümüzde sosyalist-devrimin toplumsal tabanının genişlediğini, işçi sınıfının öncülüğü koşullarında bu taban ile sosyalist devrim arasında bir çelişkinin olamayacağını görememek, sosyalist devrimi görememektir. Ama böylelikle, MDD'nin nereden nereye geldiğini görüyoruz. On-onbeş yıl önce işçi sınıfının varlığı tartışmalarından, sosyalist devrimin biricik temsilcisi «saf proletaryaya». Bu görüşler ciddiyyetten tamamıyla yoksundur.(7)

Sosyalist devrimden kaçış devam ediyor. Lenin'den «demokratik reformların, sosyalist devrimin yan ürünü olduğunu» aktaran Kurtuluş, aynı zamanda Lenin'in «demokrasi mücadelesi sosyalist devrim mücadelesine bağlanmalı» öğütüne sayfalarında yer veren Kurtuluş, tüm bunlardan akıl almaz bir biçimde yalnızca «demokratik devrimin sosyalist devrime bağlanması» gerektiği parlak sonucunu çıkartıyor. Le-

nin, demokrasi *mücadelesinin* sosyalist devrime bağlanmasından söz ediyor, Kurtuluş ise demokratik devrimin. Bu açık bir çarpıtma veya «yanlış anlamadır».

Bu tür yenilikler keşfeden Kurtuluş «tarihteki birçok demokratik devrime, sosyalist görevler yüklemeye» başarısını, yani demokratik devrimlerin sosyalist görevler yerine getirebileceğini iddia etme başarısını gösteriyor.(8) Nedir bu görevler? Sosyalist reformlar mı? Sosyalist reform diye bir şey var mıdır? O halde Kurtuluş sosyalist görevler olarak neyi alıyor?

Bizler, Kurtuluş'un üstlendiği demokratik görevlerin sosyalist devrimle çözüleceğini, kapitalist-emperyalist ilişkilerin dışına çıkmadan bu «demokratik görevlerin» çözümü olmadığını, anti-kapitalist bir devrim olmadan feodal kalıntıların (olduğu kadarıyla) temizlenemeyeceğini, bağımsızlığın kazanılamayacağını, ulusal sorunun çözülemeyeceğini vb... söylüyoruz. Bu *yasanın* ilk somut kanıtlayıcısı bizzat 1917 Ekim devrimi olmuştur.

Demokratik görevler ile sosyalist devrim arasındaki ilişkiyi kavrayamayan bir mantığın, «Sosyalist Türkiye» sloganı ile «bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm» tanımlamasının çeliştiğini söylemesi de kaçınılmazdır.(9) Kurtuluş, bu iki sloganın çeliştiği görüşü ile, «önce bağımsızlık, sonra demokrasi ve bilinmeyen bir tarihte de sosyalizm» dediğini açıklamış oluyor. Sosyalist devrimin evrensel açıklaması «bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm» birlikteliğinin, diyalektik altüst edilerek sıradan üç talebe indirgenmesine izin veremeyiz. Bu nedenle Kurtuluş, bu tanımlamayı bir daha kullanmamalıdır. Ya da «başkaları» gibi araya başka arzu, talep ve dileklerini koymalıdır...

Kurtuluş'u sosyalist devrimi savunmakla suçlamak hiç kuşkusuz saçmadır. Ancak, Kurtuluş'un bazı aklı-evvellerin yaptığı bu suçlamalardan kaçış biçimi de ilginçtir. Kurtuluş, sosyalist-devrimcilerin Türkiye'de kanıtladıkları kimi gerçekleri «demokratik devrimin savunusuna» malzeme yapmaya çalışmaktadır. Böyle olunca ideolojisi de bir çelişkiler yumağından öteye geçmemektedir. Birbirine zıt düşen öncüllerle ulaşılan sonuç, kaçınılmaz olarak bir üçüncü zıtlık oluşturur.

Örneğin, demokratik devrimde, belirli demokratik görevleri yerine getirmek için, yine «belirli» anti-kapitalist işler yapmak gerektiğini söyleyen Kurtuluş, bu işin içinden yeni «bulgu»larla çıkıyor :

«Hatta biz diyoruz ki, bu devrim tüm bir kapitalizme yönelmek şöyle dursun, özellikle kırsal alanlarda kapitalizmin gelişmesine de

- yol açacaktır. Emperyalizme bağımlılık yaratmayan kapitalist işletmeler devrimimizin bu aşamadaki hedefleri arasında olmayacaktır.»(10)

Burada iki şey öğreniyoruz. Birincisi, kırsal alanlarda kapitalizmi geliştiren bir devrimin ille de demokratik olacağını. SSCB'de NEP döneminde sosyalist iktidarın kurulu olduğunu ve bu ekonomi-politika döneminde devlet kapitalizminin desteklendiğini anımsatmakta sanırız yarar var. Aynı şekilde Sosyalist Bulgaristan'da «tarımda kapitalizmi geliştirici bazı uygulamaların» bazıları tarafından yanlış anlaşılmasının önemli tartışmalara yol açtığını, ama bunun Sosyalist Bulgaristan için yapıldığını gene anımsatmak gerek. Bizde de böyle olacak demiyoruz, ama bu bir devrimin niteliği konusunda ölçüt değildir.

Öğrendiğimiz ikinci şey, 20. yüzyılda, emperyalizme bağımlı kapitalist bir Avrupa ülkesinde, bağımsızlığa zarar getirmeyecek kapitalist işletmelerin varlığı. Gerçekten böyle şeylerin varlığına inanılıyor mu? Varsa nerede? Bunların politik temsilcileri kimler? Yoksa, bir «sosyalist hareketin» devrim programına giren bu işletmelerin politik temsilcilerinin olmadığı mı söylenecek?

- Ne yazık ki, kapitalist üretim ilişkilerinin en temel ilkelerinden birisinin açıklanması için 1894'e başvuruyoruz : «Küçük ayrı ayrı işletmeler rejimi sırasında, bu işletmelerden herhangi birinde iş durduğu zaman, bu toplumun yalnızca birkaç üyesini etkilerdi, hiçbir genel karışıklık yaratmazdı, bu yüzden de genel dikkati üzerine çekmez ve kamunun müdahalesine yol açmazdı. Ama büyük bir işletmede çok uzmanlaşmış bir sanayi dalıyla uğraşan, ve bu yüzden hemen hemen toplumun tümü için çalışan ve kendisi de toplumun tümüne bağlı olan bir işletmede (basit olsun diye, toplumsallaşmanın en son noktaya ulaştığı bir durumu ele alıyorum) iş durduğu zaman, toplumun bütün öteki işletmelerinde de işin durması zorunludur, çünkü bunlar, gereksindikleri ürünleri ancak bu işletmeden sağlayabilirler, kendi metalarının hepsini, ancak eğer bu işletmenin metaları mevcutsa elden çıkarabilirler. Tüm üretim süreçleri böylece bir tek toplumsal üretim süreci halinde kaynaşırlar; ama gene de her dal ayrı ayrı bir kapitalist tarafından yürütülür, ona bağlıdır ve toplumsal ürünler onun özel mülküdür.» «Sonuç, hiçbir kapitalistin ötekiler olmaksızın yapamamasıdır.»(11) İşbirlikçi tekellerin egemenliği kırıldığında bu sözde «bağımsız işletmelerin» nefes almaya devam edeceği mi sanılıyor? Tüm bunlar Milli Demokratik Devrimciliğin küçük burjuva ideolojisi olduğunun kanıtları değil mi?

Kurtuluş, karşısında hep «Türkiye'nin onlarsız yapamayacağı» MDD'cileri gördüğünden, ve gün gelip de bu ülkede sosyalist devrim

ideolojisinin etkin bir biçimde savunulacağını düşünmekten kaçıyor. Ve yağmurdan kaçarken, doluya tutuluyor.

Kendi yapacakları niteliği meçhul devrimin sosyalist olmayacağını kanıtlamak için Bulgaristan devrimine başvuruyorlar. Orada da kapitalist burjuvazi iktidardan atıldığında, bu hem anti-kapitalist devrim, hem de «anti-sosyalist devrim» oluyormuş. Ne güzel değil mi? Ömer Kükner'in değerli bir çalışmasıyla Türkiye'de de anlaşılması sağlanan Bulgaristan devrimi, Türkiye'de gerçekleştirilecek olan gibi, sosyalistti. Bazılarının sandığı gibi, Dimitrof'un «uyduruk özel bir geçici aşama» diye nitelendirdiği bir ara aşama olmadı. *Bulgaristan Demokratik Halk İktidarı «sözümüne sonradan sosyalist devrime dönüşecek başka bir devrimin değil, tastamam sosyalist devrimin bir özelliğidir.»(12)*

KESİNTİSİZ DEVRİMİN MUTLAKLAŞTIRILMASI

Leninizm nedir? Leninist devrim teorisi nedir? Kurtuluş'a göre Leninizm Rusya, Leninist devrim teorisi de Rus kesintisiz devrimidir. Hiç abartmıyoruz. Kurtuluş, bir sosyalistin en önemli özelliklerinden birisinin ortalama bir insandan daha çok düşünmesi gerektiği olduğunu bilmiyor mu? Biliyorsa Marksizmi bu kadar bayağılaştırma niye? Bunun hiç de ağır bir suçlama olmadığına kanıtı şu sözlerdir :

«Leninist Kesintisiz Devrim Teorisi'ni reddeden bir partiden proletarya diktatörlüğünü savunmasını beklemek zaten mümkün değildir.» (13) Kurtuluş yukarıdaki suçlamayı haketmemiş mi? Kurtuluş'a göre herşeyin anahtarı «Kesintisiz devrimdir.» Bu demokratik devrimin evrenselliğine, sosyalist devrimin evrensel inkârına davetiye çıkartmaktadır. Doğrudur. Kesintisiz Devrim Teorisi Leninist bir teoridir. Ancak Kurtuluş, yalnızca yukarıda yaptığımız alıntıda değil, her yerde, Leninist devrim teorisi ile kesintisiz devrim teorisinin özdeş olduğunu söylemeye çalışıyor. Bu yanlış mantığın, Marksizmin, Leninizmin kaba tanımlamasının kaynağına inmek gerek.

Temel olarak 1905 — 1917 Ekim arası dönemi kavrayamamak, bu mantığın kaynağını oluşturmaktadır. Bu dönemi kavrayamamak, yalnızca Kurtuluş'a özgü olsaydı, Türkiye şimdi dünyadaki onurlu yerini alırdı. Türkiye solcusunun hemen tamamı Rus kesintisiz devrimini yanlış ele alarak, ideolojik sapkınlıklarına toprak yapmaktadır. Şimdi kısaca (daha önce bu dergide değinilmesine karşın) Rus kesintisiz devriminin en önemli, ama şimdiye kadar Türkiye'de hiç kurcalanmayan yanına değinmek istiyoruz.

Leninist devrim teorisi, sosyalist devrimin teorisidir. Başka hiçbir şey değildir. Her ülkede sosyalist devrime nasıl gidileceği ve «bu işin»

nasıl yapılacağı özgün özellikler gösterir. Ancak Rusya'ya yalnızca herhangi bir ülke, Leninizmi kendine göre kanıtlayan bir ülke olarak bakamayız. Rusya aynı zamanda Leninizmin oluşma sürecini yaşadı. Lenin'in yaptıklarını, RSDİP'in yaptıklarını, bu iki yanın birlikteliği içerisinde ele almak gerekir. O koşullarda, henüz bir ülkede «gerçek» olmayan sosyalizmin ne kadar yığınlara ulaşsa, önünde örnek alacağı, danışabileceği ölçütler sınırlıydı. Sosyalistlerin elinde temel olarak, incelenmesi sürdürülecek bir kapitalist toplum vardı. Bir de kısır bir toprakta olgunlaşan Paris Komünü deneyimi. Zorluklar daha burada başlıyor. Hele hele inşa edilmesi, üretilmesi gereken bir araç var: parti. Diğer bir yandan Rus proletaryasının tarihsel görevi: iktidarı almak.

Göstere göstere tarihi yazan Lenin ve partisi, tüm bu görevlerin üstesinden geldi. Bu görevlerin tamamı Lenin'in 45 cilt eserinde eksiksiz olarak duruyor. Lenin, «dün yeterli olan, bugün yetersizdir» diyor. 1905 — 1917 Ekim dönemini ele alırken bu sihirli sözü bir an olsun unutmamak gerek. Hatta, bir ölçüde abartmak bile gerek. Bu söz, tarihi ölü olarak incelemeye meraklılar için çok yararlı olmalı. Kurtuluş için de.

Lenin hiçbir zaman sosyalist devrimi unutmadığından, daha doğru-su stratejisini buna göre çizdiğinden, Rusya'da, yukarıda saydığımız tüm güçlüklerle, bu arada olanaklara karşın, sosyalist devrime giden yolu açmağa çalıştı. Ve başardı. Bu başarının Rusya'da demokratik devrimin sosyalist devrime dönüştürülmesi biçiminde gerçekleşmesi zorunluydu. O koşullarda başka hiçbir seçenek yoktu. Bunun nedenini Lenin anlatıyor. Tüm bu sözleri büyük harflerle yazmak geliyor insanın içinden :

«Eğer zamanı geldiğinde, işçiler, bize azami programımızı (sosyalist devrim kastediliyor) niçin uygulamıyoruz diye sorarlarsa, kendilerini, demokratik düşünceye sahip halk yığınlarının sosyalizme henüz ne kadar yabancı olduklarını, uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının ne kadar az gelişmiş bulunduğunu, proleterlerin örgütlenmesinin ne kadar yetersiz olduğunu belirterek yanıtlayacağız.»(14) Kuşkusuz bu duruma yol açan nedenlerin arasında nesnel koşulların düşük etkisini unutmuyoruz. Ama Lenin'in sözlerinde ne «feodal kalıntı» var, ne de bir başkası.

Peki şimdi Kurtuluş'un, Lenin'in yanıtladığı soruya, yani, «neden demokratik devrim?» sorusuna yanıtı «çünkü kesintisiz devrim tek devrimci teoridir» mi olacaktır? Yoksa, demokratik devrimden sonra

köylülüğe «hadi bakalım, senin görevin buraya kadar» diyecek ölçüde proletaryaya «güvenen» Kurtuluş, bu kez proletaryanın bu gücünden kuşku mu duymaktadır?

Görüldüğü gibi, tarih eksiksiz yazılmış. Ancak tarihi ölü olarak incelemeye meraklıların, hemen her satırı alıntı yapılmış «İki Taktik» ten neden yukarıda yazılana rağbet göstermediklerini düşünmek gerek. Çok açık. Şimdiye kadar söylenenlere, demokratik devrimin mutlaklaştırılmasına fazlaca ters düştüğü için.

1917 Nisan'ında Lenin, artık burjuvazinin kararsızlığının, daha ötesi otokrasiyle birlik olmadaki kararlılığının, kitlelerce anlaşılmasının, demokratik devrimin demokratiklik adına hiçbir şey yapmamasının ve iktidarın burjuvaziye geçerek, proletarya ile burjuvazi arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi su üzerine çıkarmasının «artık sosyalist devrim gündemdedir» demek için yettiğini gösterdi. Göremeyenler, «antika-bolşeviklerdi». Tıpkı şimdi hâlâ kafaları 1905'lerde olanlar gibi, Lenin'in eski «yoldaşçıkları» kendilerini yenilemeyi beceremediler. Ama Rusya'dakilerin suçu günümüzdekilerden daha az. Çünkü onlar, biz-zat ilerleyen bir tarihe ayak uyduramamışlardır.

Oysa bizimkiler 1970'lerden, tıpkı yukarı çıkan bir yürüyen merdivenden aşağı inmek ister gibi 1905'lere dönmek istemişlerdir. Başardılar da. Bunu becermek sosyalizmin hızla güçlendiği, yeni yeni ülkelerin sosyalizme geçtikleri, başkalarının buna gebe olduğu, emperyalizmin sürekli çürüyüp mevzi kaybettiği, kapitalizmin toplumun git-tikçe daha büyük bir kesimini baskı altına aldığı koşullarda büyük maharet istese gerek. Aynı beceriyi, şartlanmışlıklarını yonip, tekrar çağımıza dönmeye göstermelerini dileriz.

Bir noktayı eklemek gerekiyor. Lenin'in partisi Rusya'da zaten olgunlaşmaya başlayan ve bir yerde kendi dışlarında gelişecek (yani parti, iradi baskı yapsa da yapmasa da) bir burjuva devrimi sürecine katılıp, önderliği kazanıp, sosyalist devrime yönelmeyi hedeflemişti. Olmayan bir burjuva demokratik devrimi başlatmayı değil. Sosyalistler hiçbir zaman «burjuvazinin iktidarda olduğu» ve bunun üstünden yılların geçtiği veya feodallerin yerli kapitalistlerle ve emperyalizmle uzlaştığı koşullarda bir burjuva demokratik devrim aşaması «yarata-mazlar.» Tüm egemen sınıfların böyle bir demokratik devrime tüm güç-leriyle karşı duracakları ülkeler artık Afrika ülkelerinde de büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu gerçekler ışığında, hele Türkiye gibi bir ülkede, olmayan ve olgunlaşmayan bir burjuva demokratik devrim aşamasını «başlatmak» veya buna çalışmak kadar saçma bir şey ola-

maz. Bunu başarabilerseniz, tüm egemen güçleri karşınıza alacaksınız. Eğer bunu da karşılayabilecek güçteyseniz, neden sosyalist devrim değil?

Milli Demokratik Devrim Teorisi ne yanından bakılırsa bakılsın kesinlikle iflas etmiştir. Ama. Kurtuluş sosyalist devrimden kaçmağa devam ediyor.

«Demokrasiyi genişletmek değil, kurmak gerek» diyenlerin bunun nasıl gerçekleştirileceğine bakış açıları da çok orijinal. Kurtuluş, demokrasinin en az kusurlu biçimiyle «devrimci demokratik iktidarda» kurulacağını, sosyalist toplumda yokolma sürecine gireceğini söylüyor. Hiç çarpıtma filan yok. Çarpıtma olmadığından, Kurtuluş'un proletarya diktatörlüğü ile demokrasi veya proletarya demokrasisi arasındaki ilişkiyi kavrayamadığını söylemek gerek. Öyle ya, neden araya demokratik devrim aşaması konuyor? Demokrasi kurulsun diye... Demokrasiyi, proletarya demokrasisini sosyalizm kuracaktır, sosyalist iktidar kuracaktır. Sosyalizm ile demokrasiyi bu kadar birbirinden ayırmak, Kurtuluş'un bol bol kullanmayı sevdiği terimlerden biri ile «cehalet» ile açıklanabilir.

Artık klişeleşmiş bir suçlama var. Suçlama sosyalist devrimi «savunanlara» yapıyor. TİP'e çatılarak... Sosyalist devrimi savunmak deniyor, «demokratik görevleri burjuva demokrasisi çerçevesinde halletmeye çalışmaktır.» Bu suçlama, «sosyalist devrimi savunanlara» değil, artık bir parti olma özelliğini de yitiren TİP'e yapılsaydı, bir yanıla haklı olurdu. Ancak, rahat olunuz, çünkü TİP de artık sizin yanınızda. Aranızdaki farklar, hiç kuşkuymuz yok, demokratik devrim tartışmalarına «yeni yeni boyutlar» getirecektir. Fakat bundan sonra sosyalist devrimi savunanlara söz konusu suçlamayı yapmayınız. İlk önce, sosyalizm ile demokrasi arasındaki ilişkiyi ve bu konuda 1975'ten 1978'e Yürüyüş'te ve şimdi Sosyalist İktidar'da yazılanları inceleyiniz. Göreceksiniz ki, artık sosyalist-devrimcileri «sol»dan değil, «sağ»dan eleştirmeye başlamışsınız.

«KURTULUŞ»UN KURTULUŞU

Kurtuluş, 28. sayıda (KSD) demokratik devrimin görevlerini sayıyor. Sayarken bir de bakıyor ki söz konusu devrim, sosyalist görevleri yerine getiriyor. Hem de direkt olarak. Ondan sonra marifetmiş gibi «e, bizim demokratik devrimimiz de böyle. Çünkü biz marksist-Leninist devrim teorisini savunuyoruz...» gibisinden laflar ediyor. «Ekim devrimi geçerken, demokratik görevleri halletti, biz de geçerken sosyalist görevleri...» deniyor. Türkiye'de devrimcilik bir hoş olmuş. Her-

kes işine geldiğinden böylesi «incilere» aldırıyor. Haksızlık etmiyelim. Aldıranlar var. Türkiye'nin tutarlı ve en saygı değer MDD'cilerinin dergisi «Bağımsız Türkiye» MDD'ciliğin sulandırılmasına izin vermiyor. Onlar hiç olmazsa «çanın çaldığını»da duymuyorlar. Çanın çaldığını duyup da kaynağını bulamamak daha fena. Bu nedenle klasik MDD'ciler daha «saygındırlar. Tıpkı, M. Ali Aybar'ın Lenin'i Stalin'den ayıranlardan daha saygın olduğu gibi.

Kurtuluş'çulara son sözümüz. artık iflas eden MDD'ciliğin bu işi daha iyi bir biçimde yapanlara bırakmalarındır. Tarih hızlanıyor, yetişmesi güç olacak. Eleştirimizde görüldüğü gibi, ne kadar çeğıştırilse, ne kadar kurcalansa, ne kadar rötuş yapılsa Milli Demokratik Devrim tezi çağımızın gerçeklerine hiç uymamaktadır. Koşullar bizi «sosyalist devrime» davet ediyor. Çanlar çalıyor, hem de çok gürültülü. Kaynağını saptamak gerekir. Saptamayanlar geride kalacaklardır, kalmaya mahkûmdurlar...

(1) **Kurtuluş Sosyalist Dergi**, No. : 16, s. 28

(2) Aynı kaynak, no : 32, sf. 60

(3) Aynı kaynak, no : 32, sf. 53

(4) Aynı kaynak, no : 28, sf. 34

(5) Aynı kaynak, no : 28, sf. 14

(6) Aynı kaynak, no : 28, sf. 15

(7) Bu konuda bkz. Savaş Al, «Sosyalist Devrim Sorunu», **Sosyalist İktidar**, no. 1.

(8) **Kurtuluş**, no : 27, sf. 77

(9) Aynı kayçak, no : 27, sf. 60

(10) Aynı kaynak, no : 28, sf.

(11) V. İ. Lenin. **Halkın Dostları Kimlerdir?** Çev. : Vahap Erdoğan. Sol Yayınları. 1978) s. 58.

(12) Todor Jivkov'dan aktaran. Zarodov. **Leninizm ve Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş**. Çev. : Enver Bağcı. (Ankara : Temel Yayınlar, 1976), s. 244.

(13) **Kurtuluş**, no : 32, sf. 42

(14) V. İ. Lenin. **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği**. Çev. : Muzaffer Ardos. (Ankara : Sol Yayınları, 1977), s. 22.

İ. Hakkı TİMUR

MUNZUR YÖRESİNDEN HASAN'IN YÜREĞİ

daha ne ki askerden döneli
bıraktı elinden mavzeri...
toprak dediğin üç evlek
taşlı çakıllı, çorak mı çorak
sabah dediğin kaç bin yıllık sahan
sarı öküzü sorarsan
canı çıktı çıkacak
başlamıştır itilip kakılmalar
ve de işsiz ıslanmalar
İstanbul'da fabrika kapılarında
Hasan'ın yüreği üşür
Munzur Suyu'nda alabalıklar...
Hasan'ın yüreği dolu bir bardak
bir gün mutlaka taşacak!..

B İ R L İ K T E

—tüm sosyalistlerin anısına—

kardeşten ileriydik. can, arkadaş
«barış, ekmek, hürriyet» üzere
• kaç yüz yıl şahan olduk, yoldaş olduk
neyimiz kalmıştı yitirecek
«zincirlerimizden başka»
fabrika önlerinde, çadırlarda
elele, omuz omuza ve o günlerde
«acıları bal eylemedik mi»
tezgâhlarda iplik iplik
en alımlı türkülerini derleyip
sevinmedik mi birlikte
«üretim araçları ve emek» üzere
nice sarp yolları, koyakları
yürümedik mi
ırmak olmadık mı birlikte?..

İDEOLOJİ VE DEMOKRATİK MERKEZİYETÇİLİK

Ahmet Hamdi SAMANCILAR

İşçi sınıfının, burjuvaziye karşı çeşitli cephelerde yürüttüğü mücadelelerin başarı kazanabilmesi, mücadele araçları olan örgütlerde belirli bir iç işleyişin ve disiplinin oturtulması ile mümkündür.

Kimileri tarafından adeta bir «despotluk» biçiminde ele alınan «çelik disiplin» kavramı, gerçekte bu disiplini ve oturmuşluğu ifade etmek için kullanılır. Çelik disiplin, örgüt olarak düşünce birliğine, iktidar yolunu aydınlatan bilimsel sosyalizmin ilkelerine dayanır, oradan kaynaklanır. Çelik disiplin ya da örgüt disiplininin uygulanış ilkesini ifade eden «demokratik merkezîyetçilik» bu nedenle tartışma ve eleştiriyi dışlamaz. Çünkü kaynağını bilimsel olandan alan bir işleyiş, o bilimin dışında, ilkeleri ihlal eden ya da yadsıyan girişimler karşısında da uyanık olmak durumundadır. Kısacası, demokratik merkezîyetçilik, ancak bilimsel olanın üzerine oturabilecek, anlamını onunla birlikte bulabilecek bir işleyiştir. Bilimsel olanın dışına çıkıldığında, demokratik merkezîyetçiliğin nesnel temelleri de yok olur. Bilimsel sosyalizm dışı temeller üzerine uygulanan bir «merkezîyetçilik» ise, ancak yazlaşmayı ve bürokratlığı beraberinde getirebilir.

O halde, «demokratiklik» ve «merkezîyetçilik» kavramları arasında diyalektik bir bütünlük bulunmaktadır. Bir bütün teşkil eden bu kavramın iki ögesinin birbiri ile karşılaştırılıp aykırı biçimlerde algılanması, yanlıştır. Gerçekten de, belirli koşullarda, bu ilkenin örneğin merkezîyetçi yanı ön plana çıkabilir. Örneğin sosyalizmin kuruluşu aşamasında, güçlüklerin ve karşı devrimci girişimlerin ardarda sıralandığı dönemlerde, merkezîyetçilik ilkesi ön plana çıkabilir. Ancak yine de bu, özdeki «demokratiklik» ilkesinin iyi işleminin ve yerli yerine oturmasının bir sonucudur. Özetle, demokratiklik ilkesi bir kez tam boyutları ile hayata geçirildiğinde, merkezîyetçi yanı, koşullara göre sakıncasız biçimde ön plana çıkabilir. Tek başına ne «demokratiklik» ne de «merkezîyetçilik» bir ilkedir. Ancak ikisi birlikte «demokratik merkezîyetçilik» ilkesini vücuda getirir.

Demokratik merkeziyetçilik ilkesinin, pratikte kesin bir öze ve belirli bir biçime sahip oluşu, örgütlü hareketin gelişmesi ile birlikte hızlanan bir süreçtir. Bir başka deyişle, kitlelerin içinde en küçük bir etkinliği olmayan, işçi ve emekçi yığınlar içinde derinliğine kökler salamamış bir hareketin demokratik merkeziyetçiliği savunur görünmesi yalnızca yüzeysel olabilir. Gerçekte, bu ilkenin hayatiyet bulacağı temeller ortada yoktur; olmayınca da ilke bir bütün olarak uygulanamaz. Uygulanan, ya «demokratik» yanından arındırılmış bir bürokratik merkeziyetçilik; ya da «merkeziyetçiliğin» hiç dikkate alınmadığı bir başıboşluktur. Lenin, proletarya partisinin, devrimci disiplinini nasıl koruduğunu şu sözlerle açıklıyordu : «Önce, proletarya öncüsünün sınıf bilinci ile ve onun kendisini devrime adanmasıyla, onun sağlamlığı, özverisi ve kahramanlığı ile. İkincisi, çalışan insanların en geniş yığınlarıyla, başta proletarya ile ama aynı zamanda çalışan insanların proleter olmayan yığınlarıyla belirli ölçüde bağ kurma, en yakın ilişkiler sürdürme ve-eğer dilerse- onların içinde erime yeteneği ile. Üçüncüsü, bu öncü tarafından uygulanan siyasal önderliğin doğruluğuyla, geniş yığınların, doğru olduklarını kendi öz deneyimleriyle görmeleri kaydıyla, siyasal strateji ve taktiklerinin doğruluğuyla.»(1)

Bu koşullardan hiçbirisi ortada yokken, daha da ötesi bu yolda olumlu hiçbir gelişme yokken «disiplin»den söz etmek ise, şarlatanlıktan öte bir şey değildir.

Lenin'in getirdiği ölçütler üzerinde daha başka yönleriyle de durulabilir. Örneğin Lenin, belirli bir partinin ciddi olup olmadığı, gerçekten işçi sınıfının ve emekçi yığınların partisi olup olmadığına ölçütlerinden biri olarak, o partinin kendi yanlışları karşısındaki tutumunu gösteriyor. Bir partinin tutarlılığının göstergeleri arasında en başta geleni, yanlışları içtenlikle kabul etmek ve düzeltilmesi için çaba göstermektir. Ama hiç kuşkusuz, «işçi sınıfının partisiyim» diye ortaya çıkan tüm örgütlerin bu ilkelere uyduklarını söylemek olanaksızdır. Bu özellikleri ile bu partiler, dar bir tarikat olmaktan öteye geçemezler. Sonuçta, ustalık isteyen bir rolün, acele mi bir aktörün elinde rezil edilmesi gibi, sağlam temeller isteyen «demokratik merkeziyetçilik» ilkesinin tarikatlarca uygulanışı, geriye ancak tek tek demokratikliğin ve merkeziyetçiliğin en soysuzlaşmış örneklerini bırakır.

Demokratik merkeziyetçilik ilkesi, elbette tek başına ve sadece örgüt kavram ve pratiğinin Lenin tarafından geliştirilmesinin bir ürünü değildir. Bir başka deyişle, parti kavramının yeterince gelişkin

olmamasına karşın, bu temel ilkenin ana hatlarını, Bolşevik hareket öncesi örgütlenmelerde, Marx ve Engels döneminde bulmak mümkündür.

Komünistler Birliği

İşçi sınıfının ilk uluslararası örgütlenme hareketi olan I. Enternasyonal'in temellerinde ve geçmişinde başka örgütlenme hareketleri yatmaktadır.

Alman mültecilerinin 1834 yılında kurduğu «Cumhuriyetçi Kara Listeler Birliği»nde, proletaryanın öncü unsurları da yer alıyordu. Bu unsurlar, iki yıl sonra buradan ayrılarak «Gizli Haklılar Birliği»ni kurdu. Burjuvazinin bu ilk örgütlenmelere gösterdiği tepkiler de şiddetliydi. Sonuçta bir çok tutuklamalar oldu ve sürgüne uğrayan liderler bu kez Londra'ya gelerek «Haklılar Birliği»ni kurmaya çalıştılar, buna farklı isimlerde farklı örgütlenme çabaları da eklendi. Nihayet bu tür örgütlenme çabaları da eklendi. Nihayet bu tür örgütlenme çabaları içerisinde başı çekenlerin hep komünistler olması sonucunda, «Komünist İşçi İncelemeleri Derneği» adlı yeni bir örgüt ortaya çıktı. Kısa sürede çeşitli ülkelerde yaygınlaşan bu örgütün üye kimlik kartları üzerinde, 20 dilden «bütün insanlar kardeşler» ibaresi okunuyordu.

Kısaca «Komünistler Birliği» diye adlandırılan bu örgüt, örgütlenme sürecine yönelik bir dürtü sağlayabilmek için Marx ve Engels'e çağrıda bulundu. Bunu, işçi sınıfı ile aydınların (sosyalist aydınlar) ortak davalarında ilk ve tarihsel bir buluşma olarak görmek mümkündür. 1847 baharında yapılan bu çağrıda, Marx ve Engels'den, birliğin örgütlenme ve mücadele hedeflerinin ortaya konulacağı bir «manifesto» yazmaları isteniyordu.

Aynı yılın yazında yapılan kongreye, Engels katıldı. Sözünü ettiğimiz kongre, Birlik, Komünler, daireler, yönetim daireleri, merkez konseyi ve kongresi olarak örgütlenmişti. Birliğin amacı, burjuvazinin yıkılması, proletarya egemenliğinin kurulması ve burjuva toplum düzenine son verilmesi idi. «Örgütün kendisi, seçilmiş ve her zaman görevinden affedilebilen yöneticilerle, kesinlikle demokratikti. Bu tek olay bile, bir diktatörlüğü gerektiren ve hiç olmazsa alışılmış barış zamanlarında birliği basit bir propaganda derneği haline sokan bütün geçici komplo heveslilerinin yolunu kapatıyordu.»(2)

Birlik'in tüzüğünü incelediğimizde, 1. Maddede amaç ortaya konulmaktadır. 2. Madde ise, üyeliğin koşullarını belirlemektedir : Ama-

ca uygun yaşama ve etkinlik. Devrimci propaganda isteği ve enerjisi. Her türlü anti—komünist ulusal ve siyasal topluluktan kaçınma, böyle toplantılara zorunlu olarak katılma durumunda ise yetkililerin kesinlikle haberdar edilmeleri.

Tüzüğün bir diğer özelliği ise, yönetim birimlerini kademeleştirilmesi, bunu ocak-ilçe-yürütücü ilçe ve merkez örgütü olarak belirlemesidir. Tüm bunlardan güdülen amaç, birimler arası işleyiş mekanizmasını kurmak, örgütlenmeye belirli bir biçim getirmektir. Tek tek birimler, iç işleyişlerinde belirli kurallara uymak zorundaydılar. Ayrıca birimler, faaliyetleri hakkında rapor vermek, mali konularda ise sadece üst değil, alt birimlere de bilgi iletmek durumundadırlar.

Açıkça görülebileceği gibi, proletaryanın daha ilk örgütlenme girişimlerinde bile, kesin bir disiplin, hiyerarşik bir yapı ön plana çıkmaktadır, özetle, «demokratik merkezîyetçilik» ilkesinin özünü, bu Tüzük'te bulmak mümkündür. Proletarya, 19 yüzyılın ilk yarısındaki ilk örgütlenme girişiminde bile bir yandan disiplini, hiyerarşiyi, kademeleşmeyi vurgularken, öte yandan örgütün kati bir bürokrasi içinde yozlaşması tehlikelerine karşı önlemlerini alıyordu.

Bu tüzük, işçi sınıfının politik hareketinin, örgütlenme, işleyiş ve demokratik merkezîyetçilik ilkesi açısından ilk tutarlı belgesidir. Tüm bunlardan çıkacak bir başka sonuç da şudur : Bir hareket, çok ayrıntılı ve biçimlenmiş bir **programa** sahip olmasa bile, eğer ortada yeterince belirginleşmiş bir perspektif ve hedefler varsa, izlenecek yol genel hatları ile ortaya çıkmışsa, bu ölçüdeki bir netlik, belirli bir disiplini de beraberinde getirir. Program düzeyinde ayrıntılara inmediği halde, birlik örgütlenmesinin getirdiği ilkeler, bunun açık bir kanıtıdır.

Komünistlere yönelen baskılar üzerine, tutuklamalar başlamış ve Birlik 1852 kongresinde dağılma kararı almıştır. Bunu izleyen örgütlenme ise, ünlü I. Enternasyonal örgütlenmesidir. 1864 yılında kurulan «Uluslararası Çalışanlar Birliği» de, tohumları daha önceden atılan örgütlenme ilkeleri çerçevesinde faaliyetini sürdürmüştür.

Emekçiler Derneği'nin (I. Enternasyonal) kurulmasındaki amaç, o dönemlerde boy atan çeşitli sapık mezhep ve ekollerin (Bakuninçilik vb. gibi) görüşlerini etkisizleştirmek ve bu çerçeve içerisinde işçi sınıfının uluslararası görüş ve eylem birliğini sağlamaktır. Enternasyonal, işçi sınıfı hareketine önemli katkılarda bulunduktan sonra

1876 yılında Philadelphia'da yapılan kongre sonucunda dağılma kararı aldı.

1871 Paris Komününe de, aradan zaman geçmesine karşın, 1 Enternasyonal örgütlenmesinin teorik ve pratik uzantısı olarak bakmak mümkündür. Başarısızlık ve sonuçsuzluğuna karşın, Paris Komününün iki büyük teorik sonucu da vardır : Paris Komünü deneyiminden çıkarılan dersler sonucunda, daha önce kavram olarak biçimlenen «proletarya diktatörlüğü»nün içi daha da doldurulmuş, bundan öte «burjuva devlet mekanizmasının fethi ile yetinilmeyip bunun parçalanması gerektiği» görüşüne ulaşılmıştır.

1. Enternasyonal örgütlenmesinin kuşkusuz başka sonuçları da vardır. Örneğin, Enternasyonal'in tüm mücadele dönemi, iktidar perspektifi ile pratik mücadele arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılmasında yararlı ipuçları ile doludur. Örneğin Marx 1. Enternasyonal'in açılış çağrısında işçi sınıfının hak isteme mücadelesi ile iktidar mücadelesi arasındaki bağları özellikle vurguluyordu : «Fakat dünyanın ve sermayenin efendileri, ekonomik haklarını korumak ve sürdürmek için politik haklarından daima yararlanacaklardır. Çalışma özgürlüğünün tanınmasını ileri götürmekten uzak kalarak, karşısına mümkün olduğu kadar çok engeller çıkarmaya devam edeceklerdir... Şu halde, politik iktidarın alınması, işçi sınıfının ilk görevidir.»

İkinci Enternasyonal

1. Enternasyonal, dağılmasına karşın, her ülkenin işçi sınıfı partisine, mücadele için gerekli temel taşları döşemiş oluyordu. Enternasyonal'in ortaya çıkışını da bu açıdan değerlendirmek, bu örgütün özellikle ilk yıllarını, 1. Enternasyonal'de atılan tohumların filizlenmesi olarak görmek mümkündür.

14 — 21 Temmuz 1889'da Paris'te toplanan II. Enternasyonal'e katılan partiler, politik mücadeleyi benimsediklerini açıkça dile getiriyorlardı. II. Enternasyonal'in çeşitli kongrelerine, Bebel, Libneckht, Zetkin, Plehanov gibi tanınmış önderler katılıyordu. II. Enternasyonal, 8 saatlik işgününün uygulanması, ücret artışları gibi mücadelelerde, işçi sınıfının uluslararası birliğini sağlamaya çalışıyordu.

Burada belirtilmesi gereken bir nokta da şudur : Daha önceleri, işçi sınıfının siyasi hareketinde yer yer oportünist eğilimler uç vermeye başlamıştı. Örneğin Alman Sosyal Demokrat Partisi ile Lasal'le'cilerin birleşmesi ile ortaya çıkan Gotha programı ile Erfurt kong-

resine sunulan program taslağı, Marx ve Engels tarafından tutarlı bir eleştiriye tabi tutuluyordu. Eleştirilen noktaların başında, reformlar için mücadele ile siyasal devrim arasındaki bağların bir sis perdesi ardına gizlenmesi ve proletarya diktatörlüğü konusundaki kaçamaklar geliyordu. Özellikle bu programların eleştirisi çerçevesinde Marx'ın proletarya diktatörlüğü konusunda getirdiği açıklık, daha sonraları bu kavramı tek başına Lenin'e yüklemeye ve oradan da reddetmeye kadar giden eğilimler için bir fren teşkil edecektir.

Ancak, Marx'ın ve Engels'in ölümünden sonra, uluslararası işçi sınıfı hareketinde, Leninizmin şekillenmesine kadar geçen görece bir «teorik boşluk» bulunduğunu söylemek mümkündür. Kısacası, şekillenmeye başlayan emperyalizm olgusu, uluslararası işçi sınıfı hareketinde, pratik politik sonuçları ve görevleri ile birlikte derinlemesine bir çözümlemeye tabi tutulmamıştı. Daha da ötesinde; biçimlenen emperyalizm olgusunun, devrimci hareket için yarattığı yeni olanakların görülməsi bir yana, olup bitenler, reformizmi ve tedrici geçişi haklı göstermenin araçları olarak kullanılıyordu. En başta Bernstei tarafından savunulan bu reformist görüşler II. Enternasyonal'de birçok partiyi etki altına almıştı. Bazı sözcüler açıkca «sosyal demokrasi, sosyal devrim partisi olmaktan çıkarak, sosyal reformları amaç edinen demokratik bir parti olmalıdır» görüşünü savunuyordu.

II. Enternasyonal deneyiminin bu yönleri üzerinde durmamızın nedeni şudur : Bu deneyimden hareketle, işçi sınıfı partilerinin ideolojik-politik konumu ile iç işleyişi arasındaki sıkı ilişki bir kez daha ortaya konabilir. Örneğin, Leninist örgütlenme biçiminin, üyelik, demokratik merkeziyetçilik, disiplin uygulanışı konusunda getirdiği ilkeler, **kendi başına ve bağımsız** bir mantığa sahip olmayıp, ideolojik düzeyde II. Enternasyonal oportünizmine karşı çıkışın örgüt işleyişi düzeyindeki yansımasıdır. Daha somutunu söyleyecek olursak, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nde Martov ve diğer Menşeviklerin örgüt üyeliği konusunda getirdiği gevşek ilkeler, bu insanların «hoşgörü» ya da «esnekliğinin» bir sonucu değil, bütünü ile Menşevik, yani ekonomizme, kitle kuyrukçuluğuna ve reformizme dayalı ideolojilerinin doğal ürünüdür. İdeolojik konum ile örgütsel işleyiş arasında böylesine sıkı bağlar bulunmaktadır.

Sözünü ettiğimiz ideolojik konumun bir başka ifadesi de burjuvaziden bütünü ile bağımsızlığın sağlanamamasıdır. Devrim ve toplumu değiştirme gibi konularda kapitalist düzenin ve burjuva ideolojisinin sınırlarını geçemeyenler, doğal olarak örgütlenme alanında

da burjuvazinin koyduğu yasaları ve sınırları aşamazlar. Arada birbirini besleyen karşılıklı bir ilişki vardır. Burjuvaziye bağımlılık, örgütsel düzeyde gevşeklik ve laçkalığı körükler. Örgütsel ikeler konusunda burjuvazinin sınırları dışına çıkmama ise, bu kez ideolojik konumu etkiler, onu daha geri bir çizgiye iter. Lenin'in deyişi ile : «Hafif ve ince tabanlı ayakkabılar, küçük bir kasabanın düzgün sokaklarında yürümeye elverişlidir, ama tepelere tırmanmak için ağır ve çivili çizmeler gereklidir.»(3)

Marksizmden, Marksizm—Leninizme

Kapitalizmin girdiği emperyalizm sürecini ayrıntılı bir çözümlemeye tabi tutan Lenin, devrimin, «aşağıdakilerin eskisi gibi yaşamak istemeyeceği», buna karşılık «yukarıdakilerin de eskisi gibi yönetmeyecekleri» ortamı, devrim anının olgunlaşma göstergeleri olarak ele almış ve Bolşevik Parti'nin çizgisinin belirlenmesinde bu saptamalar hiçbir zaman göz ardı edilmemiştir. Ancak hiç kuşkusuz, yukarıda sözü edilenler, bir devrim için tek başına yeterli değildir. Ayrıca, bu nesnel durumdan yararlanacak gücün örgütlenmesi söz konusudur. Daha da ötede, iktidarı ele geçirdiği takdirde, iktidarın nasıl korunacağı sorunu söz konusudur. Lenin'in Marksizme en önemli katkıları, işte bu konularda ortaya çıkmaktadır. Lenin'in tüm bu katkılarına II. Enternasyonal'e egemen olan eğilimin verdiği yanıtlar ise «anarşizm», «iradecilik», «maceracılık» gibi nitelemelerde düğümleniyordu.

Sosyalizm ile ondan önceki üretim biçimleri arasındaki farka, bir de konumuz açısından dikkat etmekte yarar bulunmaktadır. Bilindiği gibi sosyalizmden önceki tüm toplumsal biçimlenmelerde, belirli bir ilişkiler ağı içinde bulunduğu ortamda ekonomik ve kurumsal olarak güçlenmiş, politik iktidarın ele geçirilmesi ise onu izlemiştir. Örneğin kapitalizm, kendi ilkelerini ve işleyişini, feodal toplumda yerleştirmeye başlamış, burjuvazinin iktidarı ele geçirmesi bunu izlemiştir. Aynı şeyin, sosyalizm konusunda gerçekleşmesine ise olanak yoktur. Çünkü, sosyalist üretim ilişkileri, burjuva toplumu içerisinde gelişip şekillenmez. Sosyalist ilişkilerin gelişmesi, ancak iktidarın ele geçirilmesinden sonra, yani siyasal devrimden sonra başlayacak bir süreçtir. Bu nedenle, sosyalist hareketin, iktidarı ele geçirme araçlarına, bunun ifadesi olan çeşitli örgütlere ve bu örgütlerin işleyişine titizlik göstermesi doğaldır, zorunludur.

Ancak bu zorunluluk, bazı dar kafahlar tarafından yanlış da yorumlanabilmektedir. Örneğin demokratik merkezîyetçiliğin şu ya da

bu yanının tek tek ele alınıp fetişleştirilmesi gibi. Bu durumlarda, demokratik öğeler bütünü ile bir yana atılıp merkezizetçilik ön plana çıkmakta ya da tersine demokratiklik, en küçük bir disipline ve merkezizetçiliğe olanak tanımayan bir öge olarak abartılmaktadır.

İlkelerin anlaşılıp hayata geçirilememesinin bir başka göstergesi de, proletarya diktatörlüğünü, «parti diktatörlüğü» biçiminde anlamaktır. Parti, hiçbir zaman proletarya diktatörlüğünün bizzat kendisi olamaz. Sosyalist iktidarı kuran toplumlarda, işçi sınıfının partisi, proletarya diktatörlüğünü uygulamanın bir aracıdır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz : Marksizmin ve Leninizmin klasik ilkelerinin, ortaya çıkardığı temel bulguların tekrarı ve vurgulanması, hiç bir zaman modası geçmiş ve gereksiz bir tekrar olmadı. Bundan sonra da olmayacak. Çünkü gerçekten de, günümüzün koşullarında burjuvazinin olsun, reformist ve oportünist akımların olsun, bilimsel sosyalizme karşı getirdikleri savlar, yeni biçimler altında sunulsa da, özünde hemen hiç değişmemiştir. Marksizm-Leninizmin bilimselliğinin kanıtlarından biri de buradadır; aradan uzun yıllar geçmesine karşın, bilimsel sosyalizmin ilkelerinin en «çağdaş» ve en «güncel» saptırmalara bile yanıt verebilecek niteliğe sahip oluşundadır.

Türkiye ise önemli gelişmelere gebedir. Bu gelişmeler arasında, bilimsel sosyalizm de, sağdan ya da soldan çeşitli çarpıtmalara uğrattılacak, yıllar öncesinin kokuşmuş reformizmi ya da ilkesizliği, ortalığa saçılan umutsuzluk içinde «kurtarıcı» olarak sunuimaya çalışılacaktır. İşte bu koşullarda, Marksizm—Leninizmin özünün kayranması, ve bu özün mevcut koşulların da katkısı ile «cazibe kazanan» sapmalara karşı etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir.

(1) Lenin, **Sol Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı**. (Ankara Sol Yayınları).

(2) Duclos, **Birinci Enternasyonal**. (İstanbul : Öncü Yayınları).

(3) Lenin, **Proletarya Diktatörlüğü ve Dönek Kautsky**. (Ankara : Bilim ve Sosyalizm Yayınları).

SALÂH BEY TARİHİ

Can AKINSAL

«Şingil, çingil dillerimiz. Şimdi başlar zillerimiz. Bu kitap Boğaziçi'nin insan haritasını verir. Ona Boğaziçi'nin Gizli Tarihi desek de olur.

«Padşahlar, sultanlar, şehzadeler, sadrazamlar, damad-ı şehriyari-ler, vezirler, ferikler, ferik elinaları sıra sıra dizilip Boğaz'ı seyreder.

«Onlar seyreder, halk da onların seyrini seyreder.»

Böyle başlıyor Salâh Birsal yeni çıkan kitabına. Sonra «Hadi yallah Boğaziçine» deyip bizi esir alıyor. Boğaziçi Şingir Mingir(I) yazarın Salâh Bey Tarihi adlı dizisinin üçüncü kitabı. Daha önce yayınlanan Kahveler Kitabı (1975) ve Ah Beyoğlu Valı Beyoğlu (1976) bu dizinin diğer kitapları.(II)

Salâh Birsal 1919 doğumlu. İstanbul Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun olmuş. çok çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1972'de emekliye ayrılmış. 1946'dan bu yana şiir kitapları, denemeler, incelemeler ve bir de roman yayınlamış.

Son kitabında doruğuna ulaşan anlatı ustalığı dışında Salâh Bey'in bir diğer özelliği de yetkin araştırmacılığı olmalı. Ele aldığı konuları anlatırken o dönemleri yaşayanların tanıklığı dışında önemli boyutlarda kaynak kullanımına gitmiş. Eserlerinin sonunda verdiği kaynakçalar diğer araştırmacılar için de çok yararlı bir çaba oluşturuyor.

Salâh Birsal bir söyleşisinde şöyle diyor : «Doğrusu denemelerimde yargı kesmemeğe, yorum yapmamağa da pek özen gösteririm. Denemecinin söyleyeceği bir söz varsa, onu başka yollardan da duyurabilir. Yorum, yazarların, düşünürlerin değil, laf ve güzaf vuranların işidir. Ama benim denemelerimde yine de yorum vardır. Gerçi bu yorum, okurların önüne zarpadək atılmamıştır ama, yapının bütünü yorum getirir. «Padişah Olma Sanatı» adındaki denemeye bakalım. Or-

taya konulan yorum, zorbaların zorbalık yapmaya hakları olmadığını vurgulamaya yöneliktir. Gelin görün ki bu yorum, hiç mi hiç bir piyatta, bir kayık tabağı içinde sofraya getirilmiş değildir. İlk bakışta okur, XIX. yüzyılın sonlarında, adlarını «Harabati'ye çıkaran ozanların kanlarını içkiyle beslemelerinin gündeme alındığını sanabilir. Ya da edebiyat alanındaki değerlendirmelerin cifozluğundan açıldığı düşünce-sine kapılabilir. Hani bu, pek yanlış bir iş de olmaz. Şu var ki, bütün bunlar, us kutusuna göre ayarlanmayan politika işlerini daha belirgin kılmak için denemeye alınmıştır.»(III)

Ancak biz yine kendisinin «Boğaziçi Şıngır Mıngır'ı da kantarlayacak olursan, yargını tezine bildir ki bu güçsüz Salâh Birsell de yaptığı yalan mıdır, gerçek midir anlasın.

Eğer Boğaz'ı dolduran kalabalığa zulüm edildiğine varırsan üç-beş koporoza aldırmadan, kitabı tuttuğun gibi boğaz sularına fırlatmaktan da çekinme.

Çekinme ki, bu yoldan yeni geçecekler de bundan ışık alsınlar ve kendi işlerini işleyerek baharı bekler olsunlar. Bu zulüm Boğaz halkına değil, yazarın kendisinedir diyecek olursan, ha bak, o zaman da sevinç ve mutluluk kaldıracak bir pusulayı elden ele geçir ki Salâh Birsell'in yüreciği de az-biraz neşve bulsun.» (1) sözlerine sığınacağız.

Alıntılardan da anlaşılacağı gibi Salâh Birsell'in dili, anlatıda seçtiği yöntemi ortaya koyuyor. 1979'da yayınlanan «Kurutulmuş Felsefe Bahçesi'nde de belirttiği gibi yazar bir demeci için en önemli sorunun denemesini bir can sıkma sanatı olmaktan kurtarmak olduğu düşüncesinde. «En yararlı davranış, en geçerli yol gülmeye güldürmeye büyük bir yer ayıran 'Eğlen-Gör-İşit Yöntemi'dir. Yalnız insanların bu yöntemi bulabilmeleri için bir 5000 yılın daha geçmesi gerekecek sanırım.» diyor.(2) Ancak insan Salâh Bey Tarihini okuduktan sonra yine de bir burukluk bir hüznü duymaktan kendini alamıyor.

İstanbul kahvelerinde başlıyan yolculuk Beyoğlu'na atlayıp oradan Boğaziçi'ne geçerken bir uzun zamanı katediyor. Bu yolculukta kimlere ve nelere rastlamıyoruz ki. Osmanlıların yükselme devrinden günümüze kadar İstanbul'un geçirdiği evrelerin izlencesi renkli sineması bir film gibi. Bize kalan hüznü ise çevrenin, doğanın giderek bozulmasından, yozlaşmasından kaynaklanıyor olsa gerek. Öte yanda halen varlığını sürdüren çeşitli geleneklerin, hastalıkların sergilenmesi de anlatının mizahi boyutlarının da katkısıyla unutulmaz örnekler olarak bellekte yer ediyor.

Kahveler Kitabı Lavoisier'in ünlü «Doğada hiç bir şey yokolmaz hiç bir şey de yoktan varedilemez.» deyişiyle başlıyor. Ama şimdi bizim için kahve yokolmuş durumda. Üstelik okurken bir yerde müthiş bir kahve içme isteği geliyor ki yutkunmaktan başka çare yok. Kitap ise İstanbul'un ilk kahvehanelerinden başlayıp, kahvehane olgusunun tüm serüveni içinde çeşitli ünlü ve ünsüzleriyle edebiyat tarihine ışık tutucu bir belgelemeyi sürdürüyor.

Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu ise bu sefer belirli bir semt etrafında yuvalanmış pastahaneleri, kahveleri, meyhane ve lokantalarıyla bir dönem İstanbul'undan çerçeveler çizerken yine bir edebiyat kuşağının tarihini içeriyor.

Boğaziçi Şıngır Mıngır da ise işin içine devlet adamları yabancıları, askerleri, ihtilalcileri ile Osmanlının elitleri de giriyor. Boğaz'da onlar yaşamiyacak da kim yaşiyacak?

Her üç kitap, aynı zamanda bir İstanbul tarihi, özellikle İstanbul'u sevmiş olanlar için el sallıyorlar. Ancak İstanbul'un eski sayılamıyacak bir 10-15 yıllık geçmişini anımsayanlar için bile ne ölçüde değiştiği çok açık. Oysa aydınlarımız için bunu söylemek çok güç. Salâh Beyin Tarihi aydınların özünde pek değişmediğini vurgulayan örneklerle dolu. Kısırlık, güvensizlik, kalabalıklırları sevmeme, yalnızlıktan korkma, teorik geleneksizlik, mazoşizm, ve daha birçok özelliğin renkli portreleri bu kitaplarda çizilmiş durumda. Tüm bunlara Devlet-i Ali Osmani'nin hükümet erbabının yapısı da eklenince ortaya traji-komik bir tablo çıkıyor.

Şimdi Salâh Beyin ardına takılıp biraz dolaşmalıyız. Ancak zamanımız dar olduğu için gezip gördüklerimizin çok az bir kısmını aktarabileceğiz. Bir adım atınca kendimizi Veznecilerdeki Daruttalim Kiraathanesinde buluyoruz. «Daruttalim Kiraathanesi'nde de her kahvede olduğu gibi felsefeden piyasaya değin her türlü konuya soğan doğranır... Sıkı durun söz yine Tanpınar'da :

— Burada konuşma yalnız kendisi için konuşanların yetenekleri içindi, ve daha çok sevilmiş bir eserin ya da oyunun yinelenmesine benzerdi. Ve de sohbet bir ortaoyunu gibi önceden belirlenmiş koşullarda sürüp giderdi.»(3) Burada fazla durmayıp Süleyman Nazif'in Moda'daki evine koşturalım : «Meşrutiyetin ilanından sonra Yakup Kadri ile Şehabettin Süleyman bir akşam Süleyman Nazif'i Moda'daki evinde yokladıkları vakit Süleyman Nazif'in bu kez de Namık Kemal'i yerin dibine sokup çıkardığını iştirerek donup kalacaklardır :

-- Namık Kemal iyi ki bu günlere yetişemedi. Yoksa Abdülhamit'e takdim ettiği arızaların meydana çıkarılışı karşısında çok güç durumda kalırdı. Hem merhum Kemal bey pek de bilinçli bir Meşrutiyet yanlısı değildi. Mithat Paşaya yazdığı bir mektup bu gün oğlu Ali Haydar beyin elindeki tarihsel belgeler arasındadır. Merhum bu mektubunda der ki: 'Eğer meşrutiyet dediğiniz yönetim biçimi zerretüma (bir damla, birazcık) şeriata aykırı ise ben bu davaya hiç mi hiç katılmam.'»(4)

Şimdi Beyoğlu'na yollanmak zorundayız. Nisauaz'a geldik. Suavi Koçer burada yanındaki masada oturan bir gündüz yosmasına özgürlük üzerine yazdığı şiirlerden birini okumaktadır. O gün Necati Cumalı da orada bulunmaktadır.» Suavi okumasını bitirip de :

-- İşte biz ozanlar özgürlük şiirleri yazarız deyince, o da Nisauaz tarihinde büyük bir yer tutan, Necati Cumalı'nın yüreğine de bir koşturma salan şu özdeyişi döktürmüştür :

-- Zaten özgürlüğü ozanlarla orospular koruyorsa koruyor.»(5) Nisauaz'da Yahya Kemal'e de rastlayabiliriz. «Ömer Faruk (Toprak) o gün Yahya Kemal'in şu sözlerini de kapsar :

-- Ben de Nazım Hikmet gibi, o tarzda şiirler yazabilirim. Ama üç gün sonra hapse atarlar beni. Hayatım da mahvolur.»(6) Burada Orhan Veli de boy gösterir. «Gerçekte Orhan Veli gözbağcı olmasa bile adını üne kavuşturmak için geceyi gündüzüne katarak planlar düzer. Bu planlar kimi zaman Kadıköy Halkevinde yaptığı konuşma sırasında masanın üstüne boylu boyunca uzanmak, kimi zaman da Ahmet Hamdi ile Sarıyer'e kayık safasına çıkmışken kayığı devirip denize düşmek biçiminde sonuç verir. Hele Orhan Veli bu ikinci haber türünden olanların gerçeğe ilgisi olmasına aldırmaz, sadece bu haberin gazete sütunlarında yer almasına dikkat eder.»(7) Ama biz Beyoğlu'nda fazla oyalanmadan güzelim Boğaziçine seğırtelim. Yeniköy'de Sait Halim Paşa Yalısının önündeyiz şimdi. Bakalım paşanın oğlu Prens Halim, İbnülemin'e neler anlatıyor: «Merhum(Türkçeyi kusursuz yazmakla birlikte Fransızca'yı da herkesten iyi yazardı. Yazılarını da hep Fransızca olarak kaleme alırdı. Sadrazamlığı sırasında şifre Kalemî Müdürlüğüne getirilen Mehmet Rauf bey de onları Türkçeye çevirirdi. Ama Fransızcasındaki ince düşünceler Türkçesinde görülmezdi. «(8) Onları başbaşa bırakalım konuşsunlar, görelim padişahlarımız ne yapıyor. Bunlardan II. Mahmut'u «... o günlerde Boğaz'da Bebek önlerinde bir kayık içinde gören bir yabancı şöyle diyecektir :

-- Kayık yaklaştığı vakit Sultan Mahmut'u seğtim. Esrar ya da içki etkisi altında mıydı bilmiyorum. Yüzü çok kımltısızdı. Gözleri

bir boşluğa bakar gibiydi. Kayığın başında kıçında fesli ve üniformalı subaylar duruyordu. (9) Ona da iyi keyifler deyip bakalım diğer beyzadelerimiz ne alemde. «Haa, işte bu Kayazade (Reşat Paşa), ile Namık Kemal, Ziya Paşa, şair Deli Hikmet, sonradan Abdülhamit çağında Saraya alınan Nuri Bey-Reji Konseri diye de anılır-bir gün sandalla Üsküdüre geçiyorlardır. Şemsipaşa kıyılarına geldikleri vakit hava patlar. Amaan bir fırtınaki eşi Hint denizinde görülmüş değil. Namık Kemal'de telaşın bini bir para, Deli Hikmet dayanamaz:

— Be Kemal ne tatlı canın varmış. Batarsak ne olur sanki!

— Ayol ben kendi canım için telaş etmiyorum. Sandal batarsa biz değil, kamuoyu boğulmuş olacak. «(10) Biz iyisi mi üstümüze sıçrayan suları silip II. Mahmut'un akıl hocası ve özel sadrazamı Halet Efendi'ye uğrayalım. Bizim kendisini dinlediğimizden habersizce yakın dostu Keçecizade İzzet'e, sadık muhbiri Şem'i Molla'nın yine Keçecizade hakkındaki kusursuz raporunu açıklamış ve muhbirlikteki doğruluğunu övdükten sonra şu tarihi sözleri etmektedir: «Şem'i Mollalar, çağlar geçse de ayakta kalır. Her vakit değilse bile, çocukluk rahat döşeklerinde ölürler. Ben alınyazımın itelemesiyle bu Devletin büyük işlerine karıştım. Şöyle böyle başta bulundum. Sonumun er geç ne olacağını bilirim. Ama benim sonum geldiği gün, sen de yakın bir dostum olduğun için, benim yüzümden uzun ya da kısa bir süre bir yerlere sürülürsen inan ki felaketimizde Şem'i Molla'nın parmağı olur.

Bu şaşmaz bir kuraldır.»(11) Bu kuralın şaşmazlığını ibretle gözlemek için çok beklemeyeceğiz, ama bizi Mustafa Fazıl Paşa beklemektedir. Fazıl Paşa Mısır Hidivliğini elinden kaçırınca Sultan Aziz'e küsüp Yeni Osmanlılar'a el vermiş ve de 'özgürlükçü' olmuştur. Ama bu sırada Salâh Bey bize şu soruyu yollamaktadır. «— Bir paşa ne vakit yurtsever ve filozof olmalıdır? Hak ve adaleti ciğer köşelerine yerleştirmiş okurlarımızın buna karşılığı hiç kuşkusuz şu olacaktır :

— Günün 24 saati.

Heyhat ey okurlar, heyhat!(12) Zira Paşa Sultan Aziz'le Paris'te barışverip, 1870 yılında Maliye Nazırı koltuğuna kuruluvermiştir. Eh, bu arada cebe indirdiği Mısır Hazinesinin 4,5 milyon İngiliz lirası da cabası. Paşamıza Allah nazardan saklasın deyip bir de Yıldız sarayına sokulalım. Aman çok fazla da sokulmayalım, ne olur ne olamaz. Zira burada «korkunç» Sultan Abdülhamit Han oturmaktadır ki icabında adamı kendisi «halleder». Bu çok vesveseli, çok «hain» ve de çok bilgisiz Osmanlı, dönemin aydınlarının ödünü patlatmıştır. Doğrusu boğa

zına da düşkündür. Ama biz boş yere ağız sulandırmamak için yenen yemekleri anlatmayacağız. Sadece ilginç yönetim yöntemlerinden birini gözleyeceğiz, eğer bu arada hafiyelere yakalanmazsak. Hüseyin Cahit Yalçın 1909 yılında 'Şeriat İsteriz' adlı yazısıyla Abdülhamid'i ürkütmüştür. «Meşrutiyetten önceki günlerde olsa Hüseyin Cahit Yalçın bu yazısıyla kötülük yapılabilecek kişiler listesinde yer alacaktır. Ama artık kediler de çamaşır yıkıyordur. Şimdiler o Abdülhamid'in pençesini geçiremeyeceği kişiler arasındadır. Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa yazının yayınlanmasından sonra, Hüseyin Cahit'le görüşmek istediğini kendisine duyurur. Hüseyin Cahit, sadrazamlığa gelince de ona şöyle der : — Padişah sizi yakından tanımak istiyor. Sizden çok övgüyle söz etti. Eski dönemde sizin varlığınızdan haberli olmadığına yerindi. Bir gün sizi mabeyne götürüyüm de görüşürsünüz.

Ah bu Abdülhamid ne içli çocuk!»(13)

Hüseyin Cahit mabeyne gidedursun biz de artık 1222 sayfalık yolculuğumuzdan anlatabilceklerimizi burada keselim. Ve iyisi mi sözü yeterince uzattığımızın farkına varıp Salâh Bey'e de kendi deyimiyle» «bir pata çakıp» vedalaşalım. Ola ki Salâh Bey'le dolaşmak isteyen başka meraklılar da çıkar.

-
- (1) Boğaziçi Şingir Mingir. shf. : 551
 - (2) Bkz. Notlar (3)
 - (3) Kahveler Kitabı. shf. : 161-162.
 - (4) Kahveler Kitabı. shf. : 287-288.
 - (5) Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu. shf. : 90-91.
 - (6) a.g.e. shf. : 114
 - (7) a.g.e. shf. : 142.
 - (8) Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu. shf. : 268.
 - (9) Boğaziçi Şingir Mingir. shf. : 46
 - (10) a.g.e. shf. : 131.
 - (11) Boğaziçi Tıngir Mingir shf. : 194.
 - (12) a.g.e. shf. : 504.
 - (13) a.g.e. shf. : 125.
-

KAYNAKLAR :

- (I) Salâh Birsell, Boğaziçi Şingir Mingir. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1980)
- (II) Salâh Birsell, Kahveler Kitabı. (Koza Yayınları, İstanbul 1975), Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu. (Sander Yayınları, İst. 1976)
- (III) Doğan Hızlan, Salâh Birsell : Denemlerinde Yargı Kesmem Yorum Yapmam. (Cumhuriyet, 24/3/1980)

İRAN, AFGANİSTAN VE «SOL» ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

M.H. YAHYAI

«Tüm Dünya Emekçileri Birleşin!»

Burjuvazi, bu çağırışı, çıkışından bu yana dehşet içinde dinledi, dinliyor. Çağrı ortaya atıldığında, kapitalizmin ezdiği işçi ve emekçiler, kendilerini sömürentlere karşı amansız bir savaş vermeye hazırlanıyorlardı. Proletarya enternasyonalizmi, bu çağrıda da görüldüğü gibi, somutlanıyordu. Birinci Enternasyonal, Marx ve Engels'in önderliğinde toplanıyordu. Artık, enternasyonalizm, proletarya ideolojisinin ayrılmaz bir parçası haline geliyordu.

Burjuvazi, böylesi bir tehdit karşısında eli kolu bağlı kalamazdı. Enternasyonalist ayanışmaya yönelik saldırılardan başlıcası, burjuvazinin sol hareket içindeki koluyla ortaya çıktı. Birinci Enternasyonal'in kuruluş dönemlerinde izleri görülen anti-enternasyonalist eğilimler, daha sonra, oportünist Avrupa sosyal demokrasisi ile, Kautsky ve benzerleri ile ve patlak veren emperyalist savaşın oluşturduğu turnusol kağıdı ile, sosyal sovenizme, emperyalist burjuvazilerin desteklenmesine dönüşüyordu.

Lenin, oportünizmi, daha rüşeym halinde iken gözlemeye başlamış, olgunluk aşamasına kadar bu eğilimin peşini bırakmamıştır. Lenin, İkinci Enternasyonal'in iflasını açıkça ilan ederken, şunları söylüyordu: «Oportünizm, gelişme sürecinde mutlaka burjuvazinin kampına bağlanacak ve sosyal şovenizme dönüşecektir.» (*)

Dünya Komünist Hareketine ve Enternasyonalizme yönelik bu saldırı elbette, son saldırı değildi. Aynı kapsamda belli başlı bir ikinci saldırı da, daha sonra, Maoçuluk'tan geldi. Ancak, bu kez «revizyonizme karşı mücadele» sloganı ile ortaya çıkıp göz boyamaya çalışmasına karşın, Maoizmin kokuşması, Avrupa'daki tarihsel öncülünden ya da selefinden daha hızlı cereyan ediyordu.

Maoizm, 1957 Dünya Komünist ve İşçi Partilerinin oy birliği ile karara bağladıkları 1957 Deklerasyonuna ve Barış Manifestosuna

karşı çıkararak, «barış içinde bir arada yaşama» tezini, «iki sistem arasındaki bir uzlaşma» biçiminde yorumladı. Maoizmin «sosyal emperyalizm» efsanesi, «iki süper güç» safsatası ve «üç dünya» diye adlandırılan sözde teorisinin kaynağı burada yatmaktadır. Ancak, Maoculuğun görüntüdeki keskinliğinin ardında yatan emperyalizm yaltakçılığı bugün açık seçik ortaya çıkmıştır. Dünya Sosyalist Sistemini ve Sovyetler Birliği'ni «teslimiyetçi» ve «uzlaşmacı» olarak niteleyenler, daha dün, Afganistan'a ilişkin kararlı tutumu, emperyalizmle tıpatıp aynı ağız kullanarak «saldırganlık» olarak nitelemişlerdir.

Maoculuk, bugün kesin bir düşüş aşamasındadır. Ancak bu sapkın akımın bir «yükselme dönemi» de olmuştur. Bu «yükselme» Maoculuğun ideolojik gücünden değil, tüm dünyada cereyan eden kimi nesnel gelişmelerin kolayca çarpıtılmasından kaynaklanmıştır geçici olarak. Gelişmiş Avrupa ülkelerinde, durağın bir dönemin etkilerini anlatan öğrenci ve aydın kesiminin sola yönelmesi, sola duyulan ilginin yeniden kabarması, Maoculuğun solculuk gösterisine çıktığı dönemle nesnel olarak çakışmıştır. Avrupa'daki büyük merkezlerin, yol yordam bilmeyen «yeni solları», Maocu demagojilerin etkisi altında bir süre kalmışlardır. Küçük burjuvazinin ve küçük burjuva düşüncesinin Çin'deki köylü kılığı ile Batı Avrupa ve diğer gelişkin ülkelerdeki kentli kılığı, böylece bir araya gelerek, anti komünist özde bir hareketlenme yaratmışlardır. 1960'lı yılların, komünist hareket dışında kalan «sol»a getirdiği özelliklerden biri de buydu.

BURJUVAİ VE «SOL»

Burjuvazi, soğuk savaş silahının eskimesi ile, önemli bir güç kaybına uğramıştı. Aynı burjuvazi, işçi sınıfı hareketini bastırmanın başlıca aracı olan soğuk savaş politikasını içeride yeterince uygulayamayınca, gözlerini bu kez de yeniden «saptırıcı» araçlara çevirdi ve küçük burjuva solculuğuna bu gözle bakıp «hoşgeldin» dedi.

İran'dan bildiğimiz kimi örnekler, bunu sergilemede yararlı olacaktır. Avrupa'da 1967-68 öğrenci hareketlerinin kabarmasından sonra, İran'da bilimsel sosyalist hareketin üzerine acımasızca yürümekte hayli titiz ve kararlı olan burjuvazinin renkli gazeteleri, «nedense» Avrupa'lı öğrencilerin, Maoculuğun, Latin Amerika maceracılarının yaptıklarına boy boy yer vermeye başladı. Şah'ın bu döneminde, Mao'nun ve öteki «sol»ların sayfalarca yazıları çevrildi, bu gazetelerde yayımlandı. Burjuvazi, bunları kendi egemenliğini tehlikeye düşürecek nitekte unsurlar olarak görmüyordu hiç kuşkusuz.

İran rejiminin korkusu, başka yerde idi. İran'da işçi sınıfının mücadelesini sürdürmeye çalışan Tudeh, bu tür «sol»lar kadar gürültücü olmasa bile korkutuyordu egemen sınıfları. Devrik Şah'ın sık sık tekrarladığı bir sözünü anımsatalım: «Gereğinde tüm siyasal suçluları affedebilirim, ama Tudeh'çiler hariç»

«Solculuğu», evrensel ölçekte kimildanmaya başlayan aydınlar kimi açılardan «cazip» gelişi, İran için de geçerlidir. Örneğin, bugün İran'da bulunan ve «Halkın Fedaileri» adıyla bilinen grubun çıkışı, 1960'lı yıllara dayanır. Bu grubun ilginç bir özelliği, yayınladığı manifestoda, silahlı mücadeleyi, «hem strateji hem de taktik» olarak gördüğünü ilan etmesidir.

Diğer özelliklerini ve yanlışlarını bir yana bırakırsak, silahlı mücadelenin «hem strateji hem de taktik» olarak görülmesi, en başta, doğrudan doğruya Marksist-Leninist parti teorisinin reddi demektir. Çünkü, bilimsel sosyalizmde, strateji ve taktikler, örgütten kaynaklanır ve örgütle birlikte bir bütün teşkil eder. Eğer silahlı mücadele «hem strateji hem de taktik» ise, siyasal örgütün de silahlı gruplara ya da birimlere indirgenmesi gerekir. «Halkın Fedailerinin» yaptıkları da budur. Bir başka deyişle, Régis Debray'ın modası çoktan geçmiş teorilerinin, İran'da canlı tutulma çabasıdır.

«Sol» hareketlenmenin bu kanalının dışında, bir başka kanal ise, yine 1960'larla birlikte uç veren İran Maoçuluğu'dur. İran'daki Maoçuluk, dünyanın başka ülkelerinde görülen kimi özellikleri aynen taşımaktadır. Yani, özünde anti komünizm ve anti sovyetizm yatmaktadır. Ancak, yine başka ülkelerde de görüldüğü gibi, İran'da da, Maoçuluk, işçi sınıfı ile kesinlikle buluşmamıştır. İran'da da Maoçuluk, doğası gereği milliyetçi öz taşıyan, iflah olmaz dar milliyetçiliği ile bir tür «solculuğu» birleştirmek gibi bir caba içerisinde olan küçük ve orta burjuvaziyi etkilemiştir. Ve Maoizm, İran'da, bu kesimlerin dışına hiç çıkamamıştır.

Başka ülkelerde cereyan eden gelişmeler, benzer biçimde İran'da da görülmüştür. Sapmaların ve sözde «sol» görüşlerin palazlanmasının, gerçek bilimsel sosyalist hareketin ideolojik ve örgütsel anlamda boy atması ile aynı döneme çakışması, ikincisine çok ağır görevler yüklemiştir. Hareketin, yeterli olgunluğa ve gelişkinliğe ulaşmadan böylesi unsurlar ve akımlarla açık savaş vermesi, kaçınılmaz bir gereklilik olmakla birlikte, gelişmesini bir ölçüde yavaşlatmıştır.

Ancak, bu görelî yavaşlamaya rağmen, bu mücadelenin yararları ortaya çıkmıştır. Sapmaların en iflah olmaz unsurları, verilen mücadele sayesinde, yaptıklarını artık kılıf bulmadan, açık açık yapmak zorunda kalmışlardır. Yine aynı mücadele sonucunda, bu tür akımların içinde yer alan kimi iyi niyetli unsurların gerçekleri görebilmeleri de sağlanmıştır.

Yine de, verilen mücadele; gerek Çin'de olup bitenler, gerekse Dünya Sosyalist sisteminin tutumunun açık ve net biçimde belirginleşmesi, bilimsel sosyalist hareket uşu «sol»da belirgin bir «bunalım» daha yaratılmıştır. Bu bunalımın en belirgin yanı, «sosyal emperyalizm» tezinin yanlış bulunup terkedilmesi, buna karşılık «revizyonizm» tezinin korunmasıdır. Bu tür bir «gelişme» elbette dikkatle izlenmelidir. Ancak, bu değişiklik, gerçekte, «sol» unsurlardan bir kesiminin bütünü ile eklektik ideolojilerinin açık bir göstergesi olarak ele alınmalıdır. Çünkü «sosyal emperyalizm ve «üç dünya teorii»sinin reddi ile biten hiçbir iş yoktur. Bu noktada durmak mümkün değildir. Ya, «revizyonizm» teorilerinin de terkedilmesi ile daha sağlıklı bir çizgiye ulaşılacak, ya da geri alınan etiketlerin yeniden benimsenmesi ile eski hastalığa dönecektir. Çünkü, belirli bir mantık içerisinde baktığımızda, eğer gerçekten varsa, «revizyonizmin», sonunda, «sosyal emperyalizme» dönüşmesi kaçınılmazdır. Bugün İran'da orta yol bulma çabasına girişen «sol»lar ise, böylece, elle geri çektikleri «sosyal emperyalizm» tezini, ayakta ileri itmeye çalışır durumdadırlar.

AFGANİSTAN VE «DARBE»

Maoculuğun, daha önce sözünü etmediğimiz başka tezlerinin, Afganistan Devrimi sonucunda bir kez daha yadsındığını burada belirtmemiz gerekmektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, Afganistan Devrimi, Maoculuğun «uzun süreli kitle savaşı» doğmasını reddederek ilerlemiştir. Örneğin, Afganistan'da karşı darbenin ömrü, hiç de uzun sürmemiş, devrimci güçler, Maoist anlamda bir «kırsal» ve uzun süreli savaşa girişmeden, devlet mekanizmasını yeniden ellerine geçirmeyi başarmıştır.

Ayrıca, Dünya Komünist Hareketi'nin 1957 ve 1961 Konferanslarında aldığı kararların, kesinlikle bir «uzlaşma» anlamına gelmeyip, dünya devrimci hareketini daha geliştirmek için elverişli bir ortamın hazırlanmasına yönelik olduğu, son Afganistan olayları ile bir kez daha ortaya çıkmıştır. Kısacası, Maoist çarpıtmanın mumu, bura-

da da sönmüştür. Gerçi bunun anlaşılabilmesi için, Afganistan Devrimi de gerekmezdi. Küba'da, Angola'da, Etiyopya'da olanlar, bunu daha önceden de açık bir biçimde sergilemişti.

Olup bitenler, Sovyet düşmanlığını baş kural haline getiren başka kesimler için de o ölçüde etkili olmuştur ki, daha dün «devrimi silahların ucunda başka ülkelere taşımadığı için» suçlanan Sovyetler Birliği, bugün «devrim ihracatçısı» olarak yine aynı kesimlerce suçlanmaya başlanmıştır. Yanlışın, bir o bir de bu uça ortaya çıkması, her zaman onun karşısındaki doğruluğun yeni bir kanıtını oluşturur. Çünkü, «oportünizm, bir yılan gibidir, bir o bir de bu yana kıvrılır.»

Aynı kıvırtmanın yeni bir tekrarı da Afganistan'da iktidarın ele geçiriliş biçiminin tartışılmasında ortaya çıkmaktadır. Yukarıdakine benzer bir biçimde, dün bilimsel sosyalizmi «barışçı geçiş» fetişizmi yapmakla suçlayanlar, bugün kendilerini «silahlı darbe»nin eleştirisine adanmışlardır. Silahlı mücadele ya da iktidarın alınışında silah kullanımı, Afganistan'da, gelişip olgunlaşan bir **kitlese** harekete son basamağı atlatmak amacını gözetmiştir. Onun için, Afganistan devrimi, kitle tabanlı olmayan bir hareketin, kendi dar niteliği ile iktidara «silahını atması» değildir. Bu anlamda, Afganistan devriminin, Blangiciliğe benzer yanı yoktur.

(*) Lenin. Oportünizm ve İkinci Enternasyonalin iflası üzerine. Seçmeler Farsça çeviri. s. 390.

SOSYALİST İKTİDAR SÖZLÜĞÜ

NE YAPMALI?

Lenin'in en önemli yapıtlarından biridir. Türkçeye ilk kez 1960 sonrasında bu başlıkla çevrildi. Yapıtın başlığının daha doğru bir çevirisinin «Ne Yapılmalı?» biçiminde olması gerekir.

«Ne Yapmalı,» Lenin'in, Rusya'da devrimci bir Marksist Parti'nin oluşturulması amacıyla giriştiği yoğun çalışmaların bir tür doruk noktasıdır. Eser, Lenin Rusya dışında iken, 1902 yılının Mart ayında ilk kez ortaya çıktı. Rusyada, dağınık çalışmalar içinde bulunan Marksist çevreler arasında büyük bir ilgi uyandırdı.

«Ne Yapmalı»nın ana teması, Parti ve Parti'nin işçi sınıfı hareketini devrimcileştirmede, yönlendirmede ve örgütlemeye oynadığı vazgeçilmez roldür. O dönemde, Lenin'in mücadele ettiği eğilimlerin başında, partisizliğin şu ya da bu biçimde savunulması, buna karşılık kendiliğindenciliğin yüceltilmesi geliyordu. Lenin'in «Ne Yapmalı»'da vurguladığı temel bir nokta da, işçi sınıfının nesnel olarak «sosyalizme eğilimli» olduğu, ama bu eğilimin mutlaka sosyalist bilinçle bütünleştirilmesi zorunluluğu idi. Ne Yapmalı'da savunulan bu düşünce, Lenin'in bir süredir üzerinde titizlikle durduğu, özellikle «areketimizin Acil Görevleri» ve «Nereden Başlamalı» başlıklı çalışmalarında işlediği konuların ayrıntılı olarak baştan ele alınışı idi.

Karşıtları önünde, «Ne Yapmalı»'da şunları savunuyordu Lenin: İşçi sınıfı hareketini devrimci kılan, giderek sosyalizm mücadelesinde zaferini sağlayacak olan unsur, sosyalist bilinç ya da gelişkin bir teoridir. Böyle bir bilinç ve bu nitelikteki bir teori, işçi sınıfına ancak, Marksist bir Parti tarafından kazandırılabilir. Ancak bu parti ve onun götürdüğü bilinç sayesinde, işçi sınıfı kendi dar alanını aşp, politikada ve toplumsal yaşamın her alanında yer alan tüm gelişmeleri izleyip, bunları kendi politikası doğrultusunda yorumlayıp kullanabilirdi.

Lenin, «Ne Yapmalı»'da bu kalkış noktasından hareketle daha somuta da inmiş, bu niteliklere sahip bir Parti'nin somutta nasıl örgütlenebileceğinin ilkelerini de oluşturmuştur.

«Ne Yapmalı»nın özü, kendi başına bırakıldığında işçi hareketinin politik önderlikten yoksun kalıp hiçbir yere ulaşmaya-

cağı düşüncesidir. Ve bu politik önderliğin tek sağlanma aracı da Marksist Parti'dir.

Ne Yapmalı, Türkiye'de sol çevrelerde de en çok okunan Lenin yapıtlarından biridir. Ancak, eserin Türkçeye ilk çevrildiği 60'lı yıllarda, sol harekete egemen olan kargaşa ve böylesi bir kargaşa ortamında «yol arama» çabaları içinde olan küçük burjuvaların bolluğu, yapının bir tür «reçete» olarak özü kavranmaksızın ele alınmasına neden olmuştur. 1961-71 döneminin devrimci demokratları ise «Ne Yapmalı»'yı ve orada savunulan görüşleri fiilen yok saymışlardır. O dönemin düşünce bilimine göre, «Ne Yapmalı»'nın zorunlu kıldığı adımlar, ancak ve ancak, «tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'de» atılabilirdi. Devrimci demokrat kesimin, «Ne Yapmalı»'yı fiilen yok sayma eğilimi, böyle belirdi. Aynı Ne Yapmalı, Türkiye sol hareketinin o dönemdeki belli başlı kollarından olan Türkiye İşçi Partisi'ni ise örgütsel bir bütün olarak etkileyememiş, ancak Parti içinde yer alan kişi, grup ve örgüt birimlerinin çalışmalarını bilimsel sosyalist doğrultuda düzenleme çabalarında etkili olmuştur.

NİSAN TEZLERİ

Rusya'da 1917 Şubat Devrimi, önemli değişiklikleri de birlikte getirmişti. Daha önceleri, politika ile doğrudan ilgili olmayan geniş yığınlar, artık aktif politikanın içindeydiler. Burjuvazi, Çarlığın göçtüğünü, geri gelemeyeceğini görüyordu ve tüm çabalarını Batı Avrupa burjuva parlamenter rejimleri benzeri bir rejim oluşturma doğrultusunda yoğunlaştırmıştı. Sovyetler ise, tutarlı bir politik önderlikten yoksun, ne yapacağını bilemez bir durumdaydı.

Lenin, böylesine kritik bir dönemde Rusya'ya döndü. Nisan 1917'de, Bolşeviklerin ve İşçi-Asker Vekilleri Sovyetleri Tüm Rusya Konferansı delegelerinin önünde, önemli bir konuşma yaptı. Bu konuşmanın başlığı «Bugünkü Devrimde Proletaryanın Görevleri» idi. Bu önemli konuşma, daha sonraları, «Nisan Tezleri» adıyla anılmaya başladı.

«Nisan Tezleri»nin can alıcı noktası, nesnel devrimci süreci Sosyalist Devrim'e dönüştürme zorunluluğu ve bunun gerektirdiği adımlardı. Aynı «Tezler»de Lenin, sosyalist devrimin atacağı somut adımları, ilk ağızda alacağı somut önlemleri de bir bir ortaya koyuyordu. Ekonomik-toplumsal önlemlerin tümünün içerildiği bir başka hedef de, mevcut burjuva parlamenter rejime son verilerek, Rusya'nın bir Sovyetler Cumhuriyeti haline dönüştürülmesiydi. Savaşın göbeğindeki Rusya'nın, bu emperyalist boğazlaşmadan tek kurtuluş yolunun da yine sermaye boyunduruğunun alaşağı edilip işçilerle yoksul köylülerin iktidarının kurulması olduğu, Lenin'in önemli tezleri arasındaydı.

Lenin, Şubat Devrimi'nden sonra, geleceği çok daha yakından görüyordu. Parti'nin adının «Komünist Parti» olarak değiştirilmesi önerisi ile, yeni bir Komünist Enternasyonal'in kurulması düşüncesi, yine ilk kez «Nisan Tezleri»nde açıklanıyordu. Nisan Tezleri, tüm önde gelen sosyalistler arasında derin bir etki yaptı.

Çarlığın devrilmesi, burjuva parlamenter bir cumhuriyetin kurulması sonucunda «nefes alma» eğiliminde olan pek çok devrimci, aralarında en içten ve özverili olanlar da dahil, Nisan Tezleri ile, daha nefes almadan yeni bir görevle karşılaşp irkiliyorlardı: Sosyalist Devrim.

SOL KANAT KOMÜNİZMİ : BİR ÇOCUKLUK HASTALIĞI

Lenin'in önemli çalışmalarından birini oluşturan bu yapıt, 1920 yılının Nisan-Mayıs ayları arasında yazılmıştır. «Sol Kanat Komünizmi: Bir Çocukluk Hastalığı,» Lenin'in «Proletarya İhtilali ve Dönek Kautsky» de işlediği düşüncelerinin daha da geliştirilmişini içeriyordu. Bir başka deyişle, «Dönek Kautsky» ile, Leninizmin sağa vuran yumruğu bu kez «Sol kanat Komünizmi» ile «sola vuruyordu».

Lenin, bu eserini, Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Kongresinin hazırlık çalışmaları sürerken kaleme almıştı. Lenin, yeni oluşma yolundaki Komünist parti ya da çekirdeklerin, Bolşevik deneyimini gerçek anlamda özümsemeleri için titizlikle çaba gösteriyordu. 1917 Devrimi ve onun ardından Avrupa'da devrim dalgasının olağanüstü boyutlarda yükselmesi, bir çok Komünisti, aşırı hayalciliklere, sektarizme itmmişti. Sol Kanat Komünizmi'nin amacı, bu eğilimlere karşı bir set oluşturmaktır.

«Sol Kanat Komünizmi: Bir Çocukluk Hastalığı,» Türkçeye ilk kez «Devrim Stratejisi» adıyla çevrildi. Gerçek adı ile, daha sonra yayınlandı. Ve ne yazık ki, Türkiye sol hareketinde, zaman zaman çok yanlış kullanılan bir silah oldu. «Dönek Kautsky» ile «Devlet ve İhtilal» nasıl bilinçsiz demokratların elinde keskinliğin «icazet belgesi» olarak kullanıldı ise, «Sol Kanat Komünizmi» de, uyumsuzluğun «haklılık belgesi» olarak kullanılmaya çalışıldı.

Gerçekte, «Sol Kanat Komünizmi,» Bolşevik deneyiminin yanlış yorumlanmasına değil, doğru yorumlanıp da **abartılmasına** karşı bir uyarı niteliğini taşımaktadır. Lenin'in, bu çalışmasında hedef aldığı «sollar» ile, Türkiye'nin devrimci demokratları arasında kimi biçimsel benzerlikler bulunmakla birlikte, ikisi arasında köklü bir farklılık da vardır. Lenin, «Sol Kanat Komünizmi»nde hedef aldığı «sollar» konusunda, «bunlarla nihai hedef konusunda anlaşılabilirliğini» hatta bu anlamda bir ayrılık da bulunmadığını, ancak nihai hedefe gidecek yolların aynı «sollar» tarafından yanlış yorumlanıp çok hatalı sonuçlara ulaşıldığını belirtmektedir. Oysa, Türkiye'nin devrimci demokratlarının, bu anlamda, ciddi ve açık bir hedefleri dahi yoktur. Kısacası, bunlar «Komünist» değildirler ki «Sol Komünist» olabilsinler.

Ancak bütün bunlar, «Sol Kanat Komünizmi»nin, Türkiye için güncelliğinin bulunmadığı biçiminde anlaşılmalıdır. Yalnızca, Lenin'in bu ciddi çalışmasının, sağ oportünizm elinde bir «mazeret belgesi» olarak kullanılmasına izin vermemek, bu amaçla da eseri ciddi bir biçimde özümsemek gerekmektedir.

Emekçi kesimde, kapitalizmin kendilerini alıp yerden yere vurduğunu; düzenin kurumlarının, örneğin parlamentonun kendileri ile adeta oynadığını gören çok kişi var. Özellikle emekçi gençlik arasında. Onlarda tüm bu gelişmeleri çözümüleme «dolayısıyla kullanma» gücünden yoksunlar. Çünkü en başta, bilimleri yok. Ve onlar da sonuçta, aczlerini ve güçsüzlüklerini bir başka türden aşma sanısı ile bütünlemeğe çalışıyorlar.

Ama 19. yüzyıl Rusya'sından farklı olarak onların önünde sosyalizm var. Dolayısıyla, sıçramayı geriye doğru değil, ileriye doğru yapıyorlar. Türkiye'de bir çok devrimci demokrat öge, hınc duyup yabancılaştığı koşulları «tek yel devrim» in kısır ama kulağa cazip gelen melodisinde aştığını sanıyor.

